

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1947.

Andra kammaren.

Nr 23.

Fredagen den 16 maj.

Kl. 4 em.

§ 1.

Justerades protokollet för den 9 innevarande maj.

2 §.

Föredrogos var efter annan följande Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande propositioner och skrivelse; och hänvisades därvid

till behandling av lagutskottet propositionen, nr 257, med förslag till prisregleringslag;

till bevillningsutskottet propositionen, nr 258, angående regleringen av sockernäringen i riket m. m.;

till behandling av lagutskottet propositionen, nr 259, med förslag till lag om kommunala åtgärder till bostadsförsörjningens främjande;

till konstitutionsutskottet propositionen, nr 260, med förslag till lag angående ändring i lagen den 28 maj 1937 (nr 249) om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar m. m.;

till statsutskottet propositionerna:

nr 261, angående vissa anslag till socialstyrelsen; och

nr 262, angående bidrag till undervisnings- och upplysningsverksamhet rörande arbetarskydd;

till jordbruksutskottet skrivelsen, nr 264, med tillkännagivande att ett i statsverkspropositionen under kapitalinvesteringar bebådadt förslag angående ränta å nya egnahemslån icke komme att föreläggas riksdagen; samt

till statsutskottet propositionen, nr 266, angående bidrag till kristidsnämndernas verksamhet.

§ 3.

Föredrogos var för sig och remitterades till statsutskottet följande på bordet liggande motioner, nämligen:

nr 445 av herrar *Larsson* i Stockholm och *Kylin*;

nr 446 av herr *Lundberg*;

nr 447 av herr *Johnsson* i Kastanjegården; och

nr 448 av herr *Osterman m. fl.*

§ 4.

Föredrogos, men bordlades åter statsutskottets utlåtanden nr 111—113 samt bankoutskottets utlåtanden nr 39 och 40.

Andra kammarens protokoll 1947. Nr 23.

1

§ 5.

Anmälades och godkändes andra lagutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 212, i anledning av väckta motioner om viss ändring i 10 § uttagningsförrordningen;

nr 213, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till arbetstidslag för hotell, restauranger och kaféer m. m.; och

nr 214, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 29 juni 1946 (nr 431) om folkpensionering.

§ 6.

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4.05 em.

In fidem
Gunnar Britth.

Lördagen den 17 maj.

Kl. 11 fm.

§ 1.

Herr **talmannen** yttrade: Efter samråd med första kammarens talman får jag beträffande riksdagsarbetet omkring pingsthelgen meddela, att under instundande vecka arbetsplena med kamrarna komma att hållas endast onsdagen den 21 maj. Lördagen den 24 maj hålles intet plenum. Under veckan efter pingst hållas plena på vanliga tider.

§ 2.

Justerades protokollet för den 10 innevarande maj.

§ 3.

Upplästes följande till kammaren inkomna skrivelse:

Till riksdagen.

Härmed får jag, på grund av bristande tid, anhålla om befrielse från uppdraget att vara fullmäktig i Sveriges riksbank för återstående mandattid.

Stockholm den 16 maj 1947.

Ivar Anderson,
led. av riksdagens första kammare.

Kammaren godkände för sin del avsägelsen och beslöt, under förutsättning att densamma bleve godkänd även av första kammaren, att uppdraga åt de av detta års riksdag redan tillsatta valmännen för utseende av riksdagens fullmäktige i riksbanken och riksgäldskontoret jämte deras suppleanter att välja en fullmäktig i riksbanken i herr Andersons ställe och eventuellt, i fall av behov, även en suppleant för de av riksdagen valda fullmäktige i riksbanken.

§ 4.

Avlämnades följande Kungl. Maj:ts propositioner, nämligen av herr statsrådet *Quensel* propositionen, nr 263, angående anslag för budgetåret 1947/48 till domkapitlen och stiftsnämnderna m. m.; och

herr statsrådet *Sträng* propositionerna:

nr 269, angående vissa anslag till skolor tillhörande barna- och ungdomsvården;

nr 270, angående anslag till statens utlänningskommission m. m.;

nr 271, angående anslag till jordbrukets byggnadsstudiekommitté;

nr 272, angående vissa anslag till universitetet och den medicinska undervisningen m. m.;

nr 275, angående närmast erforderliga åtgärder för tillgodoseende av Sveriges behov av matematikmaskiner; och

nr 278, angående anslag till civilförsvaret för budgetåret 1947/48.

Samtliga dessa propositioner bordlades.

§ 5.

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Chefen för folkhushållningsdepartementet, herr statsrådet **Sträng**, som anförde: Herr talman! Med kammarens tillstånd har herr Mattsson frågat mig, om jag vore beredd medverka till att gällande bestämmelser om tillsättning av och ersättningar till de lokala krisorganens funktionärer under krisorganisationen avveckling tillämpades på ett varligt sätt, så att inskränkningarna i kommunernas självbestämmanderätt icke bleve större än nödvändigt.

Gällande bestämmelser om kommunernas skyldigheter beträffande kristidsorganisationen grunda sig på lagen den 15 juni 1939 (nr 254) om skyldighet för kommun att fullgöra vissa av krig m. m. föranledda arbetsuppgifter. Lagen har fullmaktslags karaktär, och Kungl. Maj:t har genom kungörelse den 6 september 1939 (nr 626) förordnat, att lagen tills vidare skall äga tillämpning. Riksdagen har gillat förordnandet enligt skrivelse den 7 oktober 1939, nr 11. I 2 § nämnda lag stadgas, att Kungl. Maj:t äger föreskriva, att kommunerna i riket skola i den omfattning Kungl. Maj:t bestämmer fullgöra sådana uppgifter, som äro erforderliga för att fylla befolkningens eller produktionens behov av viktiga förnödenheter, för att lämpligt utnyttja tillgänglig arbetskraft eller för att tillgodose annat ändamål av betydelse för folkförsörjningen. Enligt 3 § i lagen skall handhavandet av de uppgifter, som sålunda åläggas kommunerna, ankomma på kommunala kristidsnämnder. I 4 § stadgas, att kommun är skyldig ställa erforderliga medel till förfogande till bestridande av kostnaderna för kristidsnämnds verksamhet.

Föreskrifter om kommunernas åligganden jämlikt ifrågavarande lag äro givna i kungörelsen den 8 september 1939 (nr 658) om kristidsnämnder. Här stadgas i 3 §, att kristidsnämnd har att inom sitt verksamhetsområde fullgöra de uppgifter, som i lag eller författning äro eller bliva nämnden ålagda eller som av Kungl. Maj:t, central kristidsmyndighet eller kristidsstyrelse bliva anfallda, samt att vidtaga andra åtgärder, som befinnas ägnade att hindra kristidens verkningar. I 4 § specificeras kristidsnämndernas uppgifter närmare. Enligt 9 § må hos kristidsnämnd för biträde vid handhavandet av dess arbetsuppgifter anställas erforderlig personal. Vidare stadgas, att kristidsstyrelsen beslutar, efter förslag av kristidsnämnd, vilka befattningar som skola inrättas hos nämnden, samt att kristidsnämnden, om kristidsstyrelsen icke förbehåller sig att själv tillsätta befattningarna eller bestämma avlöningsförmånerna för deras innehavare, äger fatta beslut därom.

Svar på
interpellation.

Svar på interpellation. (Forts.)

I kungörelsen den 20 juni 1941 (nr 483) angående inrättande av priskontor vid kristidsstyrelserna, m. m. har — jämte det att kristidsstyrelserna ålagts att biträda statens priskontrollnämnd vid genomförandet av den under rådande utomordentliga förhållanden erforderliga övervakningen av den allmänna prisutvecklingen i landet — förordnande meddelats om skyldighet för kristidsnämnderna att biträda kristidsstyrelserna vid fullgörandet av nyssnämnda arbetsuppgift och därvid, envar kristidsnämnd med avseende å dess verksamhetsområde, insända prisuppgifter, biträda vid verkställande av utredningar, övervaka efterlevnaden av meddelade pridföreskrifter och till kristidsstyrelsen anmäla överträdelser därav.

För fullgörandet av dessa uppgifter ha inom kristidsnämndsområdena förordnats särskilda prisombud.

Interpellationen synes främst ha föranletts därav, att i höstas jämlikt beslut av livsmedelskommissionen och priskontrollnämnden vissa uppgifter, som tidigare åvilat priskontoren, skulle överflyttas på prisombuden och att med anledning därav en översyn av prisombudsorganisationen verkstälts, varvid det — i motsats till vad tidigare varit fallet — förbehållits vederbörande kristidsstyrelser att efter förslag av kristidsnämnden förordna prisombud samt bestämma det arvode, som prisombud skall äga uppbära av kommunerna inom sitt verksamhetsområde. Bestämmelserna om denna översyn återfinnas i livsmedelskommissionens cirkulär den 11 oktober 1946 (nr 2717).

Ifrågavarande bestämmelser diskuterades i första kammaren den 19 december 1946, då statsrådet Gjöres besvarade en av herr Mannerskantz framställd interpellation i frågan. Statsrådet Gjöres redogjorde därvid för de förhållanden, som föranlett de nya bestämmelserna. Bland dessa förhållanden nämndes främst det ansträngda prispolitiska läget och den härav betingade nödvändigheten att skärpa prisövervakningen. Statsrådet Gjöres förklarade sig ha svårt att uttala sig om de nya bestämmelserna, innan närmare erfarenhet vunnits av hur de komme att verka. Först därefter sade sig statsrådet Gjöres kunna taga ställning till frågan, hurvida ändring i bestämmelserna borde vidtagas.

Enligt uppgifter som lämnats av livsmedelskommissionen och priskontrollnämnden har efter ifrågavarande översyn prisombudens antal minskats från 1 870 till 945, alltså med nästan 50 procent. Det oaktat har översynen otvivelaktigt medfört en ganska betydande ökning av de sammanlagda arvodeskostnaderna, beroende på att tidigare flertalet prisombud voro ordförande i eller ledamot av kristidsnämnd och i regel uppburo endast ringa eller intet arvode såsom prisombud. Numera äro prisombuden i regel personer utanför kristidsnämnderna med arvoden varierande mellan 10 och 500 kronor för månad. Endast 10 ombud erhålla icke särskild ersättning. Den sammanlagda arvodeskostnaden beräknas till omkring 889 000 kronor för år. Hur stor kostnadsökningen varit sedan föregående år kan icke angivas, då någon uppgift om arvodeskostnadernas sammanlagda storlek före omorganisationen icke finnes tillgänglig.

Det må anmärkas, att i berörda cirkulär framhållits lämpligheten av att, särskilt såvitt angår landsbygden, utse ett gemensamt ombud för två eller flera kristidsnämndsområden för att på så sätt för den enskilda kommunen hålla nere kostnaderna för arvode till prisombud. Endast ett mindre antal av kristidsstyrelserna synes emellertid ha följt denna rekommendation i åsyftad utsträckning.

Livsmedelskommissionen uppger, att de flesta kristidsstyrelserna vid utseendet av prisombud och bestämmandet av arvoden till dessa som regel kunnat följa kristidsnämndernas förslag. Endast i ett förhållandevis ringa antal fall har kommissionen haft att pröva besvär över kristidsstyrelses beslut rörande prisombud. Ej heller torde kristidsstyrelserna annat än i undantagsfall behövt

Svar på interpellation. (Forts.)

meddela kommun föreläggande att ställa medel till förfogande till bestridande av kostnaderna för prisombud.

Nu angivna förhållanden synas tyda på att något mera väsentligt ingrepp i kommunernas självbestämmanderätt knappast ägt rum vid tillämpningen av de nya bestämmelserna. Sannolikt är, att om kristidsnämnderna själva skulle ägt utse prisombud med de arbetsuppgifter, som numera åvila dem, resultatet skulle ha blivit i stort sett detsamma.

Livsmedelskommissionen och priskontrollnämnden ha för avsikt att inom en snar framtid låta genom kristidsstyrelserna och kristidsnämnderna verkställa en förnyad översyn av prisombudsorganisationen och därvid bland annat ompröva indelningen i prisombudsdistrikt ävensom de arvoden, som med hänsyn till prisombudens arbetsuppgifter i fortsättningen böra utgå till ombuden. Jag har för avsikt att anmoda livsmedelskommissionen och priskontrollnämnden att, sedan denna översyn verkställts, inkomma med en redogörelse för resultatet. I samband härmed kommer hela förevarande frågekomplex att bli föremål för omprövning.

Jag tillåter mig erinra om att i två likalydande motioner till årets riksdag (I: 86 och II: 131) hemställts, att riksdagen måtte besluta, att kostnaderna för den lokala prisövervakningen måtte helt bestridas av statsmedel samt att beslutet härom måtte få retroaktiv verkan från omorganisationens ikraftträdande den 1 december 1946. Motionerna ha remitterats till statsutskottet men ha ännu icke behandlats där. Livsmedelskommissionen har emellertid i yttrande till utskottet den 2 april 1947 avstyrkt förslaget under framhållande av att kostnaderna för prisombuden i minst lika hög grad som andra kostnader för kristidsnämndernas administrativa verksamhet äro att hänföra till sådana arbetsuppgifter, som enligt 1939 års lag äro att anse såsom kommunala krisangelägenheter. Riksdagen har alltså tillfälle att inom kort taga ställning till denna fråga. Här vill jag endast anföra, att i den proposition om anslag till bidrag till kristidsnämndernas verksamhet, som i dagarna förelagts riksdagen, någon ändring i förevarande hänseende av nu gällande bestämmelser icke föreslås.

Vidare yttrade

Herr **Mattsson**: Herr talman! Jag ber att till statsrådet och chefen för folkhushållningsdepartementet få framföra mitt tack för svaret. Jag hade nog väntat mig en mera positiv inställning från statsrådets sida till den av mig framställda frågan. Det torde observeras, att min fråga är framställd från helt andra principiella utgångspunkter än den fråga, som herr Mannerskantz fick besvarad i första kammaren av dåvarande chefen för folkhushållningsdepartementet den 19 december förra året. Jag har för min del i min fråga icke ifrågasatt behovet av en skärpt priskontroll, även om jag är medveten om att det kan diskuteras, hur långt man på detta område lämpligen bör gå. Vad jag i min fråga särskilt opponerat mig mot är det sätt, på vilket de centrala krisorganen påkallat kommunernas medverkan i fråga om den skärpta priskontrollen.

I det av statsrådet återopade livsmedelskommissionens cirkulär nr 2717 har i en enda kort mening getts en antydning om varför priskontrollen måste skärpas. Där säges det nämligen endast: »Den allmänna prisutvecklingen har på senare tid ställt ökade krav på prisövervakningen.» Sedan kommer ett par sidor förhållningsorder till kommunerna, och skrivelsen slutar: »Innan kristidsstyrelse meddelar i detta cirkulär avsedda förordnanden för prisombud skall styrelsen tillställa priskontrollnämnden uppgift om den nya distriktsindelningen och de till ombud ifrågasatta personerna. Därvid skall beträffande varje

Svar på interpellation. (Forts.)

person lämnas dels en kortfattad redogörelse för vederbörandes kvalifikationer med angivande av nuvarande eller tidigare sysselsättning, dels uppgift om ålder och tilltänkt arvode. Förordnande bör icke meddelas, förrän priskontrollnämnden haft tillfälle att granska de insända uppgifterna och framföra eventuella erinringar.»

Detta måste bli en ganska vidlyftig apparat. Man bör enligt mitt förmenande inte behandla kommunerna på detta sätt, när de skola utnyttjas för handhavande av lokala statliga uppgifter. Att direkta förelägganden gentemot kommunerna inte behövt förekomma i mer än ett fåtal fall är på intet sätt bevis för att dylika dekret gillas av den kommunala självstyrelsens företrädare. Tvärtom tror jag mig kunna säga, att missnöjet i kommunala kretsar är tämligen utbrett. Man finner sig i vad som bestämmes uppifrån, men det sker med olust. För den i kommunalt arbete initierade måste det framstå som nödvändigt, att kommunerna skola i någon mån få medbestämmanderätt i sådana angelägenheter, som de ha att utföra för statens räkning.

Jag kan icke tycka annat än att livsmedelskommissionen och priskontrollnämnden tillgripit större våld än nöden krävt, när de så pass långt efter krigets slut använt sig av maktmedel, som ställts dem i händerna för ett ur olika synpunkter betydligt mer brydsamt läge. För övrigt: även om man som kommunalman skulle finna sig till rätta med det ingrepp i den kommunala självbestämmanderätten, som här gjorts, så måste man ändå ställa sig tvivlande till åtgärdens berättigande överhuvud taget. Jag tar som exempel min egen hemkommun. Där ha genom den nya organisationen kostnaderna för prisombudet i ett slag tolvdubblats. Vi ha tvingats ge ett arvode, som icke står i någon rimlig proportion till de arvoden, som utgå till de kommunala förtröendemännen. Varför, frågar man sig, skall det nya prisombudets arbetsinsats så övervärderas? Det nya arrangemanget har där hemma väckt berättigat missnöje och förvåning. Vi tvivla på att priskontrollen skall bli bättre och effektivare. Prisombudet har nu att sköta sex kommuner med icke mindre än 98 000 hektar land. Vår kristidsnämnd föreslog det tidigare prisombudet, en mycket kunnig 45 års person med tillgång till motorfordon, som utomordentligt väl känner till kommunen. Han godkändes inte. Det blev i stället för vår och fem andra kommuner en pensionerad kriminalkommisarie, en i och för sig präktig person, som jag personligen känner. Jag förstår bara inte, hur han skall kunna klara uppgiften i ett så vidsträckt område.

För övrigt fäster man sig vid att man i så stor omfattning till dessa uppgifter tagit mycket gamla personer, något som torde ha skett efter direkt anvisning i livsmedelskommissionens nyssnämnda cirkulär. I Älmhults köping t. ex. på 2 950 invånare har man som prisombud en person, som är över 70 år. Han har härför ett arvode på 1 200 kronor per år.

Hade verkligen hela denna stora papperskvarn behövt sättas i gång för landsbygdens vidkommande? Först som sist måste det ändå vara allmänheten, som skall utöva den verkligt effektiva priskontrollen. På landsbygden, där vi ha en någorlunda jämn spridning av kooperativa och enskilda affärer, förefaller det mig som om man skulle ha kunnat gå betydligt enklare till väga.

Kvar står emellertid, att om denna utbyggnad av priskontrollen med kommunernas hjälp ändå varit betingad av objektiva behov, detta skulle ha kunnat ske på ett smidigare sätt. De bestämmelser, som kommunerna i detta fall fått rätta och packa sig efter, bära för övrigt spår av sådan centralbyråkrati, som man nu litet varstans börjar reagera emot. Jag syftar då på den bestämmelse i det flera gånger återropade cirkuläret, som föreskriver att inte ens kristidsstyrelserna äga rätt att utan vidare bestämma distriktsindelningen för prisombuden och utfärda förordnande för prisombud. Förslagen härom skola först underställas priskontrollnämnden. Är det ändå inte att gå litet för långt?

Svar på interpellation. (Forts.)

Jag tycker att kommunerna borde ha kunnat ordna det här. Men skall någon annan bestämma, så nog borde kristidsstyrelsen med sin kännedom om länet ha varit mera kapabel att göra det än någon amanuens uppe i priskontrollnämnden.

Jag hoppas att den omprövning av denna fråga, som statsrådet utlovat, sker snarast möjligt.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 6.

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 111, i anledning av väckta motioner om statsbidrag till ett vattenförsörjnings- och avloppsföretag inom Öckerö kommun.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 7.

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 112, i anledning av väckta motioner om anslag till väg Tännäs kyrkby—Tännåns kraftstation.

*Motioner om
anslag till väg
Tännäs kyrk-
by—Tännåns
kraftstation.*

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Herr Larsson i Östersund: Herr talman! Ända till för fem år sedan saknade hela västra Härjedalen elektriskt ljus. Man hade gjort vissa sonderingar för att utbygga de närbelägna vattenfall, till vilka det gick väg och som inte lågo alltför långt ut i ödemarken. Emellertid fann man, att om man skulle kunna få till stånd ett ordentligt kraftverk för detta område, måste man söka sig ut till Tännafallet, som ligger i Tännån cirka 12 km från Tännäs by. Det var väglöst dit ut, men det såg ut som om det skulle ljusna för befolkningen där uppe, ty efter undersökningar dömde länsstyrelsen 1938, att en ödebygdsväg skulle byggas genom detta område. Härigenom skulle också ett kraftverk kunna få vägförbindelse. Emellertid, innan detta företag kom till stånd, inträffade andra förhållanden, som gjorde att vägen icke kom till utförande. Det fanns inte medel till att bygga vägen, och vidare hade under mellantiden vägväsendet förstärkts, så att länsstyrelsen inte på samma sätt som förut hade inflytande över vägbyggena.

Man hade för avsikt att draga denna ödebygdsväg fram emot Dalarna, och man hade tänkt sig att Kopparbergs län skulle fortsätta med vägen. Emellertid synes det, som om denna plan hade skrinlagts, och det är därför osäkert, huruvida det kan komma till stånd någon särskild ödebygdsväg. Befolkningen tappade likväl inte modet, utan dels försökte den bilda en förening och skaffa egna medel, dels hänvände den sig till staten genom länsstyrelsen, och det anslogs inte mindre än 320 000 kronor för att bygga ett kraftverk i Tännån. Tack vare detta statsanslag kunde också kraftverket komma till stånd.

Nu kan man emellertid fråga sig, hur det var möjligt att ordna transportfrågan på den över 12 km långa sträcka, som var fullständigt väglös. Det gick likväl bra med transporterna, tack vare att under denna tid fanns militärförläggningar i trakten. Militärbefalet var mycket förstående och lämnade hjälp till att transportera upp i synnerhet de tunga pjäser, som behövdes vid kraftverksbygget. Sedermera har också hjälp erhållits för att få till stånd ett distributionsnät, och för närvarande lämnar kraftverket elektrisk ström till ett område lika stort eller till och med större än Malmöhus län. Det är ungefär $\frac{1}{3}$ av Härjedalens befolkning, som får lyse och kraft från detta kraftverk. Man förstår emellertid vilka svårigheter som skulle uppstå, om under sommaren

Motioner om anslag till väg Tännäs kyrkby—Tännåns kraftstation. (Forts.)

någon av de tyngre pjäserna i maskineriet skulle gå sönder eller något annat mankemang inträffa, med tanke på hur svårt det är att särskilt sommartid taga sig ut till kraftverket. Vidare har det visat sig mycket svårt att få maskinister att stanna vid detta kraftverk. De ha funnit isoleringen för trist. De som haft familjer med barn ha haft svårt att besöka de sina, trots att avståndet varit endast 12 km. Det har naturligtvis gått bättre på vintern, men höst och vår har det varit nästan omöjligt. Därför hade man tänkt att kunna få påräkna statsmakternas välvilliga stöd för att bryta en väg dit ut.

Nu är det ju så, att inte blott kraftverket skulle ha nytta av denna väg. Mellan Tännäs by och Tännålsjön ligga cirka 50 skogshemman, och de ha inte någon väg genom sina skogsskiften. De skulle alltså få en utfartsväg. På södra sidan av Tännån ligga också betydande kronoparker. I dessa kronoparker kan man inte tillgodogöra sig t. ex. skogsavfall, utan det får ruttna ned, därför att man inte kan forsla fram det. Björk, som ju är omöjlig att flotta, kan man inte heller taga vara på i dessa trakter.

Ytterligare kan anföras den starka turisttrafik, som vi nu ha. Möjligheterna för ungdomen att söka sig upp till fjällvärlden skulle bli ännu större genom denna väg. I och för sig är det naturligtvis nyttigt att ungdomen får en tids rekreation och avspänning i fjällvärlden, men det skulle också tillföra landsändan betydande inkomster. Jag tycker att även den saken utgör ett ganska starkt skäl för ett bifall.

Nu har statsutskottet sagt, att det inte kan tillstyrka förslaget, därför att det skulle draga med sig andra konsekvenser. Man säger, att om man nu på detta sätt skulle pröva ett vägbehov, så skulle man liksom förbigå den ansvariga myndigheten, nämligen väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, som ju efter hörande av länsnämnderna söker bedöma, i vilken ordning vägarna skola påbörjas eller färdigställas. Avsikten med denna framställning var emellertid icke den, att anslaget skulle utgå av vägmedel, utan vi hade hoppats att statsutskottet skulle finna det möjligt att lämna anslag i annan form. Vi anse, att detta är ett särfall, ty lika litet som befolkningen där uppe kan bygga kraftverk med egna medel, lika litet kan den bygga vägar. Det ställs i utsikt att man skulle kunna erhålla bidrag till vägen, om man hade ekonomisk styrka att även själv kunna sätta till pengar för att bygga vägen. Alltså, därför att man inte har möjlighet att själv lämna bidrag, blir man också utan det bidrag, som staten i annat fall skulle ha lämnat.

Såvitt jag förstår bör statsutskottets syn på denna fråga inte vara avgörande, ty, som sagt, det gäller inte en väg för att möta bygdens direkta behov utan det är en väg, som mest tar sikte på att göra det möjligt för bygden att stå i förbindelse med sitt kraftverk. Dessutom är det ju så, att om vägen finge den sträckning, som länsstyrelsen hade föreslagit, skulle ju faktiskt 6 å 7 gårdar, som nu äro väglösa, erhålla vägförbindelse, och man brukar ju, om det är fråga om tre eller fyra gårdar, se till att det blir en ödebygdsväg.

Jag har intet yrkande, därför att det är ju i denna situation fullständigt utsiktslöst, men jag vill rikta en varm vädjan till statsutskottet att när detta ärende återkommer — och det är av den art att det måste återkomma — söka finna en möjlighet att bistå befolkningen där uppe med denna väg. Det är ett mycket härdat, anspråkslöst och arbetsamt folk, som det här gäller, och jag tycker att vi faktiskt ha råd till att vara så generösa, att vi hjälpa befolkningen i denna isolerade trakt. Det är en uppmuntran som den är värd.

Häruti instämde herr *Andersson* i Gisselås.

Herr *Andersson* i Malmö: Herr talman! Jag kan mycket väl förstå den ärade motionären. Han gör sig till förespråkare för ett ortsintresse, och det

Motioner om anslag till väg Tännäs kyrkby—Tännåns kraftstation. (Forts.)
är gott och väl, men man bör också förstå de synpunkter, som utskottet här har utvecklat och som i stort sett bygga på väg- och vattenbyggnadsstyrelsens skrivelse i frågan.

Då det inte här har ställts något yrkande, skall jag inte bli mångordig. Jag vill beträffande utskottets yrkande och förslag endast hänvisa till vad utskottet anfört, och jag skall dessutom hänvisa till den skrivelse, som finns bifogad utskottsutlåtandet från väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, där det dock anvisas en viss utväg för lösandet av denna fråga.

Jag ber med dessa få ord att få yrka bifall till utskottets förslag.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 8.

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 113, i anledning av väckt motion angående utökning i vissa fall av frikretsarna för landsbygdens telefonabonnenter.

I en inom andra kammaren av herr *Hansson* i Skediga m. fl. väckt motion (II:149) hade hemställts, »att riksdagen ville besluta uttala, att en utökning av frikretsarna omedelbart företages i de fall, där ledningar redan finnas, genom att telegrafverket övertager nämnda ledningar, oavsett om de ägas av eller uthyras till abonnenterna av telegrafverket».

Utskottet hemställde, att motionen II:149 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid yttrade:

Herr **Hansson** i Skediga: Herr talman! Telefonväsendet på landsbygden har vid flerfaldiga tillfällen diskuterats här i riksdagen. Som motivering för sitt yrkande om avslag på förevarande motion, som avser att skapa bättre telefonförhållanden för landsbygden, så att de bli någorlunda likvärdiga med städernas, har statsutskottet helt enkelt skrivit av telegrafverkets yttrande. Om vi se efter, hur telefonapparaterna äro fördelade mellan städer och landsbygd, skola vi finna, att det föreligger en alldeles för stor skillnad. I Stockholm komma på 1 000 invånare 445 telefonapparater. I övriga städer finns det i medeltal 207 apparater på 1 000 invånare, men på landsbygden är det blott 96. Vad är då orsaken till detta? Orsaken är att abonnenterna på landsbygden i stort sett själva få erlägga kostnaden för sina linjer.

De s. k. frikretsarna utgjorde tidigare en kilometer. De utgöra nu två kilometer, men detta motsvarar inte alls vad som behövs. Det har vid flera tillfällen hänt, att kostnaderna för installation av telefon på avlägset liggande gårdar gått upp till 300 och 400 och ända upp till 1 200 kronor. Jag har varit med om att uppvakta kommunikationsministern i ett fall, då det gällde en kostnad av 300 kronor utöver inträdesavgiften. Det har tidigare här i riksdagen anmärkts från stadsrepresentanter, att inträdesavgiften, 100 kronor, är för hög, men denna kostnad är ju en bagatell mot linjekostnaderna på landsbygden.

Vad vi här föreslagit är en utökning av frikretsarna, så att det i större utsträckning skall bli fria linjer mellan växelstationerna och abonnenterna. För städernas vidkommande är det bara fråga om inträdesavgiften, ty där behöver man inte betala hyra för ledningen eller ge ut pengar för att få linjen dragen hem till sig. Dessutom är det ofta just de som bo avlägset som ha det största behovet av telefon. Jag skall nämna ett enda exempel, en småbrukare inte långt hemifrån. Hans hustru var sjuk i tbc, och deras fyra barn

Motion om utökning i vissa fall av frikretsarna för landsbygdens telefonabonnenter.

Motion om utökning i vissa fall av frikretsarna för landsbygdens telefonabonnenter. (Forts.)

skulle därför undersökas. Han fick gå fyra kilometer för att ringa och höra efter, hur det stod till med hustrun och barnen. De voro intagna på lands-tingets hem, och såsom familjefader ville han naturligtvis veta, hur det stod till med dem. Den abonnent, som han gick till, när han skulle ringa, började klaga över att det blev för många samtal.

Vi måste här i riksdagen försöka sätta oss in litet mer i landsbygdens förhållanden. När man ser, hur vi anslå miljon efter miljon till befolkningens bästa åt andra håll, kan man verkligen fråga, varför telegrafstyrelsen gång på gång avstyrker förslag om förbättring av landsbygdens telefonförhållanden. Telegrafstyrelsen säger sig inte kunna tillstyrka dessa förslag, därför att det inte finns material och arbetskraft. Varför skall man skylla på arbetskrafts- och materialbristen? Linjerna mellan växelstationerna och abonnenterna äro ju i många fall byggda. Då säger telegrafstyrelsen, att de linjer, som abonnenterna äga, äro så dåliga, att den inte vill överta dem. Men det finns tråd och isolatorer, och det är bara fråga om stolplinjens ombyggnad.

Hur vi än vända på frågan, få vi ständigt avslag, när vi framföra landsbygdens rättvisa krav, men när det är fråga om anslag till städer, då rulla miljonerna. Eftersom staten har ett telefonmonopol, borde den behandla alla medborgare lika, men det gör den inte när det gäller landsbygdens krav på rättvisa, utan landsbygden kommer i en sämre ställning än städer och tätorter. Jag är säker på att i vartenda samhälle med den väldiga utveckling, som skett under de sista åren, har man inte ens hunnit komma in i de nya bostäderna förrän man har både brevlådor och telefon. De behöva bara säga till telegrafverket, så få de telefon, men när vi år efter år bett att få slippa betala åtminstone linjehyrorna, då skyller man på att man inte har material och arbetskraft. Detta tyder på en sådan öppen likgiltighet gentemot landsbygden, att man inte får förundra sig över att landsbygden avfolkas. Staten, som skall vara det allmännas rättsorgan och som skall behandla alla medborgare lika, behandlar landsbygden så brutalt och orättvist, att det verkligen inte är att förundra sig över denna avfolkning.

Telegrafstyrelsen säger i sitt yttrande, att frikretsarna skola utvidgas men att detta kommer att ta många år. Ja, detta har jag hört talas om ända sedan jag kom till riksdagen. Det är nu sjunde året jag är här, och det är samma visa nu som när jag kom hit, och jag är säker på att man kommer att använda samma tonart om sju år. Telegrafverket behöver inte göra en ny skrivelse varje år, utan behöver bara ta fram den gamla texten och använda den som motivering, och statsutskottet kommer då att godkänna dess förslag.

Jag tycker det är orättvist av statsutskottet att ställa sig så likgiltigt för landsbygden som det gör. Vi ha dock på statsutskottets förslag fått anslå hundratals miljoner åt olika ändamål. Jag vill inte klandra beslut som jag själv varit med om att fatta, men jag vill på nytt fråga, om det är så märkvärdigt för Sveriges riksdag att offra 15 miljoner till landsbygden, som detta skulle kosta, och därigenom skapa litet rättvisa i samhället, när vi anslagit hundratals miljoner till byggande av flygfält och andra ändamål. Jag vill vädja till kammarens ledamöter att genom att bifalla motionen ge ett bakslag åt statsutskottet, som besvarat telegrafstyrelsen gång på gång och som vänder på samma text, som jag snart kan utantill, därför att jag läst den så många gånger. Det är nästan så att man skäms över att begära votering, när det är så få ledamöter här, men om kammaren inte vill bifalla motionen, tvingas jag att begära votering, när talmannen ställer propositioner.

Jag är inte nöjd med denna behandling av landsbygden. Man skyller på

Motion om utökning i vissa fall av frikretsarna för landsbygdens telefonabonnenter. (Forts.)

bristen på material och arbetskraft, men ni kunna inte skylla på att det rör sig om ett alltför stort belopp, ty 15 miljoner, om det nu skulle kosta så mycket, är ett litet belopp för riksdagen, men det skulle skapa rättvisa åt landsbygden. När vi häromdagen hade en debatt om en väg i Norrland, hörde jag en ledamot från stockholmsbänken säga, att det inte lönade sig att bygga en väg till en viss by, därför att det bara fanns fem grannar och därför att byn nu höll på att avfolkas. Har man den inställningen till landsbygdens problem, är det inte att undra på att frikretsarnas utökning kommer att ta många år. Jag hoppas inte riksdagen låter denna fråga stå oavgjord år efter år, ty nästa år kommer den i alla fall igen.

Jag ber att få yrka bifall till min motion.

Herr **Andersson** i Malmö: Herr talman! Jag tycker att herr Hansson i Skediga var något väl hård mot telegrafstyrelsen och utskottet. De ha inte ställt sig så hårdhärtade emot landsbygdens krav som herr Hansson i sitt anförande lät förmoda.

Vad är det som det här gäller? Motionären har yrkat att riksdagen skulle besluta att en ökning av frikretsarna omedelbart företas i de fall, där ledningar redan finnas, genom att telegrafverket övertar nämnda ledningar, oavsett om de ägas av eller uthyras till abonnenterna av telegrafverket. Således är det här fråga om att telegrafverket skulle omedelbart övertaga de ledningar, som icke förhyras av telegrafverket, utan som abonnenterna själva ha anlagt och underhålla, och detta önskemål har telegrafstyrelsen för sin del inte ansett sig kunna gå med på. Telegrafstyrelsen har, såsom motionären i sitt anförande påpekat, anfört att dessa ledningar befinna sig i så dåligt skick, att de först måste byggas om, innan de kunna rationellt underhållas. Härför fordras mycket materiel och arbetskraft. På s. 13 i utlåtandet talas det om hur mycket materiel som skulle gå åt, och det är verkligen inga småsmulor.

Men på en punkt ha motionärerna rönt tillmötesgående av telegrafstyrelsen, kanske utöver vad de själva tänkt sig. Telegrafstyrelsen anför i sitt yttrande följande — det är återgivet på s. 12 i utlåtandet: »Motionärernas yrkande tar i första hand sikte på att de nu utgående årliga hyresavgifterna för ledning utanför de nuvarande frikretsarna skola slopas. Av de i motionen anförda exemplen på höga kostnader, som befolkningen på landsbygden i vissa fall för närvarande måste vidkännas för att erhålla telefon, har telegrafstyrelsen emellertid dragit den slutsatsen, att motionen även avser ett slopande av inträdesavgifterna för ledning. I själva verket äro nog dessa senare avgifter också betydligt mera betungande än de årliga hyresavgifterna. — — Styrelsen är därför för sin del beredd att medverka till att de nuvarande inträdes- och abonnemangavgifterna för förhyrd huvudledning slopas.» Detta är, så vitt jag förstår, ett rätt stort tillmötesgående från telegrafstyrelsens sida.

Utskottet har för sin del anslutit sig till vad telegrafstyrelsen föreslagit. Det kan ju kanske sägas, att det i nuvarande läge icke är så lämpligt med en sådan förändring, som här är föreslagen, då den ju dock kommer att kosta ett par miljoner kronor. Men, som sagt, utskottet har i alla fall gått med på saken. Därför vill jag också, herr talman, yrka bifall till utskottets förslag. Jag tror icke, att det finns möjligheter att för närvarande komma längre. Riksdagen beslöt 1946, att mycket stora reformer och förbättringar skulle genomföras i fråga om telefonväsendet på landsbygden. Dessa förbättringar kunna icke ske på en gång. Mycket arbete och materiel erfordras — vi veta ju alla, hurudant läget är i det avseendet — och detta gör att det icke går så fort som man möjligen tänkte sig, då beslutet fattades 1946. Men vi skola hoppas, att tiderna

Motion om utökning i vissa fall av frikretsarna för landsbygdens telefonabonnenter. (Forts.)

snart förbättras, så att de beslutade åtgärderna skola kunna vidtagas i raskare takt än som hittills varit möjligt.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Hansson** i Skediga: Herr talman! Det var intressant att höra utskottets talesman, när han var inne på vad telegrafstyrelsen yttrat. Jag kan icke tänka mig, att utskottets talesman i verkligheten är så hjärtehärd som det föreföll av hans anförande. Han säger liksom telegrafstyrelsen, att det går åt mycket materiel och mycket arbetskraft, om telegrafstyrelsen skall övertaga de gamla linjerna. Men dessa personer ha väl i alla fall sin telefon. De prata icke med sig själva utan de stå i förbindelse med andra, med läkare o. s. v. Stolpar finnas, även om de icke äro så fina.

Telegrafstyrelsen framhåller, att man varit så hygglig att man maximerat kostnaderna för flyttning av de lokala växelstationerna, så att abonnenterna icke skola behöva betala mer än 15 kronor. Ja, tacka för det! Men det räcker väl, när de skola hålla linjerna själva. Hur mycket betala ni i Malmö? Ni ha ingen linjeavgift. Där finns inga sådana kostnader för en telefonabonnent. Vi äro människor på landsbygden också.

Jag skall inte begära votering, ty det skulle bli ren skandal med votering, när så många äro borta. Men jag hoppas, att när statsutskottet får att behandla denna fråga nästa år, utskottet då, eftersom summan inte är så avskräckande, inte behöver avstyrka en sådan rättvis begäran. Och jag hoppas, att herr Andersson i Malmö, om han även då är utskottets talesman, vilket jag hoppas, går med på att det blir telefon på samma villkor som i städerna för dessa människor på landsbygden, så att rättvisa vederfares dem och de inte endast få det sämsta möjliga. Människorna tillhöra ju alla samma samhälle och böra också behandlas lika. Följden av en sådan politik blir ju, att de flytta in till städerna, så att man inte hinner bygga där, utan det blir portförbud som nu i Stockholm. Är det riktigt att behandla landsbygden så? Jag skall, som sagt, inte begära votering och rösträkning, men jag hoppas, att frågan skall mogna, så att landsbygden vederfares rättvisa i något avseende.

Herr **Andersson** i Malmö: Herr talman! Jag börjar med att upprepa vad jag nämnde i mitt förra anförande, nämligen att det omdöme herr Hansson fällt icke endast om statsutskottet och telegrafstyrelsen utan även om riksdagens beslut i fjol är för hårt, och det är inte heller rättvist. Riksdagen beslöt i fjol mycket långtgående förbättringar i fråga om telefonväsendet på landsbygden. Här gäller det realiserande av detta beslut, och det är telegrafstyrelsen, som skall göra det, och vi önska verkligen alla, att det skall ske så fort som möjligt. Men jag kan mycket väl förstå, att telegrafstyrelsen inte vill överta undermåliga ledningar, förrän det finns möjlighet att reparera dem på ett ordentligt sätt.

Sedan vill jag säga, att vi inte böra göra jämförelser mellan tätorter och landsbygd i detta sammanhang, ty riksdagen har faktiskt gått in för förbättringar av telefonförhållandena på landsbygden i mycket hög grad, och i verkligheten äro inte heller alla tätorter så lyckligt lottade härvidlag.

Jag vill inte förlänga debatten ytterligare utan ber ännu en gång att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Härmed förklarades överläggningen avslutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den i ämnet väckta motionen; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 9.

Herr statsrådet *Ericsson* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition, nr 265, angående uppförande av beskickningshus i Canberra.

Denna proposition bordlades.

§ 10.

Föredrogos vart efter annat:

statsutskottets utlåtande, nr 114, i anledning av väckt motion om byggnade av en fiskehamn vid Örnahusen; samt

bankoutskottets utlåtanden:

nr 39, i anledning av väckt motion om ersättning till arbetaren K. E. F. Eriksson för sjukdom, ådragen under militärtjänstgöring; och

nr 40, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tjänstepensionsunderlag för vissa befattningshavare vid polisväsendet.

Kammaren biföll vad utskotten i dessa utlåtanden hemställt.

§ 11.

Till bordläggning anmäldes

statsutskottets utlåtanden:

nr 115, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1947/48 till Hennes Kungl. Höghet Hertiginnan av Västerbotten jämte i ämnet väckt motion;

nr 116, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1947/48 till avlöningar vid de allmänna läroverken m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 117, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1947/48 till instituten för socialpolitisk och kommunal utbildning och forskning m. m.;

nr 118, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1947/48 till statsbidrag till undervisningsmateriel vid folk- och småskolor jämte i ämnet väckta motioner;

nr 119, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående dels fortsatt tillverkning av syntetiskt gummi m. m., dels ock täckande av vissa förluster på statens reservförrådsnämnds verksamhet;

nr 120, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående medgivande att ytterligare överskrida viss anslagspost i pensionsstyrelsens avlöningsstat för budgetåret 1946/47;

nr 121, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1947/48 till social upplysningsfilm jämte i ämnet väckt motion;

nr 122, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående åtgärder i syfte att bereda vissa utländska läkare möjlighet att utöva läkarkonsten inom riket;

nr 123, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående viss försöksverksamhet på yrkesmedicinens område;

nr 124, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1947/48 till statens avtalsnämnd;

nr 125, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1947/48 till anskaffning av motorbåtar för tullverket;

nr 126, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändrad redovisning av luftfartsfonden m. m.;

nr 127, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1946/47 till förvärv av aktier i aktiebolaget Göteborgs handelsbank m. m.;

nr 128, i anledning av riksdagens år 1946 församlade revisorers berättelse angående verkställd granskning av statsverkets jämte därtill hörande fonders tillstånd, styrelse och förvaltning för tiden den 1 juli 1945—den 30 juni 1946;

nr 129, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av fastigheter, som förvaltas av försvarets bostadsanskaffningsnämnd, m. m.;

nr 130, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt disposition av vissa äldre reservationsanslag;

nr 131, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1947/48 till avsättning till försäkringsinspektionens fond;

nr 132, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med begäran om bemyndigande att träffa avtal med Malmö stad angående villkoren för överföring å Malmö stad av det tryckande registret för staden; och

nr 133, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1947/48 till riksräkenskapsverket;

andra lagutskottets utlåtande, nr 27, i anledning av väckt motion om förlängd semester för arbetstagare, som utför arbete, där silikofara föreligger;

andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtanden:

nr 8, i anledning av väckt motion om avskaffande av ordensväsendet m. m.; och

nr 9, i anledning av väckt motion om inrättande av ett forskningsinstitut för utförande av opinionsundersökningar; samt

andra kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande, nr 7, över motion om utredning rörande rationellt ordnande av textil- och beklädnadsindustriens organisation m. m.

§ 12.

Avlämnades följande motioner i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 235, angående vissa åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen, nämligen:

nr 449 av herr *Thapper m. fl.*;

nr 450 av herr *Kempe m. fl.*; och

nr 451 av herr *Pehrsson-Bramstorp m. fl.*

Vidare avlämnade fru *Möller* en av henne undertecknad motion, nr 452, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 243, angående grunder för äldreomsorgens ordnande och utbyggnad m. m.

Samtliga dessa motioner bordlades.

§ 13.

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 11.51 fm.

In fidem
Gunnar Britth.

Tisdagen den 20 maj.

Kl. 4 em.

§ 1.

Justerades protokollet för den 13 innevarande maj.

§ 2.

Upplästes följande till kammaren inkomna läkarintyg:

Att riksdagsman *Karl J. B. Andersson* född 29 augusti 1894 som vårdats å serafimerlasarettets kirurgiska klinik fr. o. m. 23 april 1947 t. o. m. 17 maj under diagnos: gallsten är i behov av vila i hemmet ytterligare minst t. o. m. 30 juni och under denna tid är oförmögen till arbete, intygas.

Stockholm, serafimerlasarettet den 17 maj 1947.

Gunnar Ekström,

leg. läkare.

Kammaren, som den 23 nästlidna april beviljat herr Andersson i Alfredshem ledighet från riksdagsgöromålen tills vidare, lade läkarintyget till handlingarna.

§ 3.

Herr statsrådet *Weijne* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 267, angående anslag till teckning av ytterligare aktier i Norrbottens järnverk aktiebolag, m. m.;

nr 268, angående vissa anslag till domstolarna m. m.;

nr 273, angående dispositionen av vissa för budgetåret 1943/44 å kapitalbudgeten under diverse kapitalfonder anvisade investeringsanslag;

nr 274, med förslag till lag angående upphävande av 61 § 2 mom. lagen den 14 juni 1918 (nr 422) om fattigvården;

nr 276, med förslag till lag angående ändring i stadgan den 21 februari 1941 (nr 98) om ersättning för riksdagsmannauppsdragets fullgörande; och

nr 277, med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 30 december 1939 (nr 934) om tjänsteplikt, m. m.

Dessa propositioner bordlades.

§ 4.

Föredrogs för remiss till utskott Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande *Vid remiss av propositionen nr 263.* proposition, nr 263, angående anslag för budgetåret 1947/48 till domkapitlen och stiftsnämnderna m. m.

Ordet lämnades därvid på begäran till

Herr *Wiberg*, som anförde: Herr talman! Tillåt mig knyta några reflexioner till det faktum, att regeringen i dagarna liksom också här i dag överlämnat ytterligare ett antal propositioner till en hårt sysselsatt riksdag. Det är möjligt, att man på sina håll icke är särskilt förtjust i förnyad diskussion om riksdagens

Vid remiss av propositionen nr 263. (Forts.)

arbetsformer och om förhållandet mellan dessa arbetsformer och regeringens, men läget är sådant, att det förefaller mig nödvändigt att säga ifrån.

Jag behöver här knappast erinra om de många löften, som vi fått vid olika tillfällen om förbättrade förhållanden i dessa frågor. Framför allt har riksdagen förespeglats att det skulle bli möjligt att få Kungl. Maj:ts propositioner på bordet snabbare än vad vi hittills fått vänja oss vid och att därigenom riksdagens arbetstid icke bara skulle kunna utnyttjas mera effektivt utan också dess längd avsevärt förkortas. Vi skulle slippa långa perioder av påtvungen sysslolöshet i början av året och kunna undvika anhopning av ärenden mot slutet av en alltför lång vårriksdag. Vi skulle med andra ord komma ifrån det nuvarande systemet, som innebär, att riksdagen på ett ur många synpunkter sett skadligt sätt tvingas behandla många viktiga ärenden fram på våren och sommaren med en hastighet, som omöjliggör tillräckligt grundlig granskning och handläggning.

I riksdagsordningens § 54 heter det som bekant, att propositionerna vid lagtima riksdagen böra avlämnas »inom sextio dagar från dess öppnande» och »må proposition ej senare avlätas, utan så är, Konungen finner någon under riksdagen inträffad händelse därtill föranleda eller prövar uppskov med framställningen lända riket till framtida men».

Detta innebär alltså, att regeringen i stort sett borde ha avlämnat sina propositioner senast den 12 mars. Vi äro väl emellertid alla ense om att paragrafen icke är till för att motivera en veritabel köbildning av ministrar med propositioner framför talmännens bord i kamrarna just vid den nämnda tidpunkten. Det enda effektiva är ju, att strömmen flyter relativt jämnt redan under riksdagens första arbetsmånader, så att förslagen kunna behandlas utan hets och brådska.

Jag har nu gjort en liten undersökning om huru det har gått till i år. I stort sett torde följande beräkningar vara riktiga. Sedan riksdagen mottagit statsverkspropositionen, fick den under januari månad ytterligare 25 regeringsförslag. I februari tillkommo 50 propositioner — alltså sammanlagt 75. Sedan började vad som enligt riksdagsordningen åtminstone borde vara slutspurten. Från den 1 till och med den 12 mars överlämnade regeringen icke mindre än 111 propositioner — långt flera än man hunnit med under alla de föregående riksdagsveckorna! Enbart den 11 och 12 mars fingo vi mottaga 71 propositioner.

Låt oss dröja ett ögonblick inför dessa siffror! De giva stöd åt uppfattningen, att utskotten även i år varit till stor del arbetslösa under den tidigare delen av riksdagen. Jag hänvisar då icke bara till disproportionen mellan å ena sidan antalet propositioner från januari och februari och å andra sidan antalet från de två första marsveckorna. Jag åsyftar också att många av de propositioner, som vi ha erhållit tidigt, höra till de mindre viktiga eller omfattande. I själva verket är det egentligen bara stats- och jordbruksutskotten och i viss mån kanske konstitutionsutskottet, som varit ordentligt sysselsatta före den ordinarie propositionstidens utgång, medan de andra upplevt en tid av relativt stilla frid.

Huru har det då gått till efter den 12 mars? Har den strida strömmen av kungliga förslag sinat och förbättringar i riksdagens arbetsförhållanden därmed åstadkommit? Den karga verkligheten giver oss ett bistert svar på frågan. Mellan den 12 mars och den 17 maj ha ytterligare 80 propositioner överlämnats! Och ändå är detta icke slutet! Man överdriver säkert icke, om man antager, att regeringen kommer att framlägga ytterligare ganska många propositioner, ja jag vågar gissa, att vi ha att vänta ett 30-tal, enligt uppgift sannolikt betydligt flera.

Det är intressant att jämföra dessa siffror med uppgifterna i den preliminära

Vid remiss av propositionen nr 263. (Forts.)

förteckningen från denna riksdags början över kommande propositioner. Som bekant innehåller förteckningen uppgifter om antalet från respektive departementschefer väntade förslag och om tiden för deras framläggande. Enligt denna plan skulle, såvitt jag kunnat finna, ett maximum av cirka 70 propositioner — redan detta ett betänkligt högt tal — överlämnas efter den 12 mars. Siffran är dock i mina beräkningar väl hög, eftersom den innesluter även sådana propositioner, som regeringen vid riksdagens början icke med säkerhet ville utlova — de hörde alltså till »de eventuella» i planen, och åtskilliga av dem komma kanske icke alls att framläggas i år. Detta är dock mindre väsentligt. Vad som intresserar är, att riksdagen redan nu fått mottaga ett större antal propositioner efter den 12 mars än vad departementscheferna planerade vid årets början. Och jag är övertygad om att vi — då vi nå riksdagens slut — komma att finna att vi efter den ordinarie propositionstidens utgång fått mottaga ungefär dubbelt så många förslag som regeringen ursprungligen hade tänkt sig.

Detta måste betyda, att inga väsentliga förbättringar uppnås i fråga om riksdagens arbetsformer. Regeringen har misslyckats med sin uppgift att rationalisera. Den planhushållar tydligen varken med sin egen eller riksdagens tid och arbetskraft. Jag finner detta beklagligt. De riksdagsmän, som icke gjort politiken till sitt yrke, som ha andra sysselsättningar att sköta och som behållit sina mandat i förhoppning om en rationell och effektiv organisation av arbetet i detta hus, motse nu med oro och olust utskottssammanträden och plena långt in i juli eller kanske rent av in i augusti.

Jag tror att vi måste säga ifrån, att det icke kan fortsätta på detta sätt år efter år. Det är hög tid att väsentliga förbättringar ske. Om man granskar den väldiga massan av årets propositioner, finner man, att många av dem borde ha framlagts tidigare och att andra kunde hava uppskjutits. Den 25 april framlade regeringen t. ex. propositionen om vedförsörjningens tryggande. Hade det icke varit skäl att komma med detta förslag redan vid sessionens början? Riksdagen borde för folkförsörjningens skull för länge sedan ha tagit ståndpunkt i den frågan. Och är det verkligen nödvändigt och rationellt att framlägga förslag om prisregleringslag först efter propositionstidens slut? Eller är det nödvändigt att låta årets riksdag taga ståndpunkt till planen att inköpa Bergslagsbanan? Här få vi ju i själva verket propositionen, innan staten ännu fullföljt sina förhandlingar med Göteborgs stad! Jag skulle tro, att ingen på allvar kan göra gällande, att Bergslagsbanan skadas av att drivas i nuvarande regi ännu ett år — kanske snarare tvärtom. Icke heller kan man påstå, att vårt land — för att nu citera riksdagsordningen — skulle lida »framtida men» av en sådan tågordning.

Herr talman! Detta är — som jag ser på dessa frågor — endast ett par exempel bland de många. Regeringen utsätter sig för en hård och berättigad kritik både här i kamrarna och ute i landet, om den icke bättre planerar sitt eget arbete — och underlättar riksdagens. Här finns verkligen ett sällsynt tillfälle att taga begreppet statlig planhushållning på blodigt allvar.

Jag skulle också gärna vilja tillägga några ord beträffande en eventuell höstriktdag i år. Det har redan ryktats om att en höstsession vore oundgänglig, och jag för mitt vidkommande förstår också detta till fullo. Vi leva i en tid, som präglas av exceptionella förhållanden och som företer många drag fullt jämförbara med den tid, då kriget ännu rasade. Den ekonomiska utvecklingen har som bekant ingalunda dessa sista år — kanske icke heller dessa sista månader — varit tillfredsställande. Åtskilliga ingripande åtgärder torde komma att få vidtagas. Det bästa beviset för vanskligheten i det nuvarande läget torde väl vara den rundabordskonferens, som regeringen till sist ansett sig böra ordna. Även under det senare halvåret torde en mångfald betydelsefulla problem bli

Vid remiss av propositionen nr 263. (Forts.)
 aktuella. I de brytningstider, som vi gå till mötes, kan enligt mitt sätt att se oppositionen ej heller detta år undgå, att vilja komma till tals med regeringen under en höstriksdag, även om det är fullkomligt riktigt, att en sådan kommer att medföra många uppoffringar för de enskilda riksdagsledamöterna. Säkerligen finnes det också många frågor, beträffande vilka regeringen under höstens lopp vill stå i kontakt med riksdagen. Om emellertid regeringen har gjort klart för sig, att en höstriksdag är ej endast oundgänglig detta år utan också önskvärd på ett helt annat sätt än under normala tider, borde detta också hava inverkat på regeringens beslut i fråga om åtskilliga propositioner, som nu föreläggas vårriksdagen. Blir det höstriksdag, borde i åtskilliga fall avgörandena ej behöva forceras fram någon gång mitt i sommaren. Det vore också värdefullt om regeringen inom kort ville lämna ett besked beträffande dess inställning till frågan om en höstriksdag.

Vidare yttrades ej. Propositionen hänvisades till statsutskottet, dit jämväl det i anledning av densamma avgivna yttrandet skulle överlämnas.

Härefter föredrogos var för sig och hänvisades till statsutskottet följande på bordet liggande propositioner, nämligen

- nr 265, angående uppförande av beskickningshus i Canberra;
- nr 269, angående vissa anslag till skolor tillhörande barna- och ungdomsvården;
- nr 270, angående anslag till statens utlänningskommission m. m.;
- nr 271, angående anslag till jordbrukets byggnadsstudiekommitté;
- nr 272, angående vissa anslag till universiteten och den medicinska undervisningen m. m.;
- nr 275, angående närmast erforderliga åtgärder för tillgodoseende av Sveriges behov av matematikmaskiner; och
- nr 278, angående anslag till civilförsvaret för budgetåret 1947/48.

§ 5.

Föredrogos var efter annan och remitterades till statsutskottet följande å kammarens bord vilande motioner, nämligen:

- nr 449 av herr *Thapper m. fl.*;
- nr 450 av herr *Kempe m. fl.*;
- nr 451 av herr *Pehrsson-Bramstorp m. fl.*; och
- nr 452 av fru *Möller*.

§ 6.

Föredrogos, men bordlades åter statsutskottets utlåtanden nr 115—133, andra lagutskottets utlåtande nr 27, andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtanden nr 8 och 9 samt andra kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 7.

§ 7.

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Herr **Kyling**, som yttrade: Herr talman! Jag tillåter mig hemställa, att kammaren måtte besluta, att motionstiden i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 272, angående vissa anslag till universiteten och den medicinska undervisningen m. m. skall utsträckas till det sammanträde, som infaller näst efter tjugo dagar från propositionens avlämnande.

Såsom motivering för denna min hemställan vill jag framhålla, att denna

proposition avlämnades i kammaren förra lördagen och då troligen förelåg endast i korrektur. Enligt meddelande från tryckeriexpeditionen kan propositionen icke utdelas till kammarens ledamöter förrän tidigast torsdag eller fredag. Om jag till detta beklagliga förhållande lägger att aktstycket lär omfattas omkring 500 sidor och att det rör synnerligen betydelsefulla frågor, som de enskilda riksdagsmännen i detta fall skulle få taga del av under endast fem dagar före den ordinarie motionstidens utgång, anser jag att det finns mycket goda skäl för en hemställan om utsträckt motionstid.

Denna hemställan bifölls.

§ 8.

Avlämnades följande motioner i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 235, angående vissa åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen, nämligen

- nr 453 av herr *Hansson* i Skediga *m. fl.*;
- nr 454 av herr *Hansson* i Skegrie;
- nr 455 av herr *Larsson* i Stockholm *m. fl.*;
- nr 456 av herr *Svedman* *m. fl.*;
- nr 457 av herr *Severin* i Gävle *m. fl.*; och
- nr 458 av herr *Larsson* i Östersund *m. fl.*

Vidare avlämnades följande motioner i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 242, angående förvärv av aktier i Bergslagernas med flera järnvägsaktiebolag, nämligen

- nr 459 av herr *von Friesen* *m. fl.*;
- nr 460 av herr *Dickson* *m. fl.*; och
- nr 461 av herr *Holmström* *m. fl.*

Slutligen avlämnades följande motioner, nämligen av:

herr *Johansson* i Stockholm *m. fl.*, nr 462, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 248, angående omorganisation av djurgårdskommissionen *m. m.*; och

herr *Rubbestad*, nr 463, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 250, angående fortsatt subventionering av införseln av vissa varor *m. m.*

Samtliga dessa motioner bordlades.

§ 9.

Ordet lämnades på begäran till

Interpellation.

Herr **Karlsson** i Stuvsta, som yttrade: Herr talman! Syftet med den vid 1945 års höstriksdag antagna lagen om tillståndstvång vid köp av jordbruksfastighet angavs vid lagens tillkomst vara att bevara jordbruksjorden i den jordbruksutövande befolkningens hand. Behovet av en sådan lagstiftning motiverades med att vanliga jordbrukare, som endast kunna erbjuda ett pris för en jordbruksfastighet som möjliggör skäligen utkomst och förräntning på nedlagt kapital, utsätts för en ojämn konkurrens om köpetillfällena från kapitalstarka personer utanför jordbruket, vilka förvärva jordbruk av annan anledning än att där bereda sig utkomst. Tidigare legitim rätt att förvärva jordbruk som objekt för kapitalplacering, för att skövla befintliga skogstillgångar eller för sommar- nöjesändamål åsidosattes genom detta ingrepp i den fria handeln med jord. Genom lagstiftningen fastslogs jordbruksutövarnas prioritetsrätt till förvärv av ledig jordbruksjord.

Emellertid står alltjämt frågan öppen angående den betydande del av svensk jordbruksjord, som redan äges av fysiska och juridiska personer utanför kretsen

Interpellation. (Forts.)

av jordbruksnäringens utövare. I viss mån kan detta problem anses ha blivit föremål för behandling genom regeringsförslaget till innevarande års riksdag om utvidgandet av expropriationslagen med syfte att möjliggöra expropriation av jord och skog för förstärkning av ofullständiga jordbruk. Genom förslaget om att expropriation för detta ändamål av hel fastighet med jordbruk må kunna ske om denna »tillhör bolag, förening, stiftelse eller fideikommiss eller äges av enskild person, vilken icke är mantalsskriven å fastigheten eller å fastighet, som är i samband med densamma, och uppenbarligen besitter fastigheten av annan anledning än att bereda sig sin huvudsakliga utkomst av jordbruket», har i statens jordpolitik principiellt fastslagits de egentliga jordbruksutövarnas prioritetsrätt till jämväl sådan jord och skogsmark som äges av andra än jordbrukarna och som behövs för att bereda mindre jordbrukare en bättre försörjning.

Även för fiskerinäringens utövare är problemet synnerligen aktuellt att bevara befintliga försörjningsmöjligheter och förbättra dessa. Särskilt i Stockholms läns skärgård ha kapitalstarka personer från Stockholm och andra håll förvärvat betydande områden, huvudsakligen för sommarnöjesändamål, och till priser som äro oöverkomliga för dem som ha sin huvudsakliga utkomst av fiske. Följden har blivit att betydande delar av skärgården avstängts för fiskerinäringens utövare och avfolkats på bofast fiskar- och övlig kustbefolkning.

Som ett typiskt exempel kan anföras Villinge skärgård utanför Ornö. Å ön Villinge funnos tidigare 2 arrendegårdar om vardera 15 tunnland åker. Varje arrendator hade 7—8 kor, häst och ungdjur. Tillsammans med fisket gävo gårdarna en god försörjning. Då ön 1924 övergick i direktör Erik Akerlunds ägo uppsades omedelbart arrendatorerna efter 20-årigt arrende. De goda fiskevatten reserverades för ägarens nöjesfiske, och jordområdena förvandlades till jaktmark.

Ett annat exempel på hur personer ur den stockholmska storfinansen lagt under sig Stockholms läns skärgård och raserat skärgårdens näringsliv är Bullerö jämte angränsande delar av Nämndö skärgård, som förvärvats av ingenjör Torsten Kreuger. Hans område omfattar inte mindre än 400 stycken holmar, klippor och skär. Småställen med kombinerat jordbruk och fiske ha efter hand avfolkats genom ägarens försorg.

Tidigare möjligheter att arrendera skärgårdsställen med jordbruk samt fiskevatten ha väsentligt inskränkts i samband med rikemännens ökade intresse för fridlysta jaktmarker och fiskevatten för nöjesfiske. Sämst ställt är det givetvis för dem av yrkesfiskarna, som icke ha egna markområden utan måste lita till öppna havet eller eventuella kronoområden. De varken få eller kunna köpa »direktörernas» öar och fiskevatten, och de få som regel inte heller arrendera dem. Även om 1945 års lagstiftning också gäller skärgården, där de flesta fastigheter torde vara att hänföra till jordbruksfastigheter, är den likväl av begränsad betydelse på grund av att så betydande delar av denna redan övergått i andras händer än den bofasta kustbefolkningens, vartill kommer att lagen endast gäller fastigheter med minst 5 000 kronors taxeringsvärde.

Det synes mig motiverat att denna fråga upptages till behandling i samband med att frågan nu uppstår om bättre trygga fiskarbefolkningens försörjningsmöjligheter. De redan föreliggande utredningsförslagen angående fiskerinäringens efterkrigsproblem samt den prisreglerande verksamheten på fiskets område beröra väsentliga delar av denna närings frågekomplex. Likaså betänkandet angående fiskets administration m. m., som med förslaget om inrättandet av en fiskeristyrelse avser att statsmakterna böra ägna fiskerinäringen större uppmärksamhet. Fiskerättssakkunnigas väntade förslag torde också bli av stor betydelse. Icke desto mindre torde ovan berörda problem om förstärkning av

Interpellation. (Forts.)

försörjningsmöjligheterna för fiskets utövare i fråga om tillgång till fiskevatten, särskilt för Stockholms läns skärgård, ligga utanför berörda utredningars frågeställningar och vara av den art och betydelse att det förtjänar utredas i särskilt sammanhang och inte bara i den begränsade omfattning som eventuellt sker genom pågående utredning om revision av gällande fiskerättslagstiftning.

Denna fråga torde nämligen icke kunna tillfredsställande lösas genom en revision av fiskerilagstiftningen. Det synes vara obilligt gentemot de ägare av stränder och fiskevatten, som själva ha sin försörjning av fiske eller jordbruk i förening med fiske, att göra fiskerätten helt fri och obunden av strandrätt. Enda utvägen synes vara att utvidga gällande expropriationslagstiftnings bestämmelser i fråga om sådan markegendom och fiskerätt i skärgården, som äges av andra än den bofasta kustbefolkningen, och av annan anledning än att bereda innehavaren sin huvudsakliga utkomst av fiske och därmed sammanhängande näringsfång, för att möjliggöra expropriation av sådan egendom i syfte att förstärka fiskarbefolkningens utkomstmöjligheter.

En sådan ändring av expropriationslagstiftningen kan inte, enligt min mening, i princip anses gå längre än de föreslagna ändringarna i denna lagstiftning i fråga om rätten till expropriation av jord och skog för förstärkning av ofullständiga jordbruk. Däremot synes böra prövas vilket som är mest ändamålsenligt för näringen i fråga, om exproprierat område jämte fiskerätt bör övergå, i varje fall generellt, i enskild fiskares ägo eller i statens och utarrenderas till näringsutövare på tryggande villkor eller på annat sätt göras tillgängligt.

Då ovannämnda spörsmål också i viss mån berörts i en utredning angående förefintligheten av holmar, klippor och skär av krono natur inom Sotholms härad, Stockholms län — som företagits av kungl. kammarkollegiet enligt Kungl. Maj:ts beslut den 18 sept. 1942 och färdigstälts i juli 1946 — vore av intresse att få veta om detta spörsmål varit föremål för Kungl. Maj:ts övervägande. Av utredningen ifrågasatt möjlighet till expropriation av mark för fiskarbefolkningens behov för att uppsätta fiskebodas m. m. liksom utredningens, visserligen mera tveksamt hållna, förslag om att i åtminstone vissa fall genom laga dom söka fastställa kronans rätt till vissa områden i skärgården, har veterligen icke föranlett några åtgärder från Kungl. Maj:ts sida.

Expropriation av mark och fiskevatten för att förstärka fiskarbefolkningens utkomstmöjligheter behövs, enligt min mening, icke förorsaka konflikt med de fritidsintressen i skärgården som rimligen böra tillerkännas stockholmsområdets stora befolkning. För närvarande är även den stora massan av Stockholms och omgivande orters befolkning avstängd från att på något sätt kunna utnyttja stora delar av skärgården för fritidssysselsättning. De kapitalstarka personer, som förvärvat dessa områden, ha utestängt det stora flertalet med skyltar »Privat område», »Tillträde förbjudet» och »Ankring förbjuden». Samtidigt bedrivs en hejdlös spekulering med tomter för sportstugor m. m. Monopoliseringen av de bästa områdena har också blivit ett geschäft till skada för både kustbefolkningen och den arbetande befolkningen i Stockholm med förorter. Att vissa markområden och vatten utnyttjas av stockholmsområdets befolkning för fritidsändamål behöver självfallet inte inkräkta på fiskerinäringens utövande om en rättmätig avvägning av dessa intressen kommer till stånd.

Med stöd av ovanstående anhåller jag om andra kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet få framställa följande frågor:

1. Är statsrådet i tillfälle meddela kammaren om åtgärder övervägts och planerats i anledning av kungl. kammarkollegiets utredning angående förefintligheten av holmar, klippor och skär av krono natur, vilka icke höra till något visst hemman, inom Sotholms härad, Stockholms län?

Interpellation. (Forts.)

2. Har statsrådet för avsikt att i samband härmed pröva frågan om en utvidgning av gällande expropriationslagstiftning i syfte att möjliggöra expropriation av markområden och fiskevatten av ägare, som uppenbarligen besitter sådan egendom av annan anledning än att därav bereda sig sin huvudsakliga utkomst, för att därigenom möjliggöra en förstärkning av fiskarbefolkningens utkomstmöjligheter?

Denna anhållan bordlades.

§ 10.

Anmälades och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Kungen, nämligen

från statsutskottet:

nr 10, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1947/48 under tionde huvudtiteln, avseende anslagen inom handelsdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner;

nr 11, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1947/48 under elfte huvudtiteln, avseende anslagen inom folkhushållningsdepartementets verksamhetsområde;

nr 208, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1947/48 till svenska uppfinnarkontoret;

nr 209, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående organisationen av statens isbrytarverksamhet jämte i ämnet väckt motion;

nr 220, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till statens institut för folkhälsan för budgetåret 1947/48;

nr 221, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till centrala sjukvårdsberedningen: avlöningar m. m.;

nr 222, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1946/47, i vad propositionen avser folkhushållningsdepartementets verksamhetsområde;

nr 223, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1946/47, i vad propositionen avser ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde;

nr 224, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående uppdelning av professuren i radioteknik vid Chalmers tekniska högskola;

nr 225, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag till de tekniska högskolorna;

nr 226, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1947/48 till konstfackskolan m. m.;

nr 227, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till statens bakteriologiska, rättskemiska och farmaceutiska laboratorier;

nr 231, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till uppförande eller inrättande av barnhem;

nr 232, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag till barnmorskeläroanstalterna;

nr 233, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anordnande av tjänstebostad åt landsfiskalen i Föllinge distrikt;

nr 234, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inlösen av två fastigheter i Fjällbacka municipalsamhälle;

nr 235, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till Folkbokföringen: Viss tillfällig personal vid länsstyrelserna m. m. för budgetåret 1947/48;

nr 236, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag för budgetåret 1947/48 å kapitalbudgeten, i vad avser justitiedepartementets verksamhetsområde;

nr 237, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag å kapitalbudgeten för budgetåret 1947/48, i vad avser det nya socialdepartementets verksamhetsområde;

nr 238, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag å kapitalbudgeten för budgetåret 1947/48, i vad avser inrikesdepartementets verksamhetsområde;

nr 239, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag för budgetåret 1947/48 å kapitalbudgeten, i vad avser finansdepartementets verksamhetsområde;

nr 240, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om inköp av inventarier m. m. för fångkolonier; och

nr 241, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till den sociala hemhjälpsverksamheten jämte i ämnet väckta motioner; samt

från första lagutskottet:

nr 215, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 2 § lagen den 26 maj 1933 (nr 229) angående blodundersökning i mål om barn utom äktenskap;

nr 216, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 2 och 6 §§ lagen den 14 juni 1917 (nr 377) om äktenskaplig börd, m. m.;

nr 217, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 1 och 3 §§ lagen den 19 maj 1944 (nr 215) om eftergift av åtal mot vissa underåriga;

nr 218, i anledning av väckt motion om upphävande av den på interneringsnämnden enligt 6 § första stycket lagen om förvaring och internering i säkerhetsanstalt ankommande förhandsprövningen; och

nr 219, i anledning av väckta motioner om inrättande av lokala utskrivningsnämnder vid sinnessjukhusen.

Vidare anmäldes och godkändes riksdagens kanslis förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 202, om fria järnvägsresor för barn under sex år;

nr 203, om vidgat nordiskt samarbete inom utredningsväsendet och den offentliga förvaltningen;

nr 204, om utredning angående järnvägsnämnder; och

nr 205, angående avgiftsfri konfirmationsundervisning genom skolornas försorg.

§ 11.

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4.30 em.

In fidem
Gunnar Britth.

Onsdagen den 21 maj.

Kl. 11 fm.

§ 1.

Justerades protokollet för den 14 innevarande maj.

§ 2.

Herr talmannen meddelade att fru Humla, som vid kammarens sammanträde den 23 nästlidna april med läkarintyg styrkt sig från och med den 21 i samma månad tills vidare vara hindrad att delta i riksdagsgöromålen, denna dag åter intagit sin plats i kammaren.

§ 3.

*Svar på
interpellation.*

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Hans excellens herr statsministern **Erlander**, som anförde: I en med andra kammarens tillstånd framställd interpellation har herr Liedberg berört vissa frågor rörande användningen av arbetskraft för det allmännas, företrädesvis statens behov.

Den i interpellationen framställda *första frågan* lyder:

Vill regeringen snarast möjligt lämna en redogörelse för riksdagen *ej mindre* om antalet tjänstemän och anställda — ordinarie, extra och tillfälliga — i statsförvaltningen vid slutet av år 1938 *än även* om den ökning av personalbeståndet som skett intill utgången av år 1946 dels inom den egentliga statsförvaltningen, dels till följd av krisförvaltningen och dels i samband med statliga utredningar och därmed jämförbara arbetsuppgifter?

Den statliga personalstatistiken har först på senaste tid blivit så organiserad, att den ger tillfälle till en allmän, mera ingående överblick över förskjutningarna i antalet statsanställda. Den personalstatistik, som riksräkenskapsverket utarbetar i enlighet med nu gällande grunder, går inte längre tillbaka än till årsskiftet 1943/44 och ger följaktligen inga jämförelsepunkter från tiden före kriget.

Riksräkenskapsverkets senaste sammanställning avser läget vid ingången av år 1946. Den utvisar en totalsumma av 252 000 heltidsanställda tjänstemän och arbetare inom den egentliga statsförvaltningen, de statliga bolagen sålunda icke medräknade. Någon därmed jämförlig siffra för tiden närmast före kriget finnes som nämnts inte tillgänglig. Emellertid kan man med ledning av riksförsäkringsanstaltens statistiska material kombinerat med vissa andra uppgifter våga sig på en approximativ uppskattning och kommer därvid till att antalet statsanställda år 1938 torde ha varit i runt tal 150 000 eller sålunda att antalet från tiden före kriget vuxit med omkring 100 000.

Det är inte möjligt att ge en detaljerad bild av tillväxtens fördelning på olika förvaltningsområden och dess reella betydelse ur arbetsmarknadssynpunkt utan att tillgripa mycket tidsödande specialundersökningar i förening med en ingående analys av därvid framkommande resultat. Jag torde därför få inskränka mig till att ange några huvuddrag i utvecklingen, skisserade med ledning av tillgängliga, mycket ofullständiga statistiska uppgifter.

Svar på interpellation. (Forts.)

Enligt uppgifter från affärsverken ökade personalen vid dessa verk under åren 1938—1946 med i runt tal 40 000. därav ca 11 000 tillhörande statsövertagna enskilda järnvägar. Ökningen av försvarets fast anställda personal under samma tid synes kunna uppskattas till ungefär 30 000. Vägvesendets förstatligande har tillfört staten ca 12 000 anställda. En icke obetydlig del av ökningen kommer på krisförvaltningen, vars personal vid början av år 1946 uppgick till närmare 3 000. Återstoden av ökningen fördelar sig på ett flertal områden. Som exempel må nämnas förstatligandet av arbetsförmedlingen m. m., som tillfört staten över 2 500 anställda, räknat per den 1 januari 1946, och vidare det statliga sjukhusvesendets tillväxt och utvecklingen av skolväsendet, innefattande bl. a. statsövertagande av ett antal kommunala skolor. Som synes representera ökningarna till en del inte några nya behov av arbetskraft utan återspegla endast en överflyttning av arbetsuppgifter till staten från enskilda och från kommunerna.

För att ytterligare något illustrera storleksordningen och innebörden av de förskjutningar i personalbeståndet, varom här är fråga, torde jag få nämna några siffror ur riksräkenskapsverkets statistik för åren 1944 och 1946. Antalet statsanställda var vid början av dessa två år praktiskt taget detsamma, omkring 252 000. Mellan de två tidpunkterna hade emellertid affärsverkens personal ökat med nära 10 000, medan försvarets fasta personal minskat med drygt 10 000. Inom allmänna civilförvaltningen hade antalet tjänstemän ökat med 2 700 men antalet arbetare minskat med 1 400. Av ökningen av antalet tjänstemän inom allmänna civilförvaltningen kommo ca 1 000 på olika förvaltningsgrenar under kommunikationsdepartementet, 700 på sjukhus- och skolväsende och 500 på länsstyrelserna.

Vad angår utredningsväsendet, som särskilt beröres i interpellationen, bedrivs som bekant de statliga utredningarna dels inom ämbetsverken som en del av dessas arbetsuppgifter och dels genom särskilda sakkunnigberedningar. Även i sistnämnda del utföres utredningsarbetet i stor utsträckning av personal från verken, med eller utan ledighet från den egentliga verkstjänsten. Antalet tjänstemän som äro anställda uteslutande för kommittéarbete är därför obetydligt. Några närmare uppgifter om antalet föreliggande inte och kunna, vad angår tiden före kriget, ej heller anskaffas utan mycket tidsödande undersökningar.

Interpellantens *andra fråga* lyder:

Räknar regeringen med att till följd av fattade beslut eller ifrågasatta nya åtgärder från statsmakternas sida det allmännas — och därvid främst statens — anspråk på arbetskraft kommer att ytterligare ökas under de två närmaste åren och, i så fall, med huru stort ungefärligt antal befattningshavare?

Såsom av det förut anförda framgår röra sig de stora förskjutningarna i statsverkets behov av arbetskraft på kommunikationsväsendets och försvarets områden. Inom kommunikationsverken äro växlingarna i stort sett oberoende av särskilda beslut eller åtgärder från statsmakternas sida. Att järnvägsförstatligandet tillför statsverket nya personalkadrer innebär ju inte att nya behov av arbetskraft uppkomma. De efter krigsslutet höjda anslagen till vägväsendet innebära visserligen ökade anspråk på arbetskraft, men frågan när och i vad mån dessa anspråk skola tillgodoses är inte avgjord i och med anslagsbeviljandet. Att här föreligger ett arbetsmarknadsproblem av betydighet framgår av att antalet anställda vid vägväsendet enligt senaste siffror, avseende 1 juli 1946, utgjorde ca 12 000, medan antalet omedelbart före kriget utgjorde ca 24 000.

Vad beträffar försvaret kan jag med hänsyn till pågående utredningar inte

Svar på interpellation. (Forts.)

nu yttra mig närmare om de ökningar eller minskningar i personalbehovet som kunna komma i fråga för de närmaste åren. Nämnas må likväl att förslag föreligger om en särskild omreglering av manskapslönerna med syfte bland annat att stimulera rekryteringen. Såvitt jag vet vill man från de militära myndigheternas sida räkna med en ökning av denna rekrytering med några hundratal för det närmaste året.

Bland de beslut som föranleda ökat personalbehov inom allmänna civilförvaltningen är först att nämna rättegångsreformen, som såvitt man nu kan se kräver omkring ett hundratal nyanställda. Inom det hittillsvarande socialdepartementets område får man — om man bortser från den utökning av sjukvårdspersonalen som torde bli erforderlig framför allt till följd av den planerade utbyggnaden av vårt sjukhusväsende — räkna med ett antal relativt begränsade förskjutningar resulterande i en nettoökning med 300 à 400 anställningshavare. Inom åttonde huvudtiteln kan man beräkna en ökning med ett par hundra befattningshavare, hänförlig främst till universiteten. Folkskoleväsendet är ju visserligen icke statligt men kanske bör nämnas i detta sammanhang. Det beräknas att ett stort antal nya folk- och småskollärartjänster behövas de närmaste åren givetvis främst till följd av övergången till 7:e skolåret och nativitetsökningen. Sålunda beräknas antalet behövliga nya lärartjänster för läsåren 1947/48 och 1948/49 till omkring 1 500. Lantmäteriväsendets omorganisation och jordbrukets rationalisering jämte en del smärre organisationsändringar på jordbrukets område innebära en personalökning som torde kunna uppskattas till drygt 500. Det bör emellertid anmärkas att anförda siffror till en del vila på rätt osäkra beräkningar.

Interpellanten frågar slutligen *för det tredje*:

Är regeringen beredd att genom så kraftiga nedskärningar som möjligt av antalet statsanställda tjänstemän ställa personal till förfogande för produktiva uppgifter?

Denna fråga ger mig anledning erinra att man vid budgetbehandlingen under de senaste åren provat anslagsbehoven med hänsyn ständigt tagen till den rådande bristen på arbetskraft. Vad angår statens investeringar ha särskilda åtgärder vidtagits i syfte att infoga dessa i en för allmän och enskild investeringsverksamhet gemensam ram. Genom för ändamålet inrättade organ bedrivs en fortlöpande rationaliseringsverksamhet för att spara arbetskraft inom statsförvaltningens olika delar.

Någon personalbesparing av betydelse som går härutöver torde knappast kunna tänkas utan en nedskärning av själva statsverksamhetens omfattning eller nedsättning av dess effektivitet. Om interpellanten med sin fråga åsyftar en översyn av budgeten i sådant syfte — d. v. s. en allmän besparingsaktion av den typ som företogs under kriget — vill jag svara att regeringen inte överväger något initiativ i den riktningen. Däremot har regeringen sin uppmärksamhet riktad på möjligheterna att genom förenklingar och rationaliseringar i förvaltningsapparaten åstadkomma möjliga besparingar och är givetvis beredd att till saklig prövning upptaga konkreta förslag till besparingsåtgärder likaväl som andra uppslag som kunna bli resultatet av pågående överläggningar om den ekonomiska politiken eller av den allmänna diskussionen i detta ämne.

Härefter yttrade:

Herr **Liedberg**: Herr talman! Jag ber att till hans excellens herr statsministern få framföra mitt tack för svaret, som ju innehöll en hel del av intresse. På grund av den avsevärda tid som förflutit sedan jag framställde min inter-

Svar på interpellation. (Forts.)

pellation, vilken tid jag förmodar har tagits i anspråk för en hel del utredningar och insamling av material, hade jag ställt mina förhoppningar på svaret ganska högt, men jag måste tyvärr säga, att mina förhoppningar inte infriats. Det material, som lämnats, är i knappaste laget för en saklig bedömning av detta spörsmål. Det framhålles helt allmänt, att det icke är möjligt att giva en detaljerad bild av personalökningen inom statsförvaltningens olika områden utan ingående undersökningar, vilka tydligen enligt hans excellens icke äro av nöden i detta sammanhang. Den nuvarande personalstatistiken lär icke medgiva en längre tillbakablick än till årsskiftet 1943/44.

Om man därför vill vara snäll skulle man kunna säga, att svaret kunde karakteriseras med det gamla uttryckssättet »vilja men inte kunna». Fråga är dock, om man verkligen kan sträcka sig så långt. Svaret har så att säga undvikit att gå in på de mera brännbara områdena. Givetvis förstår jag, att det inte är så behagligt för statsministern att beröra ansvällningen av statsapparaten med ingående siffermaterial, men det är dock en fråga, som jag skulle tro att det svenska folket intresserar sig för i ganska hög grad. Detta intresse gäller givetvis främst kristidsbyråkratien, mot vilken en alltmera allmänt utbredd och utpräglad animositet framträder, i samma mån som förhoppningarna om en avveckling av krisregleringarna svikas genom dessas permanentning efter kriget. Jag skulle tro att svenska folket gärna vill veta vad detta kostar, icke bara i utgifter för personalen utan även i form av varufördyring. Företagens kostnader i samband med krisbyråkratien måste ju tagas ut i priserna på deras varor. Såsom ett exempel vill jag nämna, att enbart under år 1944 beräknades kristidsbyråkratien ha kostat 120 000 kronor för ett enda företag, visserligen ett stort sådant, nämligen Stora Kopparbergs Bergslags Aktiebolag.

Detta är emellertid endast den ena sidan av saken. Den andra, som är minst lika viktig för vårt folks levnadsstandard, gäller förhållandet mellan de produktiva och improduktiva faktorerna i samhället. De tärande grupperna i samhället växa på bekostnad av de närande. I detta avseende är svaret intressant så till vida, att därav framgår att det heltidsanställda personalantalet inom den egentliga statsförvaltningen ökats med över 100 000 sedan 1938 eller från cirka 150 000 till cirka 250 000. Man vill gärna fråga om de många extra eller tillfälligt anställda äro medräknade bland dessa heltidsanställda. Därom lämnar svaret inga uppgifter, och tyvärr lämnas heller ingen uppgift angående den deltidanställda personalen. Därtill lämnas bland annat den kommentaren, att personalökningen »till en del» inte representerar några nya arbetskraftsbehov, utan endast återspeglar en överflyttning av arbetsuppgifter till staten från enskilda och från kommunerna. Det vore emellertid, Ers Excellens, mycket intressant att få veta, hur stor del av denna totala ökning som faktiskt motsvaras av nya statliga behov och alltså icke överflyttningar.

Beträffande utredningsväsendet framhåller herr statsministern bland annat, att några närmare uppgifter om antalet tjänstemän icke föreligga, men det säges samtidigt, att vad angår tiden före kriget dylika uppgifter ej kunna anskaffas utan tidsödande undersökningar. De båda satserna förefalla åtminstone mig i någon mån motstridiga. En närmare förklaring på den punkten är väl ändå önskvärd. Antingen finns det inga uppgifter vare sig nu eller före kriget, eller också finnas de, fast de äro besvärliga att plocka fram, i båda fallen.

Min andra fråga angående det väntade personalbehovet under de närmaste åren har hans excellens besvarat utförligare. Av svaret i denna del synes framgå, att det ökade personalbehovet kommer att uppgå till cirka 1 500 befattningshavare inom vissa departement, om jag nu skall bryta ut en del av svaret. Hur det skall gå till att anskaffa denna personal, det beröres icke, och det

Svar på interpellation. (Forts.)

hade jag kanske inte heller frågat om, även om frågeställningen är ganska naturlig i dessa tider, när man konstaterar väntade ökningsar. Man kan dock fortsätta tankegången och fråga sig: hur skall detta behov kunna täckas?

Huruvida statsministerns redogörelse i denna del är uttömmande, undandrag sig givetvis mitt bedömande. Jag är dock fullt övertygad om att svaret täcker de uppgifter, som hans excellens fått utredning om. Nyligen har emellertid gjorts en sammanställning av bebådade utvidgningar av ämbetsverk och nya ämbetsverk. En uppräknings kan kanske vara tråkig, men den är ganska lärorik, och jag skall be att få draga den: ny veterinärstyrelse, genomgripande omorganisation av medicinalstyrelsen, arbetsmarknadskommissionens omändring till en statens arbetsmarknadsstyrelse, omorganisation och utvidgning av socialstyrelsen, upprättande av en statens bostadsstyrelse, omorganisation och utvidgning av pensionsstyrelsen, förmodligen även en omorganisation av skolöverstyrelsen samt slutligen inrättandet av en särskild fiskeristyrelse.

Jag frågar nu: ingår hela det härigenom ökade personalbehovet i de siffror, som statsministern nämnde? Den här gjorda uppräknings vill jag dock icke giva sken av att vara uttömmande, även om enbart dessa projekt uppgå till ett antal av tio stycken. Det kan hända, att ännu flera äro på tal, men enbart denna siffra ger en god blick på utvecklingstakten på detta område under vår regerings ledning. Om det skall fortsätta på detta sätt under de närmaste åren, kommer nog vårt land att snart skaffa sig ännu ett världsrekord förutom det vi ha i fråga om socialvården, nämligen såsom världens mest genomorganiserade stat. Den tidigare tyska konkurrensen på det området har ju för överskådlig tid bortfallit. Om det svenska folket sedan kommer att må lika väl av *denna* hedersplats är en annan fråga — i varje fall kommer det säkerligen att få se, att det kostar en hel del att skaffa sig en dylik berömmelse.

Den i interpellationen framställda tredje frågan, huruvida regeringen är beredd att genom så kraftiga nedskärningar som möjligt av antalet statsanställda tjänstemän ställa personal till förfogande för produktiva uppgifter, besvaras nekande i så måtto, att någon allmän besparingsaktion icke är påtänkt. Jag vill i detta sammanhang fästa Ers Excellens uppmärksamhet på det nuvarande ekonomiska läget i vårt land. Just nu är det av största vikt, att så många som möjligt sysselsättas i produktivt arbete. Det av alla önskade målet, en höjd levnadsstandard, kan uppenbarligen inte realiseras utan ökad varuproduktion, och denna produktion underlättas i varje fall inte av en svällande statlig byråkrati. Exempler utifrån Europa äro måhända inte tilltalande för regeringen med tanke på den inriktning den har i fråga om plan- och folkhushållning, men de exemplen kunna kanske vara lärorika nog. I Frankrike har man ju nyligen blivit tvungen att gå in för att skära ned antalet statstjänstemän med 50 000, och det är icke någon föraktlig siffra, även om befolkningen i Frankrike är sex à sju gånger så stor som vår. Gör man en division, så blir det i alla fall inte så litet, om vi tänka på våra förhållanden. Man har väl där en mera realistisk och framför allt mera dyrköpt erfarenhet av de ekonomiska nödvändigheterna.

I Finland har det ekonomiska rådet helt nyligen föreslagit regeringen att bland annat minska antalet statstjänstemän med 10 procent före årets slut för att minska statens utgifter. Jag vet invändningen mot detta påstående. Man säger att Finland genomgått ett krig och bär bördan av de ryska skadeståndsleveranserna. Frågan är väl dock, om inte våra sammanlagda utländska förpliktelser relativt sett äro av liknande omfattning och tyngd. Om vi skola kunna fullgöra dessa våra åtagna förpliktelser utan att alltför mycket sänka vår levnadsstandard är det nog nödvändigt, icke blott att det enskilda nä-

Svar på interpellation. (Forts.)

ringslivet gör vad på det ankommer, utan också att staten lämnar sina bidrag och sin medverkan i olika former, bland annat eller kanske framför allt genom en försiktig utgifts- och personalpolitik. Men så länge man är mer intresserad av en samhällsomdaning i socialistisk riktning än av kampen mot inflationen, är det uppenbart att någon ändring till det bättre knappast är att vänta. Man har väl i så fall snarare att vänta sig en ytterligare ökning av förvaltningsapparaten och kommissionsväldet med allt vad därtill hör.

Det förefaller åtminstone mig, att man knappast kan tala om en utveckling i detta ords bättre bemärkelse, utan snarare om en återgång till skråsamhället. Härordagen föll under mina ögon ett citat av en gammal medlem av bondeståndet, Pehr Jonsson från Kronobergs län. Han uttalade vid 1818 års riksdag, att det dåtida samhället enligt hans mening kunde karakteriseras av »en myckenhet Skråförfattningar och Handelsreglementen, Ordinantier, Tillåtelse eller Inskränkningar i Näringsfriheten, förbud mot Landthandel, förköp, ököp och warors stegring med mera dylikt, beledsagadt af plikt och confiscations-äwentyr; till handhafwande hwaraf åter en större skara af högre och lägre Tjenstemän, Fiscaler, Uppsyningsmän, Waktmästare måst tillförordnas, och med publike löner förses». Uttalandet skulle mycket väl i litet moderniserad språklig form ha kunnat fällas i dag.

Jag har, Ers Excellens, velat rikta uppmärksamheten på dessa spörsmål, och jag hoppas att både regeringen och riksdagen vilja ägna dem en allvarlig uppmärksamhet vid de ofta återkommande anledningarna. Etatismen är ju inte enbart improduktiv och kostbar — den går också, enligt min uppfattning, mot gamla sunda instinkter hos vårt folk. Men det är klart, att ju fler som bli parter i målet, d. v. s. bli beroende av sin utkomst och anställning i allmän tjänst, desto större blir risken att administration och kontroll bli mål i stället för medel.

Excellensens slutord i svaret vill jag understryka med tillfredsställelse, inte därför att excellensen säger att något initiativ inte är påtänkt från regeringens sida i form av en allmän besparingsaktion av en typ, som företagits vid tidigare tillfällen, men därför att statsministern säger, att regeringen har sin uppmärksamhet riktad på möjligheterna att genom förenklingar och rationaliseringar i förvaltningsapparaten åstadkomma verkliga besparingar. Han tillägger, att man är beredd att till saklig prövning upptaga alla de konkreta förslag till besparingsåtgärder, som kunna komma fram i samband med den s. k. rundabordskonferensen. Jag vill till detta bara knyta den reflexionen, att lika tacknämligt som det är att regeringen är beredd att taga emot initiativ från annat håll, lika uppenbart är det enligt min mening, att det ankommer på den, som sitter med hela den administrativa apparaten i sin hand, alltså regeringen, att i första hand taga initiativ.

Hans excellens herr statsministern **Erlander**: Herr talman! Jag vill först passa på tillfället att korrigera ett referat av vad jag skulle ha sagt i mitt förstamajtal på Gärdet. Det är inte herr Liedberg som gjort sig skyldig till missuppfattningen, utan det är högerledaren herr Domö fastän nu herr Liedberg för den vidare. Enligt herr Domö skulle jag förklarat mig vara mera intresserad av en samhällsomdaning i socialistisk riktning än av till och med kampen mot inflationen. Det är, om jag skall begagna ett milt uttryck, ett mycket hopträngt referat av vad jag i verkligheten sade. Jag sade ungefär följande: På lång sikt betyder införandet av allmänna barnbidrag, av folkpensioneringen, av sjukvårdsreformen samt av en aktiv bostadspolitik en väldig, genomgripande samhällsomdaning, som praktiskt taget hela vårt folk har samlats omkring. Dessa stora och betydelsefulla ting komma att vara bestående

Svar på interpellation. (Forts.)

även när dagens diskussion om inflationen är borta. — Det var vad jag sade. Om herrar Liedberg och Domö och andra borgerliga representanter anse, att sjukförsäkringen och barnbidragen, folkpensioneringen och en aktiv bostadspolitik äro uttryck för socialistisk samhällsomaning, då har jag bara att inkassera det som ett framsteg för socialismen, eftersom herrarna röstade för allt detta.

Sedan får jag gå in på repliken på mitt interpellationssvar. Jag delar herr Liedbergs otillfredsställelse med svaret. Det skulle ha roat mig mycket mera att kunna ge en exakt skildring av hur vår statsförvaltning vuxit under krisen och på vilka områden den framför allt vuxit. Vår statistik är dock tyvärr ofullständig, bland annat beroende på att vi sparat på utgifterna, och därför blir redovisningen, hur gärna jag än skulle vilja göra den mera uttömmande och utförlig, inte alldeles klarläggande. Jag vill emellertid fästa kammarens uppmärksamhet på att vi på olika områden försökt att sprida klarhet över detta mycket viktiga samhällsproblem.

I Sociala meddelanden nr 11 för i fjol finns ett försök till arbetskraftsbalans. Den gjordes på uppdrag av det av regeringen tillsatta investeringsrådet, och författaren, som är en av våra skickligare statistiker, påpekar det samma som jag sagt i dag, att man på grund av materialets bristfälligheter kan råka ut för att siffrorna kunna slå rätt väsentligt fel. I denna redogörelse finns det två tabeller, som jag tror att både interpellanten och de andra, som tala om statsdriftens våldsamma ansvällning, ha all anledning att titta på.

Först ha vi en tabell med en redogörelse för ökningen 1940—1946 inom olika näringsgrenar och yrkesgrupper i vårt land. Enligt författaren har antalet personer inom de fria yrkena och i allmän tjänst ökat med omkring 20 000 under tiden 1940—1946. Av denna ökning komma 5 000 på tiden 1945—1946, och för åren 1940—1945 är ökningen alltså 15 000. Denna undersökning omfattar alla statstjänster. Den omfattar alltså ämbetsmännen i statstjänst och alla fria yrken såsom läkare, advokater o. s. v.

En ännu intressantare tabell visar, hur förvaltningspersonalen under samma tid ökat inom den privata industrien. Det förhåller sig inte så, herr Liedberg, att varje ökning av tjänstemannakåren betyder en ökning av de improduktiva krafterna i samhället. Tjänstemännen utföra ofta ett arbete, som är i allra högsta grad produktivt, bland annat därigenom att man får möjlighet att bättre utnyttja övriga anställda. I annat fall vore det oförklarligt, att den privata industrien låter sin tjänstemannakader öka snabbare än staten ökar sin. Jag skall taga några siffror. Inom en sådan gren som livsmedelsindustrien har förvaltningspersonalen från krigsutbrottet till 1944 ökat med 3 000 personer. Samtidigt har antalet arbetare, alltså de som herr Liedberg betecknar som de producerande krafterna, minskat med 200. Detta behöver inte betyda att vår livsmedelsindustri har lägre produktionsresultat nu, utan kan betyda en klokare användning av de produktiva resurserna.

Inom gruppen metallindustrien har antalet tjänstemän 1939—1944 ökat med 21 400. Det är inte sannolikt, att våra stora industriföretag ha gjort denna ökning för att minska produktionsresultatet, utan det är sannolikt att det funnits någon annan mening bakom den starka ansvällningen. Det går alltså inte att framställa saken så lättsinnigt och säga, att därför att antalet statstjänstemän ökar så och så mycket, så måste det betyda att de improduktiva, tärande krafterna i samhället öka.

Dessa siffror äro tillgängliga för vem som helst. Jag föreställer mig att interpellanten också sett dem. Vi komma, så fort våra alltför små statistiska och administrativa resurser möjliggöra det, att fortsätta arbetet för att klarlägga utvecklingen. Konjunkturinstitutet har i uppdrag att bearbeta dessa

Svar på interpellation. (Forts.)

uppgifter, och man har därifrån försäkrat mig, att man kommer att ägna sig åt uppgiften med stor energi, ty man inser att detta är ett viktigt problem.

Hur stort och viktigt problemet är framgår bl. a. av att skolorna under de närmaste åren med all sannolikhet komma att kräva 15 000 kanske 20 000 lärare ytterligare. Vidare upplyste statsrådet Mossberg kammaren i en interpellationsdebatt för en tid sedan, att vi ha 10 000 sjuksköterskor när vi inom kort skulle ha 17 000. Enbart dessa siffror beträffande behovet av nya lärarkrafter och mer sjukvårdspersonal visa, att vi ordentligt få hushålla med vår arbetskraft, i all synnerhet som vi ha en period av sjunkande tillgång på arbetskraft i de produktiva åldrarna framför oss. Konjunkturinstitutet har som sagt i uppdrag att undersöka dessa saker, och vi hoppas att kunna komma fram med en ordentlig redovisning beträffande arbetskraftbalansen.

Jag vill vidare fästa herr Liedbergs uppmärksamhet på att man nog har gjort ansträngningar att försöka hålla nere statsförvaltningen så mycket som möjligt. Jag vill hänvisa till att statens organisationsnämnd sedan 1944 går igenom verk efter verk för att undersöka om man inte kan uppnå besparingar. Jag har här en promemoria från statens organisationsnämnd, dagtecknad i mars i år. Nämnden har från det den tillsattes i januari 1944 inom försvaret gjort besparingar på 6 430 000 kronor. Det är ett ganska vackert resultat på dessa få år. Undersökningar äro för närvarande i gång inom telegrafverket och postverket i dessa verks egen regi, men i kontakt med nämnden. Vidare pågå undersökningar beträffande domänverket och statens järnvägar. Beträffande mynt- och justeringsverket och statens skyddshem ha organisationens undersökningar slutförts. Undersökningar ha igångsatts vid fångvårdsanstalterna och i kanslihuset samt vid statens centrala frökontrollanstalt. De förslag som sedan 1944 framlagts beträffande den civila statsförvaltningen inneburo cirka 1 100 000 kronor i årsbesparingar.

Man kan inte säga att vi förbise nödvändigheten av att åstadkomma besparingar, när vi ha ett verk, som kontinuerligt går igenom de olika organen. Krisförvaltningen var den ärade interpellanten speciellt intresserad av. Jag trodde att det var allmänt känt, att man där pressade så hårt som det överhuvud taget är möjligt. Då jag märker att interpellanten inte observerat den saken vill jag nämna några siffror.

Industrikommissionen hade den $\frac{1}{10}$ 1945 612 anställda. Kommissionen har i dag, trots de svårigheter som tillkommit genom importregleringen och annat, 253 anställda, sålunda under hälften jämfört med den $\frac{1}{10}$ 1945. Den senare siffran innebär en liten stegring från den $\frac{1}{1}$ 1947, då man var nere i 237 anställda. Mera har alltså inte den nya regleringen betytt. Livsmedelskommissionen hade den $\frac{1}{10}$ 1945 475 anställda. Den $\frac{1}{4}$ 1947 hade man 326. Sedan ha vissa öknings ägt rum. Jag har uppgifter på det också, men de äro inte sammanställda. Jag skall gärna ställa dem till interpellantens förfogande. Det är emellertid fråga om relativt obetydliga öknings. Sammanlagt kan man säga, att för kristidsstyrelser o. d., således kontrollbyråer, kanslier, bränslekontor, priskontor o. s. v., hade vi den 1 oktober 1945 1 792 anställda. Den första april i år hade vi 1 056, en minskning på drygt 700 personer alltså. Om jag medräknar alla de institutioner, som jag antar att den ärade interpellanten hänför till krisförvaltningen, så hade vi den $\frac{1}{10}$ 1945 3 528 personer anställda. Den $\frac{1}{4}$ 1947 var antalet nere i 2 281.

Herr talman! Mot bakgrunden av dessa siffror är det väl ändå orimligt att säga, att vi inte visat något intresse för att pressa samman krisförvaltningen. Jag tror att både tillsättandet av organisationsnämnden och den kontinuerliga pressen på krisförvaltningen visa en helt annan vilja och en helt annan inställning från regeringens sida. Jag vill dock sluta med att säga, att man

Svar på interpellation. (Forts.)

inte kan pressa hur långt som helst. Det kan många gånger vara ett slöseri — kanske framför allt för näringslivet — att ha en för illa utrustad förvaltning. När det talas om de långa väntetiderna vid de statliga verken, så tror jag att felet till stor del ligger i att dessa verk fått klara sig med alltför liten personal. När det gäller sjukvården är det uppenbart för alla människor. Där står det klart, att det är en fördel för samhället att öka antalet läkare, så att man slipper sitta i köer vid polikliniker o. s. v. Att det skall vara så mycket svårare att förstå, att man inte vinner något genom att låta nödvändiga statsuppgifter skötas av verk med så liten personal, att allmänheten får tillbringa en stor del av sin tid i trapporna till ämbetsverken!

Längre än till en avvägning mellan kravet på effektivitet inom administrationen och kravet på sparsamhet tror jag inte vi kunna komma, och jag tror jag kan försäkra den ärade interpellanten, att just ett parti, som är intresserat av utökad statsdrift, gärna ser att denna skötes så, att den varken kostar för mycket pengar eller vållar allmänheten alltför mycket obehag.

Herr Liedberg: Herr talman! Jag har knappast anledning att lägga mig i den debatt, som har förekommit mellan hans excellens statsministern och herr Domö, men om excellensen menar att hans uttalande av herr Domö skulle ha tolkats så, att den samhällsomdaning som är en följd av barnbidrag, folkpensioner etc. kunde sättas emot intresset för inflationens bekämpande, så tror jag jag vågar påstå, att misstaget ligger på statsministerns sida. Det torde väl knappast vara vare sig statsministern eller hans parti obekant, att vår opposition mot samhällsomdaningen hänför sig till ett annat område, nämligen näringslivets förstärkning.

Det är helt naturligt att statsministern med sin prisvärda vilja till upplysning, som jag ber att få värdsamt tacka för, känner samma otillfredsställelse som jag över den bristfälliga statistiken på detta område. Statsministern motiverade denna på ett i och för sig ganska naturligt sätt genom att säga, att den just är en följd av den sparsamhet, som man från regeringens sida har velat utöva och som skulle gå i samma riktning som mina frågor. Jag vill till detta bara säga, att det ju finnes utgifter även av administrativ art, alltså t. ex. för statistik, som faktiskt äro riktigt goda affärer. Det finns någonting som inom produktionen och näringslivet kallas för driftsanalys, och man kan väl säga, att en statistik, som gäve de uppgifter vi här tala om, skulle vara av samma typ som en driftsanalys för vissa av det allmännas arbetsområden. Jag är inte säker på att den sparsamhet, som statsministern tycker är bra och kanske berömvärd, där är så väl applicerad. Emellertid ha de faktiska förhållandena uppenbarligen omöjliggjort för statsministern att besvara de frågor, som jag nyss riktade till honom, d. v. s. att lämna de kompletterande uppgifter, som jag hade ansett det önskvärt att få, t. ex. i fråga om deltidsanställd och extra personal o. dyl.

Jag har, Ers Excellens, inte sett på saken så lättsinnigt som Ers Excellens tycktes mena. Jag har inte resonerat som så, att varje ökning av den statsanställda personalen skulle betyda en ökning av de improduktiva krafterna. Fullt så okunnig eller barnslig är jag faktiskt inte. Excellensen påminde om att om den statliga sektorn har ökat, så har den enskilda administrationen också ökat, och kanske ännu mer. Men det är väl ändå så, att även om *en del* organ inom den statliga administrationen arbeta i produktionens tjänst ungefär på samma sätt som de administrativa krafterna inom andra verksamhetsgrenar göra, så kan man vara ganska överens om att det inom den statliga administrationen är betydligt större sektorer, som absolut inte kunna anses arbeta i produktionens tjänst utan uteslutande i kontrollens och administrationens. Dit kan

Svar på interpellation. (Forts.)

man föra bl. a. kristidskommissionerna och allt dylikt. Jag vill säga till hans excellens statsministern, att varken min interpellation eller vad jag nu säger innebär någon som helst önskan från min sida att förringa det goda som kan ha gjorts. Jag tycker tvärtom att det är mycket roligt, om det har åstadkommits så mycket som statsministern nyss belyste med sina siffror, att t. ex. 6 miljoner inbesparats inom försvaret, att kristidskommissionernas personal har kunnat minskas så och så mycket från den $\frac{1}{10}$ 1945 till det sista årsskiftet, etc. och att man nu söker via statens organisationsnämnd och på andra sätt verkligen åstadkomma vad statsministern ansåg vara enligt hans samhälls-åskådning önskvärt och tacknämligt, nämligen visa att det samhälleliga övertagandet av olika uppgifter inte behöver bli dyrt utan tvärtom kan vara rationellt. Samtidigt som man på vissa områden åstadkommer i och för sig berömvärda resultat, är emellertid tendensen å andra sidan att den statliga personalen och verksamheten sväller ut på andra, nya områden. Det är emot denna tendens jag med min interpellation har avsett att rikta ett varningens ord.

Man må ha vilken uppfattning man vill om hur morgondagens samhälle skall se ut. I alla händelser äro vi säkert i dag i ett läge, där all uppmärksamhet på detta problem är av nöden.

Herr förste vice talmannen **Magnusson**: Herr talman! I sitt sista anförande gjorde hans excellens statsministern ett uttalande, som jag visserligen kan fullständigt instämma i, men som jag ändå tycker bör föras fram ur den isolering, vari det framställdes. Han sade, att om vi ha vissa stora statsuppgifter, så är det ingen vinst för landet eller allmänheten, om det är för litet folk som sköter dem. Däri kan jag fullständigt instämma, men man får inte se detta problem så isolerat, utan man måste naturligtvis bedöma ansvällningen av statens uppgifter och ansvällningen av den statsanställda personalen med hänsyn till övriga uppgifter och med hänsyn till de krav som produktionslivet ställer.

Vi skapa ju undan för undan nya och stora administrativa statliga verk. Riksdagen är formligen översvämmad av omfattande propositioner, vilka alla, när de skola genomföras, komma att kräva arbetskraft. För att inte tala om de redan fattade besluten, som vänta på att föras ut i verkligheten! Det krävs alltså arbetskraft. Jag har emellertid tillfälle att exempelvis inom allmänna lönenämnden följa de klagomål, som undan för undan komma från verken beträffande svårigheterna att få personal. Man kräver höjda löner för personalen, eljest försvinner den. Vi ha nu, som excellensen påpekade, att räkna med de små årskullarna och det gör, att rekryteringen givetvis kommer att bli ganska svår. Är det då klokt att i denna forcerade takt hålla på med ett reformarbete, vilket kräver undan för undan ökad arbetskraft och nödvändigtvis tar denna arbetskraft från det direkt produktiva arbetet. Vi känna det starkast, vi som syssla med jordbruk eller med någon annan produktiv verksamhet.

Jag vill sluta med att säga, att när vi ha kommit dithän — och vi äro på god väg — att de administrativa krafterna, hur nödvändiga och uppskattningsvärda de än äro, bli för många i antal gentemot de direkt produktiva krafterna. Då ha vi kommit i ett läge, där levnadsstandarden ovillkorligen kommer att sänkas på grund av bristen på nödvändighetsvaror. Jag tror det är skäl att säga ett varningsord mot den utveckling, som dag för dag fortgår och som regeringen sannerligen inte tycks vara angelägen om att hejda.

Herr **Henriksson**: Herr talman! Jag begärde ordet, när hans excellens statsministern gjorde en jämförelse mellan den statliga förvaltningens utveckling och ökningen av antalet tjänstemän inom enskild företagsamhet. Han tog som

Svar på interpellation. (Forts.)
ett exempel livsmedelsområdet. Jag vill fästa uppmärksamheten på att när man gör en sådan jämförelse, så får man inte glömma bort att en hel del av denna ökning inom det enskilda näringslivet har varit en följd av de statliga regleringarna. Då hans excellens statsministern nu berörde livsmedelsområdet, vill jag peka på hur många människor som under denna tid varit nödsakade att syssla med frågor, som sammanhängt med ransoneringar och kontroller. Man kan alltså inte göra en sådan jämförelse utan att ta hänsyn till de statliga regleringarnas följdverkningar inom den enskilda verksamheten.

Hans excellens herr statsministern **Erlander**: Herr talman! Det är klart att det kan ligga någonting i vad den siste ärade talaren sade, men jag nämnde detta exempel för att varna interpellanten för att göra alltför grova och lätt-sinniga jämförelser och tankeoperationer. Om metallindustriens tjänstemannapersonal mellan 1940 och 1945 ökat med 21 000 man, så kan det ju omöjligen, herr Henriksson, bero på de regleringar som vi vidtagit huvudsakligast efter året 1944.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 4.

Svar på interpellation.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena **Undén** erhöll på begäran ordet och anförde: Herr talman! Ledamoten av denna kammare, herr Henriksson, har till mig riktat följande frågor:

»1. Är det sin riktighet att flytkapitalbyrån godkänt det mellan Strebelverken och Kooperativa förbundet träffade 10-åriga leveransavtalet?

2. Anser Eders Excellens att detta avtal överensstämmer med de ekonomiska intressen flytkapitalbyrån har att bevaka?

3. Finns det några möjligheter att befria Strebelverken från den belastning leveransavtalet utgör, innan försäljningen av företaget fullföljes?»

Till svar på den första frågan får jag meddela, att det åsyftade avtalet mellan AB Svenska Strebelverken och AB Gustafsbergs fabriker träffades innan flytkapitalbyrån hade laglig möjlighet att ingripa i det förstnämnda bolagets förvaltning och att avtalet icke varit föremål för godkännande från flytkapitalbyråns sida.

På den andra frågan svarar jag följande.

Enligt flytkapitalbyråns till mig ingivna redogörelse innebär avtalet att Strebelverken till AB Gustafsbergs fabriker överlämnat ensamförsäljningsrätten för Sverige m. fl. länder av Strebelverkens samtliga tillverkningar samt att Strebelverken utträdde ur Svenska pannkonventionen den 1 december 1945. Avtalet ingicks vid en tid då bolagets ekonomi var svag och bolaget mistat sina förutvarande avnämare. Avtalet har inverkat fördelaktigt på ordertillgången så att bolaget under år 1946 arbetat med full arbetsstyrka. Vidare har bolagets tillgång till likvida medel förbättrats. Avtalet kan emellertid verka försvårande för genomförandet av en fri försäljning av bolaget.

På den tredje frågan svarar jag, att det enligt flytkapitalbyråns mening saknas juridisk grund för ett ogiltigförklarande eller hävande av avtalet. Ej heller kan Strebelverken ensidigt uppsäga avtalet.

Vidare yttrade:

Herr **Henriksson**: Herr talman! Jag ber att till hans excellens utrikesministern få framföra mitt tack för det lämnade svaret. I interpellationssvaret medges, att det här ifrågavarande 10-åriga avtalet mellan Strebelverken och

Svar på interpellation. (Forts.)

KF måste verka försvarande för en fri försäljning av detta företag, men samtidigt är svaret endast ett konstaterande av att här ingenting finnes att göra.

På min första fråga, huruvida flyktkapitalbyrån godkänt detta avtal eller inte, svarar hans excellens, att avtalet tillkom innan flyktkapitalbyrån hade laglig möjlighet att ingripa. Jag undrar om det kanske inte är riktigare att säga, att det skedde innan flyktkapitalbyrån haft tid eller tillfälle att begagna sin lagliga möjlighet att ingripa. Vi fingo ju dock en lagstiftning redan i juni månad.

Men vad jag för min del har fäst ett visst avseende vid i detta sammanhang och tycker är litet egendomligt och beklagligt, det är att om man ser på de olika tidpunkterna i frågans utveckling, så finner man att parterna ha begagnat situationen för att liksom gå händelserna i förväg och skaffa sig en förmånsställning, innan åtgärder kunnat vidtagas. Jag vill nämligen påpeka, att den s. k. administrationslagen lades fram för riksdagen i början av oktober månad, medan detta avtal träffades den 1 december. Det torde väl ha varit fullt bekant, i varje fall för Strebelverken och för Kooperativa förbundet, vad denna administrationslag innehöll och vart man syftade med den. När man sedan skulle verkställa vad som enligt administrationslagen skulle verkställas, hade man kommit fram till början på 1946, och då saknade redan statsmakterna möjlighet att ingripa för att förhindra avtalet.

Nu framhåller hans excellens, att det saknas juridisk möjlighet att få någon ändring till stånd, och det torde väl förhålla sig så. Dock måste det beklagas, att man här har kunnat genom en föregripande åtgärd sätta andra intresseparter ur spel och därmed även minskat möjligheterna att få ett riktigt marknadspris för detta företag, när det nu skall utbudas till försäljning.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena **Undén**: Herr talman! Jag vill bara säga några ord i anledning av herr Henrikssons anförande. Det förhöll sig så, som jag antydde i mitt interpellationssvar, att flyktkapitalbyrån vid den nämnda tidpunkten inte hade möjlighet att lägga kvarstad på företag av den kategori som det här är fråga om, ifall inte vissa förutsättningar voro för handen, vilka enligt flyktkapitalbyråns mening inte då förelågo. Sedermera utvidgades lagstiftningen och då fick flyktkapitalbyrån större befogenhet i fall av denna art.

Jag vill vidare lämna några kompletterande upplysningar, som kanske kunna vara av intresse i detta sammanhang. Gustafsbergs fabriker voro på ett tidigt stadium i kontakt med flyktkapitalbyrån, närmast med anledning av risken för svartlistning av de företag, som ingingo avtal med Strebelverken. Enligt uppgifter, som jag fått, skulle således redan på våren 1945 vissa konversationer ägt rum mellan flyktkapitalbyrån och Gustafsbergs fabriker, men vid det tillfället ansågs det vara riskabelt att ingå ett avtal av den art som sedan kom till stånd, då konsekvenserna med hänsyn till svartlistning voro ovissa. Gustafsbergs fabriker placerade då i stället en fast order i Strebelverken för en mera begränsad leverans. I november 1945 ställdes sedermera vid en konversation en fråga från Gustafsbergs fabriker, om något hinder förelåg mot att ett försäljningsavtal ingicks med Strebelverken. Då svarades från flyktkapitalbyråns sida, att något sådant hinder inte syntes föreligga. Tvärtom borde en uppgörelse med hänsyn till de rådande förhållandena vara till förmån för Strebelverken. Kontraktförslaget och längden på leveransavtalets termin vore däremot inte kända för flyktkapitalbyrån vid denna tidpunkt och hade inte heller förelagts till godkännande.

Överläggningen förklarades härmed avslutad.

§ 5.

Herr statsrådet *Nilsson* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition, nr 279, med förslag till lag om ändrad lydelse av 67 § barnavårdslagen den 6 juni 1924 (nr 361).

Denna proposition bordlades.

§ 6.

Ordet lämnades på begäran till

*Svar på
interpellation.*

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet *Nilsson*, som anförde: Herr talman! Herr *Svensson* i Vä har med kammarens tillstånd till mig riktat följande frågor, nämligen

1. om jag observerat, att gällande grunder av år 1921 för uppskattning av skador och intrång, som förorsakats genom framdragande av elektriska kraftledningar genom skogsmark, blivit föråldrade,

2. om jag, därest så är fallet, är beredd att medverka till en provisorisk justering av nämnda grunder för att tillförsäkra berörda skogsägare en rättvisare ersättning för lidna skador, samt

3. när den pågående utredningen om nya och ändrade normer för uppskattning av skador, som uppstå genom framdragande av elektriska kraftledningar genom skogsmark, kan förväntas bliva färdig med sitt uppdrag.

I anledning härav får jag anföra följande.

Det är riktigt att de av vattenfallsstyrelsen år 1921 fastställda grunderna för uppskattning av skador och intrång vid framdragande av elektriska kraftledningar med tiden blivit i viss mån föråldrade. För att få en ändring till stånd tillkallade den 27 januari 1944 dåvarande departementschefen sju sakkunniga — de s. k. kraftledningsskadeersättningssakkunniga — för att verkställa utredning om revision av i ämnet gällande normer.

Beträffande de sakkunnigas arbete har jag inhämtat, att de sakkunniga anse, att de nya skogsnormerna böra uppbyggas på det mest tillförlitliga material som kan uppbringas och med anlitande av senaste forskningsresultat på skogsproduktionens område. Ett sådant material bearbetas för närvarande hos statens skogsforskningsinstitut, och resultatet härav skall framläggas i form av nya s. k. produktionstabeller. Vissa resultat av detta arbete ha nu framkommit, men dock icke i den form och utsträckning att de direkt kunna läggas till grund för beräkning av ersättningsnormer. Sådana siffror beräknas icke kunna ställas till de sakkunnigas förfogande förrän vid nästa årsskifte. För bearbetning av det då tillgängliga materialet måste de sakkunniga ha ytterligare en tid till sitt förfogande, varför nya normer baserade på de nya produktionstabellerna knappast kunna föreligga förrän under år 1948.

De sakkunniga ha tidigare övervägt en provisorisk ändring av 1921 års normer, men låtit frågan falla, då tillräckligt underlag för en sådan omarbetning saknats. Emellertid har nu frågan om en provisorisk ändring av normerna tagits upp på nytt, och de sakkunniga ha beslutat sig för att ånyo pröva möjligheterna för en omarbetning av 1921 års normer så att bland annat anmärkingar mot räntefoten elimineras. Därest detta skulle visa sig möjligt, torde de sakkunniga inom någon månad komma att avgiva sitt ändringsförslag i ämnet.

Det torde alltså finnas möjligheter för att interpellantens önskemål komma att tillgodoses inom en snar framtid. För egen del är jag beredd att medverka till frågans lösning så att skogsnormerna komma att tillgodose skäligen anspråk på ersättning från skogsägarnas sida.

Svar på interpellation. (Forts.)

Härefter yttrade:

Herr Svensson i Vä: Herr talman! Jag ber att till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet få framföra mitt tack för det synnerligen positiva svar, som han har lämnat på min interpellation, samt för den välvilliga inställning, som han personligen visat till här föreliggande problem.

På grund av det långa dröjsmålet med resultatet av den utredning, som pågår, har det rätt och råder alltjämt en viss oklarhet och misstämning, när det gäller dessa saker. Man har bland skogsägarna frågat sig om anledningen till detta långa dröjsmål, och det är med stor tillfredsställelse jag konstaterat att man i dag har fått ett ganska klart svar på den frågan.

Det är också förklarligt, att skogsägarna känt en viss oro, då man vet, att det inom de närmaste åren kommer att dragas fram ett flertal stora kraftledningar från de norrländska kraftverken och söderut. Den skadegörelse, i all synnerhet på skogen, som härigenom kan uppstå, blir ju ganska omfattande. För en kraftledning upphugges en gata av ungefär 50 meters bredd, och varje kilometer av kraftledningen slukar inte mindre än 10 tunnland. Det är alltså inga småsaker det här blir fråga om. Och vill det sig riktigt illa, kan hela skogsmarken till en liten skogsgård bli splittrad och spolierad, och detta gäller inte bara en skogsgård här och var, utan ett ganska stort antal gårdar, ty dessa kraftledningar komma ju att få en mycket lång sträckning.

Nu gällande normer för uppskattning av skador och intrång äro, såsom redan har sagts, från år 1921, och det är väl utan vidare klart för envar, att de inte kunna vara på något sätt tillfredsställande. Den ersättning, som utgår efter dessa normer, täcker inte ens kulturkostnaderna.

Det är därför med stor tillfredsställelse, som jag konstaterar, att förslag kan förväntas, i bästa fall om någon månad, till provisoriska ändringar i avvaktan på det slutgiltiga förslaget till nya normer.

Jag kan nämna, att det inte bara är skogsägarna, som äro missbelättna med de nuvarande normerna, utan det finns t. o. m. kraftverk, som ha uttalat att normerna äro sådana, att de i vissa fall inte kunna tillämpas. Jag har här en skrivelse från ett kraftbolag, daterad den 6 juli i fjol, och i denna skrivelse säger man, att »normerna, som upprättades 1921, kunna i vissa avseenden inte tillämpas på nuvarande förhållanden». Men vid de överenskommelser, som träffas, utgår man ju i alla fall ifrån gällande värderingsnormer, och dit måste, ända tills det kommit några nya bestämmelser, räknas de gamla normerna av år 1921. Det är därför synnerligen viktigt, att det sker en provisorisk justering av normerna, i avvaktan på det slutgiltiga förslaget till nya normer.

Vad beträffar dessa nya normer, som ju väntas bli färdiga tidigast år 1948, vill jag framhålla, att det är mycket betydelsefullt att de utarbetas på ett sådant sätt, att de utan vidare kunna tillämpas i olika delar av landet. Både bonitet och avsättningsförhållanden kunna vara mycket olika i norra Sverige och i södra Sverige, och det är viktigt att man tar hänsyn därtill vid utarbetandet av dessa normer. Ävenså bör man tänka på att den skada och intrång, som åstadkommes, kunna drabba vederbörande skogsägare mycket olika. Det är alldeles klart, att en mindre skogsägare, som kanske får hela sitt lilla skogsskifte — den skog som skulle utgöra stödskog åt ett i övrigt ganska dåligt jordbruk — spolierat genom framdragandet av en stor kraftgata, drabbas oerhört mycket hårdare än vad de större skogsägarna, exempelvis de stora bolagen, göra.

Slutligen skulle jag vilja säga några ord om värderingarna och det sätt, varpå de företagas. Innan skogen fälles, uppmätas och räknas alla träd, och

Svar på interpellation. (Forts.)

sedan träffas överenskommelse med vederbörande markägare om upphuggning av kraftgatan för ett visst pris per kvm. Så snart ledningen blivit byggd och alla skador kunna överblickas och taxeras, utföres värdering enligt gällande normer, antingen av kraftbolagets eget ombud eller av sakkunniga personer med kännedom om förhållandena i berörda trakter. Jag skulle vilja uttala det önskemålet, att kraftbolagets ombud inte anlätades för dessa värderingar. Det vore mycket lämpligare, om det kunde fastställas, att värderingarna borde utföras av skogsvårdsstyrelsernas tjänstemän eller andra skogstjänstemän, som ju dels besitta en grundlig kännedom om markförhållandena, dels även i övrigt äro sakkunniga på detta område.

Herr **Nordström** i Kramfors: Herr talman! Jag skulle i samband med denna interpellationsdebatt vilja rikta statsrådets uppmärksamhet på ett förhållande som faktiskt under de sista veckorna blivit aktuellt i ett flertal norrlandskommuner.

Det är ju inte bara det att det åstadkommes stora skador på skogen genom att kraftledningar dragas fram. I vissa kommuner stråla samman kanske fyra, fem kraftledningar, och när man då hugger upp en 60 meter bred gata för varje kraftledning, så blir resultatet att nästan all skogsmark försvinner. Det är oerhörda skogsområden som skövlas just genom att kraftöverföringen från Norrland och ned till mellersta och södra Sverige inte har kunnat ske på ett enhetligare sätt än vad som nu är fallet.

I Ytterlännäs kommun, där saken blivit aktuell genom Graningeverkens hemställan om att få bygga en ny kraftledning ned till södra Sverige, har man bland skogsägarna den uppfattningen, att Graningeverken, som ju både själv äger skog och bygger kraftledningar, undviker sina egna skogar och företrädesvis söker lägga kraftledningarna på böndernas och de mindre skogsägarnas mark. Det är nu speciellt inom ett område i Ytterlännäs socken som jordbrukarna tvingas att direkt protestera mot det sätt, varpå framforslingen av kraften sker, ty all skogsmark där hotar att försvinna.

Jag undrar, herr statsråd, om man ändå inte borde undersöka möjligheterna att på ett något rationellare sätt ordna nedforslingen av kraft från de många kraftverk, som man nu planerar att bygga. Skall man från varje kraftverk, som nu bygges, dra fram en särskild kraftledning och hugga upp en 60 meter bred gata genom hela landet, blir det oerhörda skogsområden som på detta sätt skövlas.

Herr **Nilson** i Spånstad: Herr talman! Jag vill begagna tillfället att understryka den tacksamhet, som man överallt i jordbrukarkretsar känner över den punkt i interpellationssvaret, där det säges att det är avsikten att redan i år provisoriskt utfärda vissa nya anvisningar om hur skogs- och markskador böra bedömas. Denna tillfredsställelse är så mycket större som representanter för vissa företag vid sina uppgörelser med markägarna alltjämt åberopa 1921 års normer, som om dessa skulle vara fullt tillämpliga än i dag, med resultat att de markägare, som tro på dessa uppgifter, bli tillerkända en ersättning, vilken är alldeles för låg.

Skulle jag därutöver säga något i detta ärende, skulle jag vilja uttala den förhoppningen, att kommitténs arbete, som uppenbarligen har mött mycket stora svårigheter, eftersom det har pågått ända sedan 1944 och tydligen inte blir färdigt förrän 1948, skall kunna bedrivas med så friskt mod, att man nu skall kunna bemästra alla svårigheter.

Det har inte här nämnts någonting om normerna för värdering av åkermark, men jag finner mig föranlåtten att säga, att kommitténs, såsom jag hop-

Svar på interpellation. (Forts.)

pas, stegrade arbetslust också skall taga sig det uttrycket, att man inom den utsatta tiden även skall hinna klara frågan om nya normer för värdering av åkermark. Jordbrukets rationalisering har ju tagit sådana jättekiv framåt, att de värderingsnormer, som gällde 1921, i intet avseende äro tillämpliga 1947—1948, trots att de ofta åberopas vid uppgörelsens träffande.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet **Nilsson**: Herr talman! Den ärade interpellanten har ju redan uttryckt sin tillfredsställelse med svaret, och det finns väl inte någon anledning för mig att närmare utveckla de synpunkter som därvid framförts. Jag vill emellertid i anledning av vad den siste ärade talaren sagt understryka, att man väl näppeligen kan begära snabbare behandling än att inom någon månad ett förslag till provisoriska normer kommer att ligga på bordet och att utredningsarbetet, med utgångspunkt från de önskemål interpellanten här givit uttryck åt, utlovas vara klart år 1948.

Till herr Nordström kan jag säga, att jag har min uppmärksamhet riktad på det problem, som han ville erinra kammarens ledamöter om. Jag kan också i anslutning därtill nämna, att det för någon tid sedan uppstod en tvist mellan Graningeverken och vattenfallsstyrelsen, därför att vattenfallsstyrelsen av ekonomiska skäl ville dra fram en ny gata för sin kraftledning i stället för att, såsom man hade möjlighet att göra, begagna sig av en tidigare kraftledningsgata, vilket emellertid skulle ha dragit något större kostnader för vattenfallsstyrelsens vidkommande. När denna tvist skulle avgöras i departementet, och man hade att väga de kostnadsökningar, som eventuellt skulle uppstå vid användandet av en tidigare kraftledning och den gata, som där upphuggits, mot de värden, som ligga i skogen, inte bara i ekonomiskt utan även i andra avseenden, så föreföll det mig alldeles klart, att avgörandet den gången borde, just med hänsyn till önskvärdheten av att i så stor utsträckning som möjligt tillvarata den naturtillgång, som våra skogar utgöra, fällas på det sättet, att den nya kraftledningen droges fram i samma gata som den tidigare.

Jag kan således säga, att jag principiellt är överens med herr Nordström om att man bör undersöka alla möjligheter att skona skogen, när det skall dragas fram en ny kraftledning.

Herr **Nilson** i Spånstad: Herr talman! Jag vill understryka att jag är fullt tillfredsställd med den mycket stora snabbhet, som visats, när det gäller de tillfälliga förbättringar som ställts i utsikt. Detta rubbar emellertid inte någonting av vad jag sagt i själva huvudfrågan.

Herr **Johnsson** i Kastanjegården: Herr talman! Jag skall be att få instämma med de talare, som här uttryckt sin tillfredsställelse över det svar, som herr statsrådet lämnat på den av herr Svensson i Vä framställda interpellationen.

Jag vill emellertid därutöver beröra en sak, som mer sammanhänger med frågan om åkermarken och möjligheterna att skifta denna och bruka den efter moderna metoder. Redan före 1910—1911 började ju kraftbolagen i mycket stor utsträckning bygga högspänningsledningar på storskiften utan att ens i en del fall ha ägarnas tillstånd. Man resonerade som så att om överhuvud taget elektriciteten skulle kunna komma till användning, voro markägarna tvungna att släppa till mark för kraftledningar, och det var kanske inte heller så mycket att säga om saken. Alla voro ju vid den tiden angelägna om att det elektriska ljuset så snabbt som möjligt skulle kunna föras ut över landet. Emellertid ha de stolpar och stag, som finnas i åkerskiftena, många gånger

Svar på interpellation. (Forts.)
hindrat ett rationellt utnyttjande och åstadkommit tidsspillan vid brukandet av jorden, och på senare tid har även tillkommit en annan besvärlighet. På många ställen styckas nu åkerjord, där högspänningsledningarna gå fram, till tomter, men genom bestämmelsen om att byggnader inte få uppföras på mindre avstånd än ca sju meter från en högspänningsledning, kan det hända, att man vid försäljningen av marken måste gå förbi en eller annan tomt. Detta är ju alldeles orimligt, och när man framhåller det för kraftbolagen, säga de, att de gärna flytta de elektriska högspänningsledningarna men att det får ske på ägarens bekostnad. I de flesta fall kostar emellertid detta mycket mer än vad en eller två tomter göra, och följderna blir att det uppstår ett område som blir ett ingenmansland.

Jag vill sluta med att vädja till herr statsrådet att beakta även denna sak vid den fortsatta utredningen om de skador, som åstadkommas genom framdragandet av kraftledningar.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 7.

Föredrogos var efter annan följande Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande propositioner; och hänvisades därvid

till statsutskottet propositionerna:

nr 267, angående anslag till teckning av ytterligare aktier i Norrbottens järnverk, aktiebolag, m. m.; och

nr 268, angående vissa anslag till domstolarna m. m.;

till jordbruksutskottet propositionen, nr 273, angående dispositionen av vissa för budgetåret 1943/44 å kapitalbudgeten under diverse kapitalfonder anvisade investeringsanslag;

till behandling av lagutskott propositionen, nr 274, med förslag till lag angående upphävande av 61 § 2 mom. lagen den 14 juni 1918 (nr 422) om fattigvården;

till konstitutionsutskottet propositionen, nr 276, med förslag till lag angående ändring i stadgan den 21 februari 1941 (nr 98) om ersättning för riksdagsmannauppslagets fullgörande; samt

till behandling av lagutskott propositionen, nr 277, med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 30 december 1939 (nr 934) om tjänsteplikt, m. m.

§ 8.

Föredrogos var för sig och remitterades till statsutskottet följande på bordet liggande motioner; nämligen

nr 453 av herr *Hansson* i Skediga m. fl.;

nr 454 av herr *Hansson* i Skegrie;

nr 455 av herr *Larsson* i Stockholm m. fl.;

nr 456 av herr *Svedman* m. fl.;

nr 457 av herr *Severin* i Gävle m. fl.;

nr 458 av herr *Larsson* i Östersund m. fl.;

nr 459 av herr *von Friesen* m. fl.;

nr 460 av herr *Dickson* m. fl.;

nr 461 av herr *Holmström* m. fl.;

nr 462 av herr *Johansson* i Stockholm m. fl.; och

nr 463 av herr *Rubbestad*.

§ 9.

Föredrogs den av herr Karlsson i Stuvsta vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet, i anledning av kammarkollegiets utredning angående holmar, klippor och skär av krono natur inom Sotholms härad i Stockholms län, vilka icke höra till något visst hemman, m. m.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 10.

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 115, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1947/48 till Hennes Kungl. Höghet Hertiginnan av Västerbotten jämte i ämnet väckt motion. *Anslag till Hertiginnan av Västerbotten.*

I propositionen nr 80 hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för den 21 februari 1947, föreslagit riksdagen att till Hennes Kungl. Höghet Hertiginnan av Västerbotten å riksstaten för budgetåret 1947/48 under första huvudtiteln, Kungl. hovstaten, anvisa ett anslag av 100 000 kronor.

Utskottet, dit propositionen hänvisats, hade härvid till behandling även förehåft en inom andra kammaren av herr *Persson* i Landafors och fru *Rönn-Christiansson* väckt motion (II: 342), vari hemstälts, att riksdagen måtte besluta avslå Kungl. Maj:ts förevarande förslag.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionen II: 342, till Hennes Kungl. Höghet Hertiginnan av Västerbotten för budgetåret 1947/48 under första huvudtiteln anvisa ett anslag av 100 000 kronor.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr *Persson* i Landafors: Herr talman! Vi motionärer ha yrkat avslag på propositionen nr 80, vari äskas ett årligt anslag av 100 000 kronor till Hennes Kungl. Höghet Hertiginnan av Västerbotten.

Enligt uppgift innehåller en donation av prinsessan Sofia Albertina år 1783 bestämmelsen, att Arvfurstens palats skulle ägas av den som närmast kronprinsen ägde arvsrätt till kronan. Staten köpte emellertid huset år 1902 för 2 250 000 kronor. Avkastningen av denna köpeskillning och från prinsessan Sofia Albertinas stiftelses kapitalfond utgör omkring 97 000 kronor per år. Detta belopp har sedan Konung Oscar II:s död utgått till Hertigen av Västerbotten, Prins Gustaf Adolf å Haga, som arvfurste, d. v. s. rättsinnehavare till kronan efter kronprinsen. Staten äger Haga slott, vartill konungen har dispositionsrätt, och konungen har upplåtit detta till bostad för Hertigen av Västerbotten och hans familj. Statens kostnader för avlöningar till viss personal, vatten, värme och lyse för Haga slott beräknas för kommande budgetår uppgå till inemot 100 000 kronor, vilket belopp riksdagen nyligen beslutat anvisa för ändamålet under första huvudtiteln.

Genom arvprinsen Gustaf Adolfs nyligen timade död har hans nu ett år gamle son, Carl Gustaf, blivit arvprins. Till honom överflyttas nu donationsavkastningen, de årligen utgående 97 000 kronorna. Man utgår från att prinsessan Sibylla kommer att bo kvar på Haga slott tillsammans med sina barn.

Nu göres gällande, att de 97 000 kronorna tillkomma arvprinsen Carl Gustaf och sålunda inte få disponeras av modern, prinsessan Sibylla. Att de inte formellt övergå till modern torde vara klart, men frågan är om inte sonens in-

Anslag till Hertiginnan av Västerbotten. (Forts.)

komster skola på bästa sätt få användas för sonens och den övriga familjens underhåll och sålunda i verkligheten disponeras av modern.

Då vår konung uppsteg på tronen den 8 december 1907, blev den bortgångne prins Gustaf Adolf arvprins. Han var då ett år sju månader gammal. De ifrågavarande 97 000 kronorna ha alltså utgått till honom sedan dess. Jag skulle vilja fråga, om inte hans fader, kronprins Gustaf Adolf, fick disponera över dessa medel under den tid sonen var omyndig. På vad sätt betalades dessa pengar ut, om de inte gingo till fadern som målsman? Skulle inte denne vara självskriven målsman för sin son?

Nu kan invändas att situationen är en annan på Haga. Genom dödsfallet inträder förmynderskap för de omyndiga barnen. Ja, det är en sak. Men en annan sak är, att barnen för det fall de ha inkomster och tillgångar skäligen också skola bidra till underhåll och uppfostran och därmed även till skälig ersättning till modern. Modern måste väl vara närmaste målsman intill dess sonen blir myndig. Då vi sålunda utgå ifrån att vedertagna rättsbegrepp vid ett dödsfall också gälla för ifrågavarande människor bör den inkomst, som oförändrad utgår till avlidne prins Gustaf Adolfs familj på Haga genom den lille arvprinsen, vara tillräcklig för att bestrida kostnaderna för deras uppehälle och livsföring. Det förefaller rent förnuftsmässigt till och med som om en hel del av representationskostnaderna under en tid framåt måste bli mindre och de 97 000 kronorna skulle kunna räcka bättre för en familj, om antalet personer, som skola leva på beloppet, är mindre. Ingen skatt utgår på dessa pengar.

Jag förstår av den knapphändiga propositionen att regeringen av pietetsskäl underlåtit att lämna närmare förklaringar i ämnet. Utan att bryta mot sådana hänsyn vill jag dock säga, att när arvprinsen Carl Gustaf blir kronprins, kommer apanaget till honom i denna hans egenskap automatiskt att innebära en avsevärd höjning av hans penninginkomster enligt nu gällande ordning. Skulle man nu under ett förmynderskap för arvprinsen slå in på den linjen att låta den årligen utgående summan av 97 000 kronor fonderas för arvprinsens räkning, intill dess han blir myndig, skulle därigenom tillskapas en betydande förmögenhet, under det att staten årligen skulle betala 100,000 kronor till understöd åt modern och syskonen. Detta anse vi vara orimligt och oskäligt.

Man kan icke i fall sådana som dessa bara bevilja anslagskraven. Man tvingas ovillkorligen att göra jämförelser med vad man i övrigt gör och hur man handlar i andra fall. Jag erinrar om att den bortgångne statsministerns änka, fru Hansson, nyligen tilldelats ett årligt understöd av riksdagen å blygsamma 4 000 kronor. Jag har suttit ett år i bankoutskottet och är underkunnig om de understöds- och pensionsärenden som där få sin förberedande behandling, innan de komma på riksdagens bord. Det gäller i de flesta fall gamla fattiga människor, som utslitna i samhälleligt, produktivt arbete vända sig till riksdagen för att få något att leva av under sin återstående livstid. De belopp som i sådana fall begäras och tilldelas äro blygsamma och rättmätiga, och man följer därvid en helt annan skala och värdemätare än det är fråga om i det nu föreliggande ärendet.

Utskottet har i sitt utlåtande yrkat bifall till regeringens förslag. Man antager att de 97 000 kronorna till arvprinsen icke få disponeras av prinsessan Sibylla för familjens räkning. Ja, antager man detta i stället för att säga, att dessa pengar skäligen böra gå till gemensamma utgifter för familjen, så har man också från riksdagens sida gett anvisning om att pengarna ej få disponeras. Det blir säkert också ordnat på detta sätt, sedan riksdagen beviljat det begärda årliga anslaget på 100 000 kronor till modern, prinsessan Sibylla. I ett

Anslag till Hertiginnan av Västerbotten. (Forts.)

fall som detta, där det är fråga om ett årligt anslag på 100 000 kronor, borde väl rimligen åtminstone ha lämnats en uppgift om förmögenhetsförhållandena i dödsboet och de eventuella inkomster som familjen kan ha såsom en motivering och ett stöd för detta anslagsäskande. Inga uppgifter ha lämnats. Utskottet har intet att erinra mot regeringens förslag. Vi motionärer anse dock att Hertigen av Jämtland, arvprinsen Carl Gustaf, som är endast ett år gammal och som erhåller 97 000 kronor per år, bör dela med sig till mor och syskon och att något nytt anslag under första huvudtiteln icke bör anvisas.

Detta är motiveringen för vårt avslagsyrkande och de synpunkter vi ha på denna fråga, och jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till vår motion nr 342.

Herr **Skoglund** i Doverstorp: Herr talman! Med hänvisning till propositionen och statsutskottets tillstyrkan ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet **Wigforss**: Herr talman! Det är alldeles uppenbart, att denna fråga icke kan behandlas som en vanlig understödsfråga. När regeringen lagt fram denna proposition, har den övervägt alla på ärendet inverkan faktorer, och jag tror inte jag behöver säga något annat än att regeringen anser att det är riktigt att detta anslag beviljas.

Fröken **Öberg**: Herr talman! Jag har begärt ordet endast för att deklarerat, att jag inte kan biträda utskottets förslag om bifall till propositionen. Jag har den uppfattningen att frågan inte är aktuell för närvarande. Så länge familjen på Haga har denna inkomst på 97 000 kronor, får den försöka klara sig på den. Vi få så ofta här i riksdagen avslå framställningar och yrkanden om pensioner till dem som ha det betydligt sämre ställt och där det är fråga om betydligt mindre summor. Med utgångspunkt från detta kan jag inte heller finna det riktigt, att vi i dag bifalla ett förslag om ett så högt anslag som det här är fråga om. Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till avslagsyrkandet.

Fru **Rönn-Christiansson**: Herr talman! Utskottets talesman var ju mycket knapphändig i sin motivering, och det verkade som om det vore ett led i det hemlighållande av sakmaterial, som herr Persson i Landafors påtalade i sitt sakligt mycket starka anförande, vilket jag ber att få instämma i.

Vidare vill jag knyta an till de allmänna reflexioner, som framfördes av fröken Öberg, och därvidlag framför allt framhålla, att folket ute i bygderna absolut inte kan förstå, att dessa 100 000 kronor årligen skola utgå till hertiginnan av Västerbotten, detta med tanke på att det anses naturligt, att hundratusentals änkor ute i landet dagligen få brottas med svåra ekonomiska problem. Lika naturligt vore väl, att också samhällstopparna finge nöja sig med mindre inkomster än de för närvarande ha.

Med åberopande av dessa allmänna synpunkter ber jag, herr talman, att få instämma i herr Perssons i Landafors yrkande.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets förevarande hemställan dels ock på avslag å såväl utskottets hemställan som Kungl. Maj:ts förslag i ämnet; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Persson i Landafors begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Anslag till Hertiginnan av Västerbotten. (Forts.)

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 115, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren avslagit såväl utskottets berörda hemställan som Kungl. Maj:ts förslag i ämnet.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet hava röstat för ja-propositionen. Herr Persson i Landafors begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 132 ja och 39 nej, varjämte 21 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 11.

Herr statsrådet *Ericsson* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition, nr 285, angående prisutjämningsavgifter m. m.

Denna proposition bordlades.

§ 12.

*Anslag till
avlöningar vid
de allmänna
läroverken
m. m.*

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 116, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1947/48 till avlöningar vid de allmänna läroverken m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Punkten 1.

Vad utskottet hemställt bifölls.

*Understöd åt
kommunala
gymnasier
m. m.*

Punkten 2, angående anslag till Kommunala läroverk: Understöd åt vissa kommunala gymnasier m. m.

Punkten föredrogs; och yttrade därvid

Herr **Gavelin**: Herr talman! Jag har känt behov av att säga ett par ord vid föreliggande punkt. Det har gjorts framställningar från Kiruna och Gällivare att få upprätta gymnasier på resp. platser. Vad beträffar Kiruna har man ju nu kommit så långt, att man i år får bidrag från staten till det kommunala gymnasium, som funnits där i flera år. Däremot har man i Gällivare inte kommit längre än till beslut om att starta ett kommunalt gymnasium. Med anledning av blivande utredning om helt förstatligande av Kiruna kommunala gymnasium vill jag framhålla, att det inte får bli något motsatsförhållande mellan Kiruna och Gällivare i detta avseende, så att man ser frågan på det sättet, att om det blir ett gymnasium i Kiruna kan det inte tänkas bli ett även i Gällivare. Jag vill erinra om att avståndet mellan dessa samhällen är mellan 10 och 11 mil och att det är dokumenterat genom undersökning att det finns elevmaterial för gymnasium såväl i Kiruna som i Gällivare. Vi ha i år verkställt en utredning i saken, och den visar, att trots att en väsentlig del av lärjungarna gå från Gällivare-zonen till Kiruna, finns det för detta år ett 25-tal elever i Gällivare, vilket är tillräckligt för att starta ett kommunalt gymnasium där. Dessutom vill jag även påpeka det stora området omkring Gällivare-zonen, som gör det behövt att få ett gymnasium även i Gällivare. Jag

Understöd åt kommunala gymnasier m. m. (Forts.)

har velat säga detta, därför att jag har en känsla av att man redan slagit in på den linjen att det kommer att undersökas, huruvida Kiruna eller Gällivare skall bli orten för ett blivande statligt gymnasium. Det har motionerats om att Kiruna kommunala gymnasium redan i år skall förstatligas. Jag har intet yrkande på den punkten, men jag önskar, att när det blir en utredning om att förstatliga det redan befintliga gymnasiet i Kiruna och det som nu kommer att startas i Gällivare, man inte ställer dessa orter mot varandra utan ser frågan på det sättet att de äro behövliga båda två.

Jag har intet yrkande.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 3—5.

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 13.

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 117, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1947/48 till instituten för socialpolitisk och kommunal utbildning och forskning m. m.

Anslag till instituten för socialpolitisk och kommunal utbildning och forskning m. m.

Punkten 1.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 2, angående anslag till Folkhögskolor: Förberedande samhällsvetenskapliga kurser.

Anslag till förberedande samhällsvetenskapliga kurser.

Efter föredragning av punkten anförde:

Herr **Kyling**: Herr talman! I föreliggande utlåtande har statsutskottet enhälligt tillstyrkt ett förslag av Kungl. Maj:t om utökning av antalet förberedande samhällsvetenskapliga kurser.

Studiet av samhällsvetenskapliga ämnen är värt all uppmuntran. Hittills har endast en sådan kurs ägt rum. Denna kurs har varit förlagd till Viskadalens folkhögskola. När nu flera sådana kurser skola anordnas, är det av vikt att dessa kurser bli förlagda till olika typer av folkhögskolor. Enligt utskottsutlåtandet skall Kungl. Maj:t efter förslag av skolöverstyrelsen bestämma vilka folkhögskolor som skola komma i fråga.

Anledningen till att jag tar till orda i denna fråga är, herr talman, en passus i skolöverstyrelsens skrivelse till Kungl. Maj:t. Den är redovisad i den kungl. propositionen nr 133. Det säges i denna skrivelse: »Förläggningen av kurserna bör ske till sådana skolor, som i viss utsträckning tidigare ägnat den socialvetenskapliga utbildningen uppmärksamhet, t. ex. Brunnsviks, Gripsholms, Jakobsbergs eller Marieborgs folkhögskolor.» Jag menar att även de meningsriktningar ibland vårt lands ungdom, som inte genom sina politiska, ideella eller ekonomiska organisationer kunna sägas vara huvudmän för vissa folkhögskolor med speciell inriktning, vilka folkhögskolor ju ha sitt särskilda klientel bland de blivande eleverna, böra beredas en möjlighet att vid lämplig folkhögskola utanför denna krets av skolor få genomgå en dylik samhällsvetenskaplig kurs. Att det finns många folkhögskolor här i landet som önska få en dylik kurs är alldeles klart, och jag har med detta, herr talman, endast velat göra herr statsrådet uppmärksam på detta förhållande. Jag har intet yrkande, herr talman.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan i punkten bifölls.

§ 14.

Föredrogs vart efter annat statsutskottets utlåtanden:

nr 118, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1947/48 till statsbidrag till undervisningsmateriel vid folk- och småskolor jämte i ämnet väckta motioner;

nr 119, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående dels fortsatt tillverkning av syntetiskt gummi m. m., dels ock täckande av vissa förluster på statens reservförrådsnämnds verksamhet; och

nr 120, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående medgivande att ytterligare överskrida viss anslagspost i pensionsstyrelsens avlöningsstat för budgetåret 1946/47.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 15.

*Anslag till
social upplys-
ningsfilm.*

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 121, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1947/48 till social upplysningsfilm, jämte i ämnet väckt motion.

I propositionen nr 145 hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden för den 7 mars 1947, föreslagit riksdagen att till Social upplysningsfilm för budgetåret 1947/48 under V huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 125 000 kronor.

I samband med förevarande proposition hade utskottet till behandling förehåft en inom andra kammaren av herr *Boman* i Stafsund *m. fl.* väckt motion (II: 366), vari hemställdes, att riksdagen måtte avslå propositionen.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionen II: 366 till Social upplysningsfilm för budgetåret 1947/48 under V huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 125 000 kronor.

Reservation hade avgivits av herrar *Johan Bernhard Johansson*, *Manner-skantz*, *Gustav Emil Andersson*, *Falla*, *Rubbestad* och *Pettersson* i Dahl, vilka ansett, att riksdagen borde med bifall till motionen II: 366 avslå ifrågavarande proposition.

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid yttrade:

Herr *Pettersson* i Dahl: Herr talman! Denna fråga emanerar ju från förra årets riksdag. Då väcktes en motion av fru Disa Västberg med anhållan om skrivelse till Kungl. Maj:t i ämnet. Motionen blev bifallen, och en skyndsamt utredning igångsattes. Det var åtta utredningsmän med studierektorn *Alva Myrdal* som ordförande. Denna kommitté är inte färdig med sitt uppdrag, men den har lagt fram ett delförslag, och det är detta, som riksdagen nu skall ta ställning till.

Innan jag framställer mitt yrkande vill jag säga, att jag inte alls är någon motståndare till denna filmverksamhet och denna sociala upplysningsverksamhet, men man kan ju ändå tycka, att en utredning borde vara färdig, innan förslagen skola effektueras. Kommittén har, innan den tagit ställning till hur detta statliga organ skall vara ordnat, som väl framdeles skall ha hand om denna verksamhet, ansett, att kommittén själv kan tjänstgöra såsom organ för detta. Denna anordning är ganska säregen. Det brukar heller aldrig förekomma, att en verksamhet, varom utredning pågår, sättes i gång, innan utredningskommittén är färdig att ta slutlig ståndpunkt till verksamheten. I varje fall lär det vara något alldeles unikt, att en utredningskommitté

Anslag till social upplysningsfilm. (Forts.)

utnämner sig själv till en nämnd, som skall leda verksamheten, och även får Kungl. Maj:ts sanktion på detta.

Emellertid är inte kommittén enig, utan det finns två reservanter, ledamöterna Skjöld och Thörnberg, som till kommittébetänkandet fogat ett särskilt yttrande, där de äro ganska reserverade mot kommitténs förslag. De säga där, att då kostnaderna för genomförandet av den slutgiltiga organisationsformen kunna bli ganska höga, så är det möjligt, att man med hänsyn till nuvarande och beräknad utveckling av det statsfinansiella läget inte nu är beredd att förverkliga detta. Vidare säga de, att den av kommittén föreslagna försöksframställningen av social film kunde dra ut på tiden, och eftersom kommittén väntas ha slutfört sitt uppdrag i höst eller senast i början av nästa år — var-efter jag föreställer mig att den skulle bli avpolletterad — undra reservanterna vem som då skall ha hand om denna verksamhet. Jag tror det finns anledning för oss litet var att ställa den frågan.

Kommittén har till en början tänkt sig 5—8 sociala upplysningsfilmer och att dessa skulle kosta 150 000 kronor. Jag föreställer mig att man då har räknat med omkring 25 000 kronor för varje film. En av dessa filmer skulle användas för utländsk propaganda och alltså visas utomlands. Kungl. Maj:t har i sitt förslag skurit ned anslaget till 125 000 kronor. Det skulle alltså bli en film mindre, således endast sju filmer.

Det är ytterligare en omständighet, som gör mig betänksam mot detta förslag, nämligen att riksdagen på grund av motioner har beslutat att det skall bli utredning om en kommunal upplysningsverksamhet, och man kan ju tycka, att nämnda upplysningsverksamhet och nu ifrågavarande sociala filmverksamhet skulle kunna samordnas. Jag tycker man bör vänta med att ta slutlig ståndpunkt till dessa frågor tills dessa bägge utredningskommittéer bli färdiga, då man skulle kunna veta litet grand mera om det som man skall besluta om. Jag kan inte annat än knyta an till vad reservanterna säga om att det med hänsyn till att detta kan komma att draga dryga kostnader kan finnas skäl att i nuvarande läge med lurande inflation ifrågasätta, om vi verkligen ha ekonomiska möjligheter att gå in för detta. Det finns enligt min mening anledning att vila på hanen och vänta med att ta slutlig ställning tills kommittén är färdig och vi ha möjlighet att överblicka vilka konsekvenser detta kan föra med sig.

Jag tillåter mig yrka bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen.

Herr **Eriksson** i Stockholm: Herr talman! Såsom den ärade förespråkaren för reservationen nyss antydde, beslöt 1946 års riksdag en skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om skyndsamt utredning om att genom upplysningsfilmer sprida kunskap om i främsta rummet samhällets egen sociala hjälpverksamhet. När Kungl. Maj:t nu har villfarit denna 1946 års riksdags framställning i ämnet och det hela resulterat i det förslag vi nu behandla, tycker jag det skulle vara ganska egendomligt, om riksdagen nu skulle avslå Kungl. Maj:ts förslag. Den ärade reservanten framhöll ju också inledningsvis, att han för sin del inte var motståndare till denna upplysningsverksamhet på detta område, men han ansåg i alla fall att man kunde invänta ytterligare erfarenhet innan man beviljar detta anslag.

Jag vill med anledning därav fästa uppmärksamheten på att den kommitté som var tillsatt för ändamålet — det framhölls också av reservanten — föreslog ju verksamheten organiserad såsom en försöksverksamhet under ledning av kommittén, medan två reservanter yrkat på tillskapande av en större organisationsapparat för verksamheten. Kungl. Maj:t har avböjt det sista alternativet, och det tror jag har skett på goda grunder. Skulle det vara någon kon-

Anslag till social upplysningsfilm. (Forts.)

sekvens i reservanternas ståndpunkt, skulle man väl närmast kunna dra den slutsatsen, att de äro mera benägna för sistnämnda lösning av frågan än den som Kungl. Maj:t nu föreslagit. För min del tror jag att Kungl. Maj:ts begränsning av kostnaderna är lycklig, på samma gång som man med detta lilla anslag också kan skaffa sig ökad erfarenhet för den framtida verksamheten på detta område. Jag tror sålunda, att såsom frågan ligger till är det skäl för kammaren att bifalla statsutskottets hemställan, och jag ber att med det nu anförda få yrka bifall till densamma.

Herr **Boman** i Stafsund: Herr talman! Jag skall bara be att få säga några ord med anledning av att vi motionärer ha yrkat avslag på propositionen. Anledningen därtill är inte vår inställning till den sociala filmen. Vi vilja gärna medverka till tillkomsten av en sådan social film och anse en sådan behöfelig, men vi anse att man kan skjuta på det tills kommittén blir färdig med sitt betänkande. Det är en av anledningarna till vårt avslagsyrkande.

En annan anledning är att vi anse, att remissbehandlingen kunnat vara fullständigare. Det är endast två instanser, statskontoret och statens biografbyrå, som fått avgiva yttrande över kommitténs förslag. Vi anse att det hade varit nödvändigt att remissbehandlingen blivit fullständigare.

Då herr Pettersson i Dahl, som ju är en av utskottets ledamöter, här har sagt ungefär vad jag hade anledning att säga, skall jag icke ta tiden mera i anspråk utan ber endast, herr talman, att få yrka bifall till den vid utlåandet fogade reservationen.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den vid utlåandet fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med öfvervägande ja besvarad. Votering begärdes likväl av herr Pettersson i Dahl, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 121, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren med avslag å utskottets berörda hemställan bifallit den vid utlåandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning medelst uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet hava röstat för ja-propositionen. Herr Pettersson i Dahl begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 117 ja och 65 nej, varjämte 7 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 16.

Åtgärder för utländska läkares praktik inom riket. Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 122, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående åtgärder i syfte att bereda vissa utländska läkare möjlighet att utöva läkarkonsten inom riket.

I propositionen nr 198 hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden för den 21 mars 1947, föreslagit

Åtgärder för utländska läkares praktik inom riket. (Forts.)

riksdagen att å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1946/47 anvisa dels å driftbudgeten under femte huvudtiteln till Anordnande av kurser i statsmedicin för utländska läkare ett reservationsanslag av 10 000 kronor, dels ock å kapitalbudgeten under fonden för låneunderstöd till Lån till utländska läkare för viss efterutbildning ett investeringsanslag av 1 000 000 kronor.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1946/47 anvisa

a) till Anordnande av kurser i statsmedicin för utländska läkare under femte huvudtiteln ett reservationsanslag av 10 000 kronor;

b) till Lån till utländska läkare för viss efterutbildning under fonden för låneunderstöd ett investeringsanslag av 1 000 000 kronor.

Efter föredragning av utskottets hemställan anförde:

Herr **Johansson** i Stockholm: Herr talman! När jag läser propositionen och utskottets betänkande om detta miljonanslag åt baltiska läkare, kan jag icke undgå att tänka på en viss demonstration i Stockholm för några år sedan. Den gången gällde det tio judiska läkare, vill jag minnas. De voro var för sig framstående vetenskapsmän, kirurger och andra. En av dem kunde utföra en operation, som ingen annan i världen mäktade. Under ledning av högermän och nazister, främst den nuvarande gruppen kring tidningen »Obs!», hade Stockholms och Uppsalas akademiska värld en mycket stor demonstration mot att dessa tio judiska läkare skulle få utöva sitt yrke här i landet.

Den här gången gäller det åtminstone 175 utländska läkare, av vilka över hälften är balter. Den här gången har jag icke sett till några som helst demonstrationer från den akademiska världen. Kan det bero på att deras ras och deras politiska åsikter denna gång äro mera behagliga?

Vi ha av många exempel, senast från Köping och Borås, sett hur stor den fascistiska smittan är inom denna baltiska immigration. Just i dagarna ha avslöjats ett par balter, som deltagit som uppsyningsmän och annat i de tyska koncentrationslägren mot antifascister. Överhuvud taget är ju den baltiska immigrationen mycket starkt bemängd med sådant folk. Särskilt när det gäller läkare är det säkert personer av den sorten, som av någon anledning icke vilja vara kvar i sitt hemland därför att de komprometterat sig inför sitt eget folk.

Att det denna gång ej kan vara fråga om så många framstående läkare äro vi tämligen säkra på. Även i propositionen antydes, att deras kvalifikationer äro mycket skiftande. Vi läste nyligen i tidningarna exemplet från lasarettet i Luleå, där en baltisk läkare skulle operera ett lårbensbrott men opererade fel ben.

Trots detta är man nu så givmild, att man genast kastar ut en miljon kronor på utbildning av dessa läkare. En svensk mindre bemedlad student, som vill bli läkare, kan få motsvarande stipendium på högst 1 500 eller vid karolinska institutet 2 000 kronor. Men balterna få utan vidare 6 000 kronor per år, och man förutsätter, att de skola få det nästan allesammans. En miljon går åt på det sättet. Ändå kan det ju hända, att de omedelbart efter utbildningen ge sig av till Sydamerika eller annorstädes. Jag har icke något emot att de ge sig av. Jag har bara vänt mig mot att de skola få dessa pengar.

Det säges visserligen i propositionen, att man skall företaga en undersökning om deras lämplighet. Men vi veta, hur sådana undersökningar brukat gå till. Skall det bli något i stil med Ture Nermans berömda tvättinrättning för nazistiska officerare och poliser, ha vi ingen anledning att biträda beslutet.

Herr talman! Vi ha icke belastat riksdagstrycket med någon motion. Men

Åtgärder för utländska läkares praktik inom riket. (Forts.)
jag ber i alla fall att få yrka avslag på utskottets hemställan och därmed på propositionen.

Vidare yttrades ej. Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets förevarande hemställan dels ock på avslag å densamma; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

§ 17.

Föredrogos vart efter annat statsutskottets utlåtanden:

nr 123, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående viss försöksverksamhet på yrkesmedicinens område;

nr 124, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1947/48 till statens avtalsnämnd;

nr 125, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1947/48 till anskaffning av motorbåtar till tullverket;

nr 126, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändrad redovisning av luftfartsfonden m. m.; och

nr 127, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1946/47 till förvärv av aktier i aktiebolaget Göteborgs handelsbank m. m.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 18.

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 128, i anledning av riksdagens år 1946 församlade revisorers berättelse angående verkställd granskning av statsverkets jämte därtill hörande fonders tillstånd, styrelse och förvaltning för tiden den 1 juli 1945—den 30 juni 1946.

Punkterna 4, 7, 9, 10, 14, 17, 23, 26 och 27.

Lades till handlingarna.

Övriga punkter.

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 19.

Föredrogos vart efter annat:

statsutskottets utlåtanden:

nr 129 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av fastigheter, som förvaltas av försvarets bostadsanskaffningsnämnd, m. m.;

nr 130, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt disposition av vissa äldre reservationsanslag;

nr 131, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1947/48 till avsättning till försäkringsinspektionens fond;

nr 132, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med begäran om bemyndigande att träffa avtal med Malmö stad angående villkoren för överföring å Malmö stad av det tryckande registret för staden; och

nr 133, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1947/48 till riksräkenskapsverket; samt

andra lagutskottets utlåtande, nr 27, i anledning av väckt motion om förlängd semester för arbetstagare, som utför arbete, där silikosfara föreligger.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 20.

Föredrogs andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande, nr 8, i anledning av väckt motion om avskaffande av ordensväsendet m. m.

Motion om ordensväsendets avskaffande.

I en inom andra kammaren väckt och till dess första tillfälliga utskott hänvisad motion, II:327, av herrar *Ståhl* och *Svensson* i Ljungskile, hade hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa om avskaffande av ordensväsendet eller, om detta icke ansåges möjligt, om sådan reformering och modernisering av ordensväsendet att den mindre än den nuvarande ordningen strede mot en demokratisk samhällsuppfattning.

Utskottet hemställde, att andra kammaren i anledning av förevarande motion, II:327, för sin del måtte besluta, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställde om utredning rörande tidpunkten och formerna för avskaffande av ordensväsendet.

Reservationer hade avgivits

1) av herr *Hæggbloom* och fru *Möller*, vilka ansett utskottet böra hemställa, att motionen icke måtte till någon kammarens åtgärd föranleda; och

2) av herr *Svensson* i Stenkyrka, utan angivet yrkande.

Sedan utskottets hemställan föredragits, yttrade:

Herr **Hæggbloom**: Herr talman! Till utskottets utlåtande är fogad en reservation, som kanske ser litet underlig ut, då den bara hänvisar till första delen av utskottets uttalande. Jag kan försäkra, att det var varken lättja eller slarv som gjorde, att jag och min medreservant tyckte att vi kunde formulera vår reservation på det sättet, att vi annekterade första stycket av detta utlåtande och med stöd av vad där säges yrkade avslag på den föreliggande motionen om ordensväsendets avskaffande, medan utskottet från samma utgångspunkt förordat bifall.

I sitt utlåtande säger emellertid utskottet, att varken riksdagen eller Kungl. Maj:t i statsrådet äger beslutanderätt beträffande ordensväsendet. Efter ett sådant konstaterande anse vi, att den logiska slutsatsen borde ha blivit, att motionen avvisades såsom en sak, som är riksdagen ovidkommande. Man borde ha kunnat giva sig till fåls med ett konstaterande, att liksom den styrande makten har sin begränsning har också riksdagens makt sin begränsning. Om det icke vore så, hade ju en svensk medborgare praktiskt taget intet område av tryggad frihet.

Vad man nu med denna motion vill komma åt tyckes vara dels Konungens personliga rättighet att utdela förtjänsttecken i form av ordnar och dels medborgarnas möjligheter att mottaga och bära dessa ordnar. Detta syfte vill man befärja genom att, såsom det heter, riksdagen ger uttryck för den uppfattning som den hyser i denna sak. Så står det i utlåtandet. Det är precis som om riksdagen redan nu skulle konstituera sig som det Gallupinstitut, som vi under nästa punkt på föredragningslistan skola fatta beslut om.

Om nu motionärerna och utskottsmajoriteten tycka, att ordnarna äro förgelseväckande och vilja ha bort dem, borde de naturligtvis ha förordat en lagstiftning mot att bära dem. Men det ha motionärerna tydligen hesiterat inför, ty då skulle den förbuds- och regleringsmentalitet, som onekligen döljer sig bakom motionen, ha kommit fullständigt tydligt till synes. Om man ej

Motion om ordensväsendets avskaffande. (Forts.)

vill eller vågar gå den vägen för att göra oss urarva i fråga om den gamla tradition, som ordensväsendet blivit i både vårt land och andra länder, tycker jag, att man borde ha kunnat nöja sig med att låta denna sak ha sin gång och låta ordensväsendet självdö under trycket av den motopinion, som både motionärerna och utskottet påstå är tillfinnandes.

Att vi nu yrka avslag beror, herr talman, dock icke bara på denna rent formella uppfattning, att detta är en sak som ligger utanför riksdagens beslutanderätt. Vi anse nog också, att det för närvarande hårt ansträngda statliga utredningsmaskineriet har viktigare saker att inrikta sig på än denna rätt betydelselösa fråga, som i dagens situation väl närmast verkar som någon uppväckt gengångare från en äldre tids mera frasaradikala strider. Jag skulle nästan vilja säga, att det vore synd, om riksdagen nu ginge motionärerna till mötes. Ty därmed hade man hindrat framtida efterföljare på samma linje att skapa sig en viss bemärkthet genom att upptaga denna gamla fråga.

Tycker man — vilket kan vara rimligt — att ordensväsendet offerar åt fåfängan, och vill man i renlevnadsnit gå till storms mot detta, tror jag dock, att mycket litet vinnes genom att man avskaffar de här speciellt avsedda ordnarna. Ty de äro blott en del av formerna för offentligt erkännande av förtjänst, och de böra nog därför betraktas i samband med medaljväsendet, som ej visar några speciella tecken på att vilja avmattas. Vi läsa i veckans tidningar, att man skiftat en medalj nere vid Svenska mässan, den s. k. Mercurii-medaljen, för att komplettera vad som brast.

Fråga är väl, om ej vårt medaljväsen är uppbyggt kring ordensväsendet som stomme. Ordnarna kunna väl karakteriseras som förtjänsttecken bland de i det offentliga livet verksamma männen, och ordnarna utdelas ju efter bestämda regler i fråga om tjänstår m. m. På grund av deras begränsning i fråga om räckvidden har man kompletterat dem med en otalig mängd medaljer, som i den allmänna meningen kommit att framstå som i vissa fall till och med värdefullare än ordnar; jag erinrar t. ex. om Illis Quorum, som tilldelats en aktad ledamot av denna kammare. Jag är övertygad om att bärarna av Vasa- och Nordstjärneordnarna med stor förtjusning skulle avstå från sina förtjänsttecken gentemot detta framstående och mycket värderade tecken på uppskattning.

Man kan ju konstatera, att långt ner i folkrörelserna förekomma veteran-tecken och plaketter av alla de slag. Toges nu ordnarna bort, misstänker jag, att det tomrum i fråga om förtjänsttecken, som då skulle uppstå, omedelbart skulle komma att leda till att nya medaljer tillskapades.

Utskottet anmärker på att ordensväsendet graderar medborgarna. Men det är väl ändå en antikverad uppfattning eller en underlig överdimensionering av ordnarnas verkliga betydelse. I det dagliga livet tänker väl ingen på om den eller den är bärare av en orden, och vid de officiella högtidliga tillfällen då ordnar bäras föreligger ju det förhållandet, att det finns en mängd människor, som mycket väl ha förtjänsten inne för att få en orden men som av personliga skäl nekat bära den, och därför befinna de sig i fullkomligt gott sällskap, vare sig de ha en orden på bröstet eller icke. Jag får för min egen ringa del, herr talman, säga, att jag har ett par ordnar liggande i byrålådan, men icke har jag känt mig särskilt högtidlig de få gånger, då jag haft dem på mig. Jag nästan misstänker, att jag känt mig bättre, om jag icke haft dem på mig. Jag har icke heller tyckt det hela vara så märkvärdigt, att jag velat skylta med dem i riksdagskatalogen.

Ordensväsendet är därför knappast den gradering, som utskottet vill göra det till, utan är väl snarast en gruppering. Ordnar tillerkännas vissa grupper inom det offentliga livet, och medaljer av olika slag fördelas också inom olika

Motion om ordensväsendets avskaffande. (Forts.)

grupper. Till och med om S:t Eriksmedaljen heter det enligt ett referat i tidningarna nyligen, att den är förbehållen tre kategorier. Någon principiell skillnad, som gör att människor graderas efter ordnar och medaljer, kan jag därför icke anse föreligga. Naturligtvis kan det mycket väl sägas, att varken ordnar eller medaljer ha något egenvärde, men många människor uppskatta dem, och själva överlämnandet kan för många människor betyda en oförgätlig högtidlighet. Vi behöva därför icke säga att vi tillhandahålla krams på fåfängans marknad genom ordens- och medaljväsendet. Klart är att ordnar och medaljer i många fall väckt avund, men den som känner den avunden skulle säkerligen icke bli av med den belastningen, om han icke hade dessa särskilda föremål att fästa avunden vid.

För övrigt har det framskymtat i remissvaren, att ordnarna icke äro alldeles betydelselösa i vårt förhållande till främmande maktors medborgare.

Som saken ligger till, herr talman, anser jag att frågan icke har någon stor betydelse. Det är icke något olidligt tvång, som vi skola befria våra medborgare från, utan det är en ganska ofarlig tradition, som nu i snart ett par hundra år haft fäste inom vårt folks liv. Att för dess avskaffande nu omskapa riksdagen till ett opinionsinstitut anser jag skäligen opåkallat, och, som jag redan nämnt, har riksdagen viktigare saker än denna att ägna sig åt. Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till den av fru Möller och mig avgivna reservationen om avslag på motionen.

Herr förste vice talmannen övertog nu ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr **Svensson** i Ljungskile: Herr talman! Den första synpunkt på frågan, som den föregående ärade talaren framförde, var den att riksdagen icke har någon beslutanderätt i detta fall och att vi icke böra, såsom han sade, göra riksdagen till ett Gallupinstitut eller omskapa den till en opinionsinstans i förevarande stycke. Herr Hæggbloom vet lika bra som jag, att vi omskapa ingenting i riksdagens ställning genom att denna fråga tagits upp och att här fattas beslut, detta eftersom ju riksdagen flera gånger tidigare har sysslat med denna sak och eftersom andra kammaren vid olika tillfällen har uttalat sig för att ordensväsendet borde avskaffas. Jag tror därför att denna formella synpunkt icke väger så särskilt tungt.

Om man nu skall fullfölja den rent formella linjen kommer man ju till det resultatet, att det finns ingen makt i detta land, som kan avskaffa ordensväsendet. Det är evigt, det står över Konung, regering, högsta domstol och riksdag; det står över allting annat. Men redan detta borde väl vara ett vittnesbörd om hur illa den här inrättningen passar i en demokratisk stat, ty sådana här av ingen behärskade institutioner passa ju, även om man ser saken formellt, knappast in i en demokrati. Det sades i en motion 1920, att ordensväsendet är oförenligt med folkstyrets ledande grundsatser. Vi veta ju allesammans också, att de människor, som gingo i spetsen i kampen för demokratin, togo avstånd från ordensväsendet. Om man frågar vad som var deras motiv, är det alldeles uppenbart, att det centrala motivet i motståndet mot ordensväsendet var den omständigheten att ordensväsendet i sig självt inrymmer en möjlighet för furstemakten att korrumpera medborgarna. En annan sak är om denna möjlighet användes — det vill jag icke säga att den gör nu, men systemet inrymmer möjligheten. Det är naturligtvis detta som gör att självhärskare och diktatorer så gärna bruka och missbruka ordensväsendet.

Jag finner det en smula vägat att en del remissinstanser ha givit sig in på att motivera vårt bibehållande av ordensväsendet — det är länsstyrelsen

Motion om ordensväsendets avskaffande. (Forts.)

i Östergötlands län, som levererat detta — med en hänvisning till att institutionen till och med under sen tid återupprättats i betydande stater, där den tidigare varit indragen. Det är tydligen den ryska stormakten, som man i detta fall syftar på. Jag får säga, att om man skall dra in reaktionens utbredning i världen i detta sammanhang bör väl slutsatsen bli den rakt motsatta från demokratisk synpunkt än den som länsstyrelsen i Östergötlands län kommit till. Det finns ett annat uttalande i detta remissvar från Östergötlands län som gör mig en smula betänksam även mot det sekundära yrkande, som finns i motionen om en utredning om ordensväsendets demokratisering. Länsstyrelsen i Östergötlands län tillstyrker detta men anför därvid framför allt följande motiv: »Länsstyrelsen läser icke behöva närmare utveckla denna synpunkt men vill inskränka sig till att endast erinra om det kända förhållandet att en stor och växande krets av medborgare i förtroende- eller annan framskjuten ställning i samhället numera tillhör meningsriktningar, som av partipolitiska eller analoga skäl icke önska ifrågakomma till ordensförläningar i nu gällande ordning.» Den riddare som här fört pennan finner det också angeläget vara, att man söker sådana lösningar, som till äventyrs kunna åvägabringa ändring i detta sakläge. Jag hoppas verkligen — hur det i övrigt än går — att utvecklingen icke måtte ta den riktningen att de som tidigare på goda grunder ställt sig som motståndare till detta ordensväsende skola låta sig inkorporeras i galenskapen. För övrigt tycker jag, herr talman, att varje skäl, som remissinstanserna åberopat för ordensväsendets bibehållande från demokratisk synpunkt, är ett skäl för dess avskaffande. Man hänvisar t. ex. till hur medaljväsendet och andra utmärkelsetecken brett ut sig. Den föregående talaren var också inne på den saken, och han undrade varför motionärerna icke tagit med medaljerna också. Men sedan råkade han strax efteråt säga, att all denna bräte av medaljväsende och utmärkelsetecken är uppbyggd kring ordensväsendet som stomme. Ja, det är ju i själva verket en motivering för att man skall rasera stommen, ty då kan det hända att den andra bräten också ramplar. Utbredningen av allt detta krafvs bör väl alltså snarare kunna gälla som ett motiv för att man försöker bromsa en sådan utveckling än såsom ett motiv för att man bara låter allt vara som det är.

Jag skall inte gå in på den föregående talarens filosofi angående ordensväsendets betydelse för de enskilda människornas värderingar och föreställningar. Den är naturligtvis mycket växlande med hänsyn till olika människors kvalitet och inställning. Det enda som något liknar ett argument för ordensväsendets bibehållande och som väl i själva verket är den egentliga försvarslinjen är, att det är nödvändigt i det internationella umgänget för att man skall kunna visa andra länders medborgare sin uppskattning i den mån de gjort vårt land några tjänster. Det är möjligt att det ligger något i det, men så värst mycket tror jag inte det är, ty nog har statsmakterna möjlighet att på annat sätt visa sin uppskattning, då det kan vara befogat. Dessutom finns det ju länder, som reda sig utan denna hantering, och det går bra det också.

Jag tycker nog, herr talman, att i vårt land, där demokratien dock borde ha kommit till en viss mognad, borde väl medborgerlig självaktning kunna söka sig andra fästen än dessa löjliga utmärkelser. Jag tror det vore nyttigt och väl förenligt med demokratisk anda och samhälleliga intressen, om riksdagen nu återigen sade sin mening.

Länsstyrelsen i Västmanlands län har liksom länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län tillstyrkt motionen, och särskilt den förra framhåller, att det vore

Motion om ordensväsendets avskaffande. (Forts.)

skada om den gamla demokratiska inställningen till ordensväsendet skulle glömmas bort.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Hedlund** i Östersund: Herr talman! Det är med mycket stor tveksamhet jag yttrar mig i en fråga, som jag inte varit med om att behandla i utskottet, men jag anser mig i detta fall böra ange skälen till att jag kommer att yrka avslag på utskottets hemställan. Jag skall inte ta upp frågan om ordensväsendet ur de synpunkter herr Svensson i Ljungskile berörde. Han var emellertid inne i en vändning i sitt anförande på något, som jag vill ta fasta på. Han sade, att demokratien kräver, att det blir litet uppstädat på detta område. Jag förstår inte, vad denna fråga har med demokrati att skaffa, men däremot är jag övertygad om att det har en viss betydelse för demokratien, hur riksdagen vårdar sitt eget anseende. Det förefaller mig mycket egendomligt att man, sedan utskottet konstaterat, att detta är ett ärende, som det inte tillkommer riksdagen att pröva, likväl begär en utredning om ordensväsendets avskaffande. Därmed har riksdagen enligt min uppfattning hemfallit åt ett folkmötes resolutionsskriveri. Detta kan ju ändå inte vara ägnat att befrämja riksdagens anseende, och i den mån detta undermineras skadas demokratien.

Om ordensväsendets moralbildande eller moralnedbrytande verkan vill jag inte yttra mig, men när motionärerna säga, att ordensväsendet är ett uttryck för fåfänga, då måste jag säga, att om något är ett uttryck för åtminstone politisk fåfänga, så är det motionärernas försök att genom denna motion ställa sig som riddare för den högsta demokratiska moral. Det är politisk fåfänga att i riksdagen begära en utredning i ett ärende, som riksdagen reglements enligt inte borde ta befattning med enbart därför att man tror att detta är demokratisk radikalism. Jag vill inte yttra mig om ordnarnas lullull — motionärernas slagord — men nog tycker jag det skulle sprida litet solsken att se herr Svensson i Ljungskile med ett kommandörstecken om halsen.

Eftersom jag anser, att denna fråga inte hör hemma i riksdagen, ber jag, herr talman, att få yrka avslag på såväl utskottets hemställan som motionen.

Herr **Nilsson** i Kristinehamn: Herr talman! Jag har en annan förklaring till denna motions tillkomst än den herr Hedlund i Östersund funnit i motionärernas fåfänga. Jag föreställer mig, att dessa båda mera begåvade taktiker inom folkpartiet ha funnit det vara angeläget att på något sätt resa en vacker skylt med anledning av den alltför iögonenfallande samverkan med högern. som folkpartiet råkat in i på sista tiden och därför har man, som en remissinstans enligt min mening mycket träffande säger, funnit det angeläget att vädra de »gamla liberala idéerna» för att visa, att det i alla fall längst nere på kistbotten finnes åtskilligt kvar av gammaldags liberalism även hos vårt nuvarande folkparti. Att det är mycket litet, det framgår emellertid av att när man skall angripa något av de ganska många återstående kungliga prerogativen, då angriper man just denna lilla sak, som ju alla vettiga människor måste anse som det minst betydelsefulla av de prerogativ, som kungamakten dock fortfarande har. Därtill är det ju faktiskt så, att Konungen med detta maktmedel i själva verket inte har möjlighet till annat än att göra människor lyckliga och glada, låt vara att det endast är ett fåtal människor kvar, som kunna känna någon högre tillfredsställelse av att erhålla ett sådant nådevedermåle. Men minoriteten skall ju som bekant inte förtryckas enligt liberala tankegångar, och därför tycker jag, att de som fortfarande finna någon glädje i denna grannlåt kunna få ha den glädjen tämligen ostörda. Vill man angripa de kungliga prerogativen bör man såvitt jag förstår gå på kungamakten di-

Motion om ordensväsendets avskaffande. (Forts.)

rekt, och det hade ju utskottet strängt taget en särskild anledning till i detta sammanhang, eftersom det självt konstaterar, att varken riksdagen eller Konungen kan avskaffa ordensväsendet. Följaktligen finns det ingen annan möjlighet att råda över det än att avskaffa utdelaren, nämligen Konungens person, men så långt sträcker sig inte radikalismen hos dessa båda herrar motionärer.

Det finns en katalog över kammarens ledamöter, och jag har roat mig med att titta i den. Jag har funnit, att motionärerna tydligen komma att göra åtskilliga av partivännerna mycket ledsna om motionen bifalles. Herr Hæggblom sade, att han inte funnit angeläget att notera sina ordnar i riksdagskatalogen, men det är en hel del av motionärernas partivänner som gjort det, och jag föreställer mig, att de inte äro särskilt glada åt denna aktion. Kanske hade den kunnat undvikas helt och hållet, om Hans Maj:t hade följt Runebergs gamla goda råd att ge åt Stål en penning även. Jag vet inte, om den möjligheten hade förelegat, men i varje fall tycker jag det är grymt av motionärerna att dra den slutsats som Runeberg gör i nästa strof, att eftersom så inte skett, bör han ta Björlings åter.

Det kanske inte är anledning att skämta längre om denna sak. Jag finner den emellertid, så god demokrat jag dock anser mig vara, övervägande skämtsamt. Jag vill tillägga, att jag fruktar, att ett officiellt avskaffande av ordenshistorien kan medföra att det så småningom uppstår en reaktion, som leder till ett återinförande, varvid överdrifterna komma att bli åtskilligt starkare än vad man nu kan peka på. Ryssland är i detta avseende ett strålande exempel. Där är ordensväsendet i dag en glansfylld institution, som till och med ger ekonomiska förmåner av betydande art.

Jag kan inte ge något annat råd åt alla dem som tycka, att det låder mycket löje vid ordensväsendet, än att följa oss socialdemokrater, när vi högaktningfullt tacka nej till dylika utmärkelser. Om herrar folktoparter i fortsättningen göra det och en och annan högerman så småningom sluter sig till oss, då kommer ordenshistorien och allt vad därmed sammanhänger slutligen bara att vara det gamla borgerliga samhällets kvarvarande leksakssamling, och det tycker jag inte riksdagen har någon anledning att befatta sig med.

Jag har inget intresse i denna sak, men jag delar för min del herr Hedlunds i Östersund åsikt och ansluter mig till hans avslagsyrkande.

Häruti instämde herr *Mäler*.

Herr *Svensson* i Stenkyrka: Herr talman! Jag har till föreliggande utlåtan-
de avgivit en blank reservation och jag skulle faktiskt ha kunnat stryka mitt
namn från talarlistan efter de anföranden, som nyss hållits. Jag får ge det
erkännandet, att jag inte har haft någon anledning och inte heller något
större intresse att studera frågan om vårt ordensväsendes vara eller icke vara.
Den uppfattning jag hyser grundar sig närmast på de upplysningar, som givits
vid utskottsbehandlingen, och på de remissvar utskottet fått.

Jag får för egen del säga, att jag helt instämmer i överståthållarämbetets
svar, som finns fogat till utskottsbetänkandet. Man kan väl inte rimligen
principiellt skilja på ordensväsendet och medaljväsendet. Jag förstår emeller-
tid, att motionärerna varit i en viss vända när motionen skrevs, ty de ställde
två alternativa yrkanden, nämligen antingen om ordnarnas avskaffande eller
om en demokratisering av ordensväsendet, vad det nu kan innebära — såvitt
jag kan förstå kan det inte innebära annat än en utvidgning. Herr Svensson
i Ljungskile har nyss angivit sina synpunkter, och för så vitt jag hörde rätt
var han för ordensväsendets avskaffande. Om jag får tolka herr Ståhls me-
ning, var den kanske den motsatta, men det får väl herr Ståhl klara själv.

Motion om ordensväsendets avskaffande. (Forts.)

När denna motion avlämnades, blev jag något förvånad, eftersom man samtidigt kritiserade riksdagens arbetsordning. Det riktas ju från visst håll en rätt bitter kritik mot regeringen för att propositioner avlämnas så sent, men samtidigt ta sig dessa motionärer friheten att besvara länsstyrelser och andra, som få plocka med dessa oväsentliga ting.

Vad som närmast varit skäl för mig att avge en blank reservation har varit den inkonsekvens utskottet visar, då det i första delen av sitt utlåtande säger, att här har inte riksdagen, ja inte ens Konungen någon som helst makt, men det oaktat därefter föreslår ett uttalande av riksdagen. Man begär helt enkelt, att riksdagen skall demonstrera och jag får säga i likhet med en föregående talare, herr Hedlund i Östersund, att det är ganska ovärdigt av en lagstiftande församling att demonstrera på sätt som här föreslagits. Detta har varit närmaste skälet till att jag avgivit en blank reservation.

Jag skall inte ta upp tiden med att i detta sammanhang diskutera demokratin — utskottets ordförande kanske kan redogöra för sin ståndpunkt i det fallet. Jag skall inte heller tala om fåfänga, vilket en länsstyrelse gjort i sitt yttrande. Fåfängan är kanske tvärtom att söka på många andra håll, till och med i vissa motioner, som lämnas här i riksdagen.

Det är rätt märkligt, att svenska riksdagen diskuterar ordensväsendets vara eller icke vara samma dag som vårt statsöverhuvud i Frankrike på en mässa, som heter Sverige-Paris, delar ut svenska ordnar som ett uttryck för goda relationer. Jag har sett uppgifter härom i tidningen i dag och jag tycker det också är ett skäl för riksdagen att visa sin värdighet genom att avslå motionen och utskottets hemställan.

Herr Ståhl: Herr talman! När motionärerna blivit utsatta för så mycken kanske inte precis saklig, men så mycken kvick kritik för att denna motion väckts, kanske jag kan få returnera till framför allt herrar Hedlund i Östersund och Nilsson i Kristinehamn, att de böra känna en liten aning tacksamhet mot oss för att vi genom denna motion givit dem tillfälle att inför riksdagen visa all den kvickhet och spiritualitet, som de förmått prestera i denna sak. Jag tror herr Hæggbloom har fått opåräknade bundsförvanter i detta ärende. Denna nya gemenskap tror jag är ganska glädjande för herr Hæggbloom men kanske mindre smickrande för herrar Hedlund och Nilsson.

När det gäller själva sakfrågan säga herrarna, såsom det alltid sagts av dem som rest motstånd mot önskemålet att avskaffa ordensväsendet, att det är en liten fråga, en fullkomlig bagatell. Ja, jag kan förstå, att de som vilja behålla ordensväsendet använda detta som ett camouflage att dölja sig bakom. Jag vill emellertid betona, att de gamla radikalerna, inte minst på den tid, då herr Hæggbloom var ung och radikal, hade den uppfattningen, att ordensväsendet hörde till insignierna på det gamla ståndssamhället. När denna demokratiska principfråga nu reducerats till en sådan nullitet, är det inte då skäl att fråga sig, mina damer och herrar, om det inte i någon mån kan bero på att vi skjutit fram enbart nyttosynpunkterna på bekostnad av de principiella frågorna? Det kan hända, att Eriksson i Grängesberg, som motionerade i detta ärende 1911, och Carl Gustav Ekman och Rosén i Umeå, som motionerade 1920, hade en klarare uppfattning om vad som är väsentligt och oväsentligt än vad de ha, som nu säga, att det gäller en obetydlighet.

Herr Hedlund i Östersund säger, att riksdagens anseende skulle undermineras, om riksdagen gäve till känna en opinionsyttring i denna fråga. Jag kan inte på något sätt förstå vad en sådan opinionsyttring skulle ha med riksdagens anseende att göra, ty om det är som överståthållarämbetet säger i sitt remissvar, att »ordensväsendet särskilt inom ämbets- och tjänstemannavärlden

Motion om ordensväsendets avskaffande. (Forts.)

på ett icke önskvärt sätt markerar en viss klasskillnad, eftersom ordnar icke brukas utdelas till förtjänta befattningshavare under viss grad», då anser jag, att riksdagen är i sin fulla rätt att här säga sin mening. Denna rätt är höjd över all diskussion. Att vi här ha att göra med en för de demokratiska principerna främmande gradering av medborgarnas förtjänster, den saken tror jag inte ens herr Nilsson i Kristinehamn kan trola bort.

Så har man, som herr Hægglom antydde — han var ju den ende, som diskuterade själva saken — frågan om verkningarna utrikes. Jag skall inte taga upp den saken till diskussion. Utlandet bjuder många mönster. I Ryssland har utvecklingen gått åt ett håll. Jag har klippt ut en plansch, som jag har här och som visar, hur de ryska befattningshavarna, de framstående männen, se ut för dagen. Jag tycker detta i och för sig utgör ett skäl, varför vi skulle gå åt andra hållet.

Därtill kommer, att det finns demokratiska stater, herr Nilsson i Kristinehamn och herr Hedlund i Östersund, som gått en motsatt väg mot oss. Jag kan nämna t. ex. Schweiz, Amerikas förenta stater och ytterligare en stat, även om man inte kan inregistrera den som principiellt demokratisk, nämligen Turkiet. De ha inget ordensväsende, och ingen har kunnat visa upp att de ha tagit någon skada av detta. Jag tror därför att det hör ihop med stilkänsla och litet demokratisk, jag höll på att säga snygghetskänsla att taga bort denna grannlåt. Herr Nilsson i Kristinehamn vet lika väl som jag, att skall detta ske måste det ske genom ett initiativ från riksdagen. När man här kvickt och skickligt försöker trola bort detta faktum för kammarens ögon, är det i alla fall att trola med verkligheten, ty det går inte att urholka systemet på det sätt, som herr Nilsson i Kristinehamn säger, nämligen genom att vi skola låta bli att taga emot ordnar. Överhuvud taget kan man fråga sig: skola vi i en demokratisk stat ha institutioner, mot vilka hälften av medborgarna och medborgare i den främsta ställning demonstrera? Är inte redan det faktum, att vi ha kommit dithän, skäl nog, herr Nilsson i Kristinehamn, för att taga bort hela denna institution? För mig har det framstått som en ganska självklar sak.

Herr Hægglom säger, att han har ordnar hemma i sin byrålåda, som han inte sätter på sig och som det varit bättre att han inte hade fått. Ja, här kommer ett nytt argument. Varför skola vi genom denna institution pina en liten del av svenska folket och tvinga dem att hänga på sig ordnar, som de inte vill ha? Det är väl mera tillmötesgående mot herr Hægglom och alla dem, som äro i samma predikament som han, att göra rent bord. Då behöva ni inte ha bekymmer för hur ni skola placera dem eller ens att sätta på dem alls!

Jag skall inte taga upp den enkla historien om penningen till Ståhl och allt det där. Jag skall bara tala om för herr Nilsson i Kristinehamn, eftersom han kom med den, att den stod i en tidning i går, så den är inte så särskilt frisch vom Fass, när den serveras här i kammaren. Jag var för många år sedan redaktör för liberala ungdomsförbundets tidskrift, och då skrev jag en artikel om att ordensväsendet skulle bort. Då fick jag samma invändning från Svenska Dagbladets redaktör: vänta bara tills den unge mannen har kommit i den åldern, så vill nog han bocka och taga emot också han. Jag tycker att argumentet med Ståhl och penningen säger inte mycket i sak.

Så ha vi den formella sidan. Jag erkänner, att den kan verkligen diskuteras, och det ha vi ju också gjort. Har riksdagen kompetens eller inte? För att därvidlag vara på den säkra sidan har utskottet skrivit så anspråkslöst, att vi ha begärt en utredning rörande tidpunkten och formerna. Vi ha ingenting annat sagt. När herr Hedlund i Östersund och herr Nilsson i Kristinehamn hänga upp sig på detta, så måste jag karakterisera det som de obotfärdigas förhin-

Motion om ordensväsendets avskaffande. (Forts.)

der. Herrarna vilja behålla ordensgrannlåten. Förmodligen se ni för er inre syn som en tjugusande vision, när det blivit god ton att ni en dag buga och ta emot och hänga på er både riddar- och kommendörstecken. Jag unnar så väl herr Nilsson i Kristinehamn att uppträda som riddare, när han kommer hem till vår gemensamma gamla stad. Jag tycker bara det är viktigt att slå fast, att det verkliga skälet för avslag på utskottets yrkande är detta, att man faktiskt slår vakt om ordensväsendet. Man vill behålla det!

Då jag tror, att denna gradering av medborgerliga insatser är ovärdig en högtstående kulturdemokrati som vår, och då jag tror att majoriteten i andra kammaren trots herr Nilsson i Kristinehamn och herr Hedlund i Östersund delar denna uppfattning så är det med så mycket större tillförsikt, herr talman, som jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr talmannen återtog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr **Hægglom**: Herr talman! Herr Ståhl yttrade, att herr Hedlund i Östersund och herr Nilsson i Kristinehamn i dag intogo en ställning, som gjorde dem till opåräknade bundsförvanter till mig. Eftersom emellertid motionärerna voro nog vårdslösa att blanda in begreppet demokrati i denna debatt och satte likhetstecken mellan demokrati och rikriktning, något som väl ingen ärlig demokrat vill vara med om, så kan jag inte annat än räkna med att det måste resas opposition från alla dem, som äro demokrater i verkligheten och inte bara när det gäller exteriören.

Vidare säger herr Ståhl, att länder, som inte ha några ordnar, inte ha tagit skada av det. Kan herr Ståhl leda i bevis, att vårt lands styrka eller svaghet på något sätt kan härledas till att vi här i Sverige ha haft ett ordensväsende?

Att inställningen nu inte är precis densamma som vid 1900-talets början hänger väl i viss mån samman med att vi ha ett parlamentariskt godkännande av ordensväsendet här i landet. Regeringsledamöter i parlamentariska regeringar stå bakom Kungl. Maj:t som rådgivare, när Kungl. Maj:t utdelar ordnarna. Det är nog detta som förklarar den ändrade inställningen.

Herr Svensson i Ljungskile trodde, att det fanns andra metoder att köpa sig utländsk bevågenhet än ordnar. Ja, visst finns det andra metoder, men jag undrar, om inte de äro dyrbarare. Vi godkände härom dagen ett handelsavtal och köpte andra länders bevågenhet, men det kostar nog rasande mycket mera pengar än att få hjälp från utlandet på detta enkla och smidiga sätt.

Herr **Svensson** i Ljungskile: Herr talman! Den sista erinran ifrån herr Hæggloms sida tycker jag är bra halsbrytande. Herr Hægglom drog in ett mer eller mindre ofördelaktigt handelsavtal med Polen, ty det var väl det som herr Hægglom menade, då han talade om att man kunde köpa andra länders bevågenhet. Det gjorde vi ju trots att vi hade ordnarna, men det har ju inte ett spår med vartannat att göra.

Sedan skulle jag vilja säga, att när flera talare deklarerat, att de inte förstå vad denna sak har med demokrati att göra, tycker jag att det är hög tid att man här i denna kammare säger ifrån.

Herr **Ståhl**: Herr talman! Eftersom herr Hægglom här återupprepar vad han flera gånger sagt i utskottet, nämligen att demokrati inte är detsamma som rikriktning, måste jag faktiskt säga ett par ord om det.

Den definition av ordet demokrati, som herr Hægglom använder och som han ofta gjort sig till tolk för, är, om jag inte minns fel, lanserad i en läro-

Motion om ordensväsendets avskaffande. (Forts.)

bok om demokrati av generaldirektör Anders Örne. Där angav han mycket noga, att folklig demokrati betyder, att varje medborgare har rösträtt, och någon annan form av demokrati finns inte. Samma resonemang har gått igen här. Man har talat om ekonomisk demokrati, om industriell demokrati o. s. v., och det är klart att herr Hæggbloom och jag kan diskutera ordet demokrati. Det kunna vi hålla på med ganska länge. Jag bara konstaterar, att när herr Hæggbloom försöker använda den här lilla skolastiska spetsfundigheten för att komma ifrån vad saken gäller och få en förevändning för sin uppfattning, så är detta en skolastik som inte har någon betydelse i sak. Varje ledamot av denna kammare och varje svensk medborgare, som kan läsa innantill, förstår nämligen vad det innebär, när man använder ordet demokrati i detta sammanhang. Det är fråga om en gradering av medborgarna på ett riktigt eller ett oriktigt sätt, och det är mot det oriktiga sättet vi vända oss.

Herr Nilsson i Kristinehamn: Herr talman! Jag vill bara i anledning av herr Ståhls tidigare anförande säga, att jag mycket väl förstår att känsliga demokrater kunna finna ordensväsendet odemokratiskt. Jag vill inte yttra mig om den saken. Vad jag sökt framhålla är, att frågan om ordensväsendet är en så obetydlig detalj i privilegieverket omkring kungamakten, att det inte finns någon särskild anledning för riksdagen att syssla med det. Jag har rekommenderat herrarna att gå direkt på roten och upphovet till det onda, som ju ur demokratisk synpunkt, om det nu är fråga om detta, väl måste vara en mycket större sak.

För vår del ha vi socialdemokrater för länge sedan resignerat och funnit, att vi ha så oerhört mycket viktigare arbetsuppgifter och att det finns så många andra skavanker i samhället att bota, att vi föredraga att syssla med dem. Annars är det ju så, om jag inte har glömt mitt partiprogram, att det står där att ordensväsendet bör avskaffas. Vi ha alltså en relikgömma även vi, men för ögonblicket ha vi inget behov av att vädra den, i motsats till de folkpartistiska motionärerna.

När herr Ståhl insinuerade, att jag skulle vara i mindre smickrande sällskap, därför att jag hamnat tillsammans med herr Hæggbloom, vill jag säga, att jag känner mig ungefär lika smickrad av herr Hæggblooms och herr Ståhls sällskap.

Herr Pehrsson-Bramstorp: Herr talman! Då jag i denna fråga kommer att rösta med reservanterna, vill jag motivera detta i all korthet.

Det förvånar mig mycket i vår demokratiska tid att motionärerna komma från det parti, som alltid talar om frihet. Ordensväsendet är ju inte att uppfatta så, att den som blir erbjuden en orden är tvungen att taga emot den, utan han får använda sin fria vilja och sitt eget omdöme. Om man inte vill ha en ordensutmärkelse, kan man tacka nej, och det är ju många som göra det. Borde det inte överensstämma med de synpunkter på individens frihet, som omfattas inte minst av det parti, som motionärerna representera?

Man bör av denna anledning inte göra något åt denna sak, och man bör inte begära en utredning, ty vi ha mycket viktigare saker att syssla med, inte minst med hänsyn till den utdragna tiden för riksdagsarbetet, som man många gånger talar om. Därför tycker jag att man kan använda arbetstiden till något som är nyttigare än detta. Det innebär ju att genomföra ett tvångssystem och inte att vidga friheten för människorna.

Herr Lövgren: Herr talman! Det var ju så, att 1946 års riksdag beslöt en skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om utredning och förslag till demokratisering av medaljväsendet. Jag är litet förvånad över att inte utskottet

Motion om ordensväsendets avskaffande. (Forts.)

kommit till den slutsatsen, att det skulle varit klokt att låta det bli en utredning även om en demokratisering av ordensväsendet. Det är som överståthållarämbetet säger: medaljväsendet och ordensväsendet höra ihop. Då riksdagen i fjol skrev och begärde en utredning om medaljväsendets demokratisering, så borde det vara logiskt och konsekvent att fortsätta och i år i anledning av motionen begära en utredning om ordensväsendets demokratisering, en utredning, som synes mig gärna kunna sammanslås med den som riksdagen begärde i fjol.

I övrigt skall jag beträffande ordensväsendet säga, att i ett samhälle, som är så genompyrt av den uppfattningen, att prestanda av olika slag böra premieras, förefaller det mig litet oegentligt att begära avskaffande av den institution som är äldst i den vägen, nämligen ordensväsendet. Medaljväsendet hänger samman med ordensväsendet, men alla dessa premier, pris och utmärkelsetecken av olika slag, som vi använda inom det militära, inom idrotten, inom lantbruket, strängt taget inom alla grupper av samhället, hänga ju också samman med detta. De bygga alla på samma mentalitet. Jag har några framstående idrottsmän i min bekantskapskrets. När jag kommer hem till dem, finner jag att de värda sina pris, vare sig det är medaljer eller bågare eller andra tecken på en god prestation. De ha en hylla i sin lägenhet för dessa utmärkelsetecken, och på den hyllan finns det sällan ett dammkorn. De sörja för att den är putsad och fin. De uppskatta sina utmärkelser.

Man kan säga, att det har blivit inflation i ordnar. De ha inte utdelats på ett sätt som gör, att de i allo uppfattas såsom verkliga förtjänsttecken, men man behöver väl därför inte rasera hela institutionen. Det kan väl tänkas, att lika väl som riksdagen i fjol ansåg att man kan reformera medaljväsendet, så skulle vi kunna reformera ordensväsendet i demokratisk riktning.

Jag skall därför, herr talman, be att få ställa ett yrkande, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa om utredning och förslag till ordensväsendets demokratisering.

Härmed var överläggningen avslutad. Herr talmannen gav propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan; 2:o) bifall till den av herr Hæggbloom och fru Möller avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen; samt 3:o) bifall till det av herr Lövgren under överläggningen framställda yrkandet; och fann herr talmannen den under 2:o) angivna propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Ståhl begärde emellertid votering, i anledning varav herr talmannen för bestämmande av kontrapositionen ånyo upptog de båda återstående propositionerna, av vilka herr talmannen nu fann den under 3:o) angivna hava flertalets mening för sig. Jämväl beträffande kontrapositionen åskade herr Ståhl votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren till kontraposition i huvudvoteringen angående första tillfälliga utskottets utlåtande nr 8 antager bifall till det av herr Lövgren under överläggningen framställda yrkandet, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren till kontraposition i nämnda förberedande votering antagit bifall till utskottets hemställan.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppres-

Motion om ordensväsendets avskaffande. (Forts.)

ning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda om omröstningens resultat, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 79 ja och 82 nej, varjämte 19 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta. Kammaren hade alltså till kontraposition i huvudvoteringen antagit bifall till utskottets förevarande hemställan. I överensstämmelse härmed blev efter given varsel följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den, som vill, att kammaren bifaller den av herr Hægglblom och fru Möller vid första tillfälliga utskottets förevarande utlåtande nr 8 fogade reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets hemställan i berörda utlåtande.

Sedan kammarens ledamöter härefter ånyo intagit sina platser och sistnämnda voteringsproposition blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav att han funne flertalet hava röstat för ja-propositionen. Herr Ståhl begärde emellertid rösträkning, i anledning varav votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 97 ja och 59 nej, varjämte 30 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit den av herr Hægglblom och fru Möller avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen.

§ 21.

Motion om institut för opinionsundersökningar.

Föredrogs andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande, nr 9, i anledning av väckt motion om inrättande av ett forskningsinstitut för utförande av opinionsundersökningar.

I en inom andra kammaren väckt och till dess första tillfälliga utskott hänvisad motion, II: 329, av herr *Ekdahl m. fl.*, hade hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ville hemställa om utredning i frågan om inrättande av ett offentligt eller halvoftentligt forskningsinstitut, som, med anknytning till lämplig vetenskaplig universitets- eller högskoleinstitution och under inseende av bl. a. folkliga organisationer, skulle ha till uppgift att utföra vederhäftiga opinionsundersökningar enligt statistisk samplingsmetod och att sörja för att resultaten, i den mån de bleve av allmänt intresse, i så fullständig form som möjligt publicerades eller eljest hölles tillgängliga för allmänheten.

Utskottet hemställde, att andra kammaren i anledning av förevarande motion, II: 329, måtte för sin del besluta, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t anhölle om en allsidig och förutsättningslös utredning rörande inrättande av ett offentligt eller halvoftentligt forskningsinstitut för opinionsundersökningar enligt statistisk samplingsmetod.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Herr **Olovson** i Västerås: Herr talman! Numera är det väl så, att kammarens ledamöter icke fästa så stort avseende vid ett enkelt ärende, i vilket utskottet kommer med ett enhälligt utlåtande. Här föreligger ett enhälligt utlåtande, vari utskottet tillstyrker en skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om utredning rörande inrättande av ett statligt gallupinstitut.

Jag föreställer mig, att det trots enigheten inom utskottet bland kammar-

Motion om institut för opinionsundersökningar. (Forts.)

ledamöterna råder delade meningar om den ifrågasatta utredningen. Några aktade ledamöter av kammaren ha fallit så i förundran över gallupundersökningarna, att de motionerat om dessas socialisering — man får väl säga så när det är fråga om att inrätta ett statligt gallupinstitut. Utskottet har acceperat något av motionärernas tanke och förklarar, att utskottet liksom motionärerna har funnit, att gallupmetoden tilldragit sig och alltjämt kommer att tilldraga sig ett betydande allmänt intresse. Det är möjligt att det förhåller sig på det sättet, att folk intresserar sig för gallupundersökningar, men detta intresse är väl närmast att beteckna som nyfikenhet. Gallup samlar in byskvallret, och sådant äro ju alltid människor nyfikna på. Personligen har jag knappast träffat någon människa, som fäst avseende vid gallupundersökningarna. Några herrar i Amerika funno på, att man kunde tjäna pengar på undersökningar av detta slag. Och vad som sker därute i fråga om geschäft smittar av sig även hit. Därför ha några företagsamma herrar ordnat en sådan affär även här i landet. Det är klart att man kan skapa fram nyfikenhet — som här kallas intresse — omkring en dylik historia. Man kan tjäna pengar på den också. Någon nytta ha gallupundersökningarna väl i alla fall icke gjort hittills. Vad är det då för mening i att staten skall lägga sig i den privata företagsamheten på detta område? Jag kan icke finna den ringaste mening i detta.

Nu har emellertid utskottet förklarat, att det gallupinstitut som man vill ordna i statens regi icke skall ha de uppgifter, som motionärerna tänkt sig. Motionärerna mena, att det skulle bli till nytta för landets styrelse för utforskande av folkviljan mellan valen. Det skulle alltså icke räckta med den »gallupundersökning» som sker genom de allmänna valen vartannat år, utan man skulle ha extra undersökningar mellan valen. Utskottet säger emellertid, att en sådan uppgift skola undersökningarna visst icke ha. De få icke alls tillmätas sådan betydelse, att de läggas till grund för statliga ingripanden eller åtgärder av mera avsevärd räckvidd. Där vinkar utskottet bort motionärerna. Motionärerna mena också, att institutet skulle ställas under inseeende av bl. a. folkliga organisationer. Nej, säger utskottet, det skall det visst icke. Det skall icke fylla de uppgifter motionärerna velat tillägga det, och det skall icke ställas under den ledning motionärerna ha tänkt sig. Vad det överhuvud taget skall fylla för uppgift har utskottet gått fullkomligt förbi. Man kan i detta utlåtande icke finna ett enda skäl för att inrätta ett sådant institut mer än möjligheten det, att man får anledning att sätta i gång en ny utredning. Denna kan ju i lyckligaste fall leda till att det icke blir något statligt gallupinstitut. I sämsta fall kan den leda till att man faktiskt skapar ett nytt statsorgan med nya tjänstemän av alla grader, av vilka de högsta få ordnar och de andra få medaljer. Ja, sådant kunde man roa sig med om vi hade övernog av arbetskraft i landet och om vi hade brist på utredningar, brist på folk som går med portfölj. Men vi ha ont om arbetskraft för produktivt arbete, och vi ha enligt min mening för många utredningar redan nu. Vi ha för mycket folk som går med portfölj. Här skulle naturligtvis bli det centrala institutet, som skulle befolkas med kvalificerat folk, som bearbetade de inkomna svaren, och fältmän från Smygehuk till Kilpisjärvi, som samlade in uppgifterna. Det hela är, mina herrar, så fullkomligt uppåt väggarna och meningslöst, att jag icke orkar tala om det längre.

Jag hemställer, herr talman, om avslag ej mindre på motionen än även på utskottets hemställan.

I detta anförande instämde herrar *Orgård, Andersson* i Falun, *Werner, Gezelius, Andersson* i Mölndal, *Paulsen, Kristensson, Hagberg* i Malmö, *Wiberg, Lundberg, Larsson* i Julita, *Andersson* i Eskilstuna, *Andersson* i Dun-

Motion om institut för opinionsundersökningar. (Forts.)
 ker, Skoglund i Doverstorp, Friberg och Ljungqvist, fru Ewerlöf samt herrar Thorell, Lindberg, Lundstedt och Olson i Göteborg.

Herr **Ekdahl**: Herr talman! När vi motionärer buro fram detta förslag, hade vi icke fullt så överlägsna synpunkter som herr Olovson i Västerås på vad han kallar för byskvaller. Vi ha, såsom vi framhållit i motionen, ansett att det är av stor vikt för statsmakterna i ett demokratiskt samhälle, för både regeringen och riksdagen, att ha kännedom om skifningarna i folkopinionen.

Vi ha bl. a. tagit hänsyn till det faktum, att vi redan ha ett gallupinstitut som arbetar. Vi ha vidare beaktat det likaledes kända faktum, att åtskilliga av de undersökningar, som detta gallupinstitut har utfört, lämnat en ytterst missvisande bild av folkopinionens yttringar. Jag skall gärna medgiva, att det kan hända att om icke Svenska gallupinstitutet funnits till, denna motion icke kommit. Det är i varje fall möjligt, även om jag icke törs säga något bestämt om den saken. Men med kännedom om på vilket sätt Svenska gallupinstitutet arbetar och med kännedom om hur det många gånger faktiskt fört den intresserade svenska allmänheten bakom ljuset med sina opinionsundersökningar, måste jag uttrycka min förvåning över att det lyckades herr Olovson i Västerås att få så många instämmanden och att så många av kammarens ledamöter alltså anse att Svenska gallupinstitutet skall ostört få fortsätta att vilseleda allmänheten.

Herr Olovson är en folktalare av rang och har mycket lätt för att välja bestickande uttryck, för att icke säga mycket bestickande klyshor. Det är givetvis mycket tacksamt, icke minst i dag, att komma och tala om gallupundersökningarnas socialisering. Men jag tycker icke att det är riktigt ärligt att använda det uttrycket, min käre Emil Olovson! Vad vi velat med vår motion är nämligen att få till stånd opinionsundersökningarnas anknytning till en vetenskaplig institution. Och ännu har jag aldrig hört talas om att man söker skrämman med tal om socialisering, när ett arbete utföres på fullt vetenskaplig grund. Varför skall staten lägga sig i den privata företagsamheten, frågar herr Olovson. Den tankegången delar jag med herr Olovson i många fall, där man verkligen kan säga, att det föreligger risk för att staten lägger sig i den privata företagsamheten utan skäl. Men här saknas icke skäl. Här föreliggande skäl för att få fram ärliga bilder av hur den svenska folkopinionen reagerar.

Jag undrar, om herr Olovson vill vidhålla den uppfattning, som ligger bakom ett annat av de uttryck, med vilka han förförde kammaren nyss, när han talade om ett nytt statsorgan med nya tjänstemän, däribland en del sådana som voro ordensdekorerade o. s. v. Det är icke fråga om något nytt statsorgan. Det är fråga om att vi här skola anförtro åt någon av våra högskolor, någon av våra vetenskapliga institutioner, att utföra dessa opinionsundersökningar och på det sättet få fram resultat, bakom vilka det ligger undersökningar gjorda på absolut objektiva grunder.

Jag skall, herr talman, inskränka mig till dessa, som jag trodde, alldeles onödiga förklaringar rörande motionärernas avsikter. Om herr Olovson möjligen tycker, att vi äro för beskedliga som finna oss i att utskottet har gjort invändningar mot vissa delar av vår motivering, skall jag dessutom be att få understryka, att utskottet i alla fall föreslår en allsidig och förutsättningslös utredning rörande inrättandet av ett offentligt eller halvoffentligt forskningsinstitut för opinionsundersökningar. Jag anser att denna hemställan från utskottets sida ger en fullt betryggande möjlighet för oss att få de synpunkter beaktade, som vi framfört i motionen. Jag nöjer mig därför, herr talman, med att yrka bifall till utskottets hemställan.

Motion om institut för opinionsundersökningar. (Forts.)

Herr **Senander**: Herr talman! Den kommunistiska gruppen kan i allt väsentligt instämma i den kritik, som motionärerna riktat mot den nuvarande gallupinstitutionen, och jag skulle vilja tillägga, att de hittills utförda gallupundersökningarna gränsa till rena bedrägeriet. Motionärerna ha ju anfört en hel del drastiska exempel på hur försåtligt och bedrägligt man formulerar frågorna för att på så sätt få fram önskade svar. Jag vill komplettera genom att anföra ytterligare ett exempel, som jag tror slår alla tidigare rekord. Jag syftar på den senast publicerade gallupundersökningen, där man hade ställt frågan, huruvida den tillfrågade gillade, att Amerika stoppade Sovjetunionens expansion i Europa. En sådan fråga verkar närmast som om den vore beställd av krigshetsarna vid Wall Street och är formulerad så att man knappt kan få annat än jakande svar. Samma svar skulle man säkert få, om man vände på frågan: gillar Ni, att Sovjetunionen stoppar Amerikas försök att tillvälla sig hegemonien i Europa? Det är uppenbart, att en sådan fråga är framställd i syfte att lura folk att ge det svar man på förhand önskar. Det handlar här om vad man kallar suggestiva frågor. Sådana äro förbjudna på det rättsliga området, men gallupinstitutet generar sig inte för att utnyttja dem i syfte att vilseleda allmänheten.

Även om vi sålunda äro helt överens med motionärerna i deras kritik av gallupinstitutet, kunna vi ändock inte acceptera deras förslag om ett statligt sådant institut. Vi ha nämligen den uppfattningen, att en dylik institution, betald av staten och självfallet under statens kontroll — något annat kan man ju inte gärna syfta till — skulle kunna utnyttjas av en regering i syfte att forma och vilseleda opinionen i en riktning, som tjänar denna regerings politiska syften. Liksom de privata intressenterna nu kunna beställa förmånliga gallupundersökningar, d. v. s. förmånliga med hänsyn till deras intressen, kan en regering dirigera ett sådant statligt gallupinstitut i enlighet med sina önskemål.

Vi kunna heller inte vara med om att man på sätt som här åsyftas ger statlig auktorisation åt en ännu mycket litet utvecklad vetenskap. Jag är övertygad om att allmänheten betraktar de privata opinionsundersökningarna med den allra största misstro, och därför kunna dessa säkerligen inte åstadkomma någon större skada. Ställer däremot staten sin auktoritet bakom dessa opinionsundersökningar, som grunda sig på en mycket outvecklad, för att inte säga tvivelaktig vetenskaplig metod, så får denna ett större värde än vad den vetenskapliga standarden berättigar till.

Herr talman! Det är på dessa grunder, som jag ber att få förena mig med herr Olovson i Västerås i det avslagsyrkande han här framställt.

Herr **Ståhl**: Herr talman! Jag kan försäkra herr Olovson i Västerås, att det nog var ganska många som till en början, när vi luktat litet på motionen, såsom herr Olovson här tydligt gjort, ställde sig på samma linje, som herr Olovson, även om vi icke avfärdade förslaget så kategoriskt som han med att säga att det var uppåt väggarna. När vi emellertid fingo anledning att fördjupa oss i det och togo del av remissyttrandena, blev det nog så, att dessa kommo att påverka våra åsikter.

Jag skall icke här utförligare referera vad remissinstanserna yttrat. Men jag skulle vilja säga herr Olovson, att han kanske varit litet mindre tvärsäker, om han hade sett vad Sveriges samtliga högskolor och universitet säga i denna fråga. Som ett belysande exempel härpå skall jag be att bara få återgiva ett kort utdrag ur vad humanistiska sektionen vid Uppsala universitet framhåller i sitt yttrande, som sedan gått vidare och godkänts av rektorsämbetet vid universitetet och, i likhet med yttrandena från Stockholms högskola,

Motion om institut för opinionsundersökningar. (Forts.)

Göteborgs högskola samt Lunds universitet, godkänts av universitetskanslers-ämbetet. Själva motiveringen för undersökningar av denna typ lyder på följande sätt i humanistiska sektionens yttrande: »Intresset för opinionsundersökningar sammanhänger med samhällets fortskridande industrialisering och den rörlighet, som på grund av samfärdsmedlens utveckling och teknikens landvinningar blivit möjlig. Denna rörlighet har upplöst bestående gruppbyggnader, uppmjukat sociala normer och gjort människornas inbördes relationer mera svårbestämbara. Därtill kommer, att åsikter och ideologier genom t. ex. radions framväxt mycket snabbt sprida sig över landet. Vidare får man räkna med, att det i det samhälle, som nu håller på att taga form, växer fram nya sociala institutioner, som verka bestämmande för vissa socialgruppers attityder och värderingar. Det är uppenbart, att det måste vara av ett stort samhällsintresse att dessa opinioner följas och med regelbundna mellanrum registreras. Det förefaller också troligt, att inom en icke alltför avlägsen framtid något organ tillskapas för undersökning av internationella opinionsströmningar.» Så säger alltså humanistiska sektionen om det som herr Olovson här i kammaren tillät sig karakterisera som uppåt väggarna. Jag skall icke här uttala mig om vilket omdöme som torde stå sig i längden.

Vad sedan utredningen beträffar, så säger herr Olovson att vi ha för många utredningar. Vi ha ont om folk, ont om arbetskraft för produktivt arbete, säger han, och detta sades också i det första interpellationssvaret i dag. Om herr Olovson och alla de som instämde med honom hade gjort sig mödan att läsa vad utskottet anfört — jag begär icke att de skola ha läst reciten — skulle de i sista meningen av motiveringen ha funnit följande: »Eftersom 1945 års universitetsutredning f. n. är sysselsatt med utredningar rörande vetenskapliga forskningsinstitutioner av olika slag, borde det icke vara uteslutet att denna utredning kunde handhava jämväl nu berörda utredningsuppgift.» Det förefaller verkligen, som om ifall detta är den praktiska punkt, som herr Olovson anser vara uppåt väggarna, han därvidlag har ganska litet fog för sin åsikt.

Vi bevilja i riksdagen år efter år en rad stora och betydande anslag för vetenskaplig forskning av olika slag här i landet. Vi anse väl, att detta är en av de väsentligaste uppgifter vi ha. När det nu från akademiskt håll föreligger en enhällig önskan om ett gallupinstitut av denna typ, ett forskningsorgan av det slag som här är föreslaget, är det då riktigt att på så — jag vågar säga — lösa grunder som herr Olovson och med en karakteristik som går ut på att det hela är uppåt väggarna kasta förslaget över bord? När vi dessutom ha ett utredningsorgan, som sysslar med hithörande frågor, är det då icke riktigt och naturligt att detta organ åtminstone får undersöka saken på det sätt som här angivits? Jag tvekar icke, herr talman, att besvara den frågan med ja. Detta ha vi gjort inom samtliga partier i utskottet. På den punkten föreliggande inga delade meningar.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Håstad**: Herr talman! Endast några korta ord i denna debatt.

Jag vill se saken icke så mycket ur den synpunkt som motionärerna här anlagt som ur den synpunkt utskottets ordförande senast berörde, när han talade om betydelsen av gallupundersökningarna ur allmänt samhällelig synpunkt. Jag tänker då icke i första hand på de gallupproblem, som äro förknippade med medborgarnas politiska ställningstagande. Därvidlag kan gallupmetoden ej göra något till eller från, ty att de enda organ, som kunna ha betydelse såsom beslutinstanser, äro de lagliga, alltså folket såsom röstande eller vederbörande officiella institutioner. Däremot får man redan nu be-

Motion om institut för opinionsundersökningar. (Forts.)

trakta det som ganska säkert, att opinionsmättningsmetod kommer att få ganska stor vikt, exempelvis vid olika utredningar, för den sociologiska och psykologiska forskningen eller vid pedagogiska undersökningar. Dessutom har den naturligtvis alltid ett rent vetenskapligt värde även för samhällsvetenskapen, t. ex. när det gäller bestämmande av väljarnas reaktioner och bedömande av liknande problem, som icke egentligen kunnat fångas av vetenskapen med hittillsvarande metoder.

Detta gallupmetodens vetenskapliga värde har föranlett mig, när jag haft att yttra mig i frågan i Stockholms högskola, att ansluta mig till dem som ansett, att en utredning om gallupmetoden förr eller senare bör komma till stånd. Jag vill bara framhålla för de ärade kammarledamöterna, att opinionsmättningsinstitutet fått en allt större plats vid de amerikanska universitetet. Ämnet »public opinion» spelar ju där en mycket stor roll. Jag tror, att det är ganska nödvändigt för oss i Sverige att så fort omständigheterna det medgiva även skänka beaktande åt denna nya vetenskapsgren.

Däremot vill jag emellertid — det har ju delvis redan skett i utskottsutlåtandet — på det bestämdaste ta avstånd från tanken att ett institut av statlig eller halvstatlig karaktär, som här föreslagits, skulle ställas, som det heter, under överinseende av folkrörelserna. Nu är ju redan själva uttrycket folkrörelserna svårt att bestämma. Menar man därmed bara låt oss säga hantverkarorganisationer, arbetarorganisationer och jordbrukarorganisationer eller menas därmed också industriorganisationer, arbetsgivarorganisationer o. s. v. Om skalan bleve tämligen fullständig, skulle man visserligen vinna en viss garanti för objektivitet, men jag tror, att om det överhuvud taget skall kunna skapas ett institut som kan tillvinna sig allmänt förtroende, måste det stå absolut oberoende i förhållande till alla slags organisationer och inte ha någon som helst skyldighet att ta hänsyn till den opinion, som där kan finnas. Såvitt jag vet stå de amerikanska opinionsmättningsinstitutet, Gallups, Ropers och andra, helt oberoende och äro endast organiserade inom vederbörande vetenskapliga institutioner. Nu har utskottet enligt min mening skrivit en aning tvetydigt på denna punkt, men trots allt torde man kunna godkänna utlåtandet i den form det har, helst som utskottet i klämman uttryckligen hemställer om en allsidig och förutsättningslös utredning.

Med anledning av vad herr Olovson i Västerås sagt vill jag tillägga, att jag har full förståelse för hans synpunkter, att det just nu finns många viktigare och mera trängande angelägenheter att utreda. Det är väl också så att det inte är någon ko på isen. I själva sakfrågan, alldeles oavsett tidpunkten för en utredning, tror jag det skulle vara ett klokt steg, som riksdagen toge, om den genom en utredningsskrivelse gäve ett understöd åt det system som ligger till grund för opinionsmätningar. Den samhällsvetenskapliga forskningen i vårt land skulle troligen framdeles komma att få det största gagn därav.

Herr Ekdahl: Herr talman! Det är ett uttryck som använts i debatten och återkom i herr Håstads anförande, nämligen uttrycket under överinseende av de folkliga organisationerna. Det står ingenstans något om överinseende, utan det står »inseende». Jag medger, att skillnaden kan vara hårfin och att uttrycket kan förleda till misstolkningar.

Nu skall jag gärna erkänna, att jag inte författat denna motion. Om jag hade författat den, skulle jag inte velat ha det uttrycket med utan skulle hellre framhållit, såsom skett i ett av remissyttrandena, vikten av en intim kontakt med ledningarna för folkrörelserna, då det gäller opinionsundersökningar.

Jag vet inte om jag blev missförstådd av herr Håstad, men för att i varje fall gardera mig mot en sådan risk, skulle jag vilja säga, att såvitt jag känner

Motion om institut för opinionsundersökningar. (Forts.)

medmotionärerna så bra som mig själv ha vi givetvis alla ett mycket positivt intresse för att dessa opinionsundersökningar verkligen komma till stånd och komma till stånd under fullt vetenskaplig kontroll.

Jag kanske skall be att få säga ett ord till herr Olovson i Västerås beträffande ett avsnitt i hans anförande, som jag inte kom att ta befattning med, när jag yttrade mig för en stund sedan. Han frågade: Är det inte nog med de gallupundersökningar som vi ha genom valen vartannat år? För min personliga del har jag många gånger varit inne på tanken, att det kanske skulle vara ganska bra, om vi inte hade allmänna val vartannat år utan bara vart fjärde år. Jag har många gånger undrat, om man inte frestar valmanskåren litet för hårt med dessa val vartannat år. Men det är en sak. En annan sak är att vi med dessa allmänna val, vare sig de äga rum vartannat år eller vart fjärde, vädja till människors allmänna partisamhörighet och allmänna åsiktsinriktning. Jag tycker, som sagt, att det möjligen kunde räcka med allmänna val vart fjärde år, kanske dock under förutsättning, att man kunde få till stånd opinionspejlingar, som — mellan valen — i särskilda frågor gäve statsmakterna vetskap om opinionens inställning på ett sätt som f. ö. absolut inte låter sig göra i samband med allmänna val.

Jag anser, herr talman, att det från demokratiska synpunkter — om vi vilja värna demokratien, som det talats om tidigare här i dag — är av mycket stor vikt att denna utredning kommer till stånd. Jag skall inte påstå, att utredningen är så angelägen, att det är nödvändigt, att den skall göras just nu. Men är det någon risk för riksdagen att inför Kungl. Maj:t uttala önskemål om denna utredning? Har inte Kungl. Maj:t åtskilliga gånger tidigare visat sig ha förmågan att sortera utredningarna efter den angelägenhetsgrad, som Kungl. Maj:t själv finner sig böra lägga på frågan? Jag tror inte, att vi behöva vara rädda för att denna utredning kommer att konkurrera med andra mera nödvändiga, ifall vi begära, att Kungl. Maj:t skall tänka på saken.

Herr Olovson i Västerås: Herr talman! Jag skall bara konstatera, att motionären förklarar själv, att han varit inne på den tanken, att man borde ha allmänna val endast vart fjärde år i stället för nu vartannat, och i övrigt skulle man kunna få veta folkets mening genom gallupundersökningar. När man nu fått klarhet om vart motionärerna syfta, måste jag säga mig, att det finns ännu större anledning att avvisa tanken på att inrätta ett sådant statligt gallupinstitut, eftersom syftet är att det skulle ersätta de allmänna valen varannan gång. Skall man ha ett gallupinstitut, vare sig privat eller statligt, är det nog bäst att detta institut ägnar sig åt något annat än politiska undersökningar. Det kan ju nöja sig med att utforska på vetenskaplig väg och efter vetenskapliga metoder vilken musiker det svenska folket gillar bäst, Johan Sebastian Bach eller Kalle Jularbo.

Herr Ståhl: Herr talman! Jag begärde ordet, när herr Olovson i Västerås konstaterade, att han nu fått klarhet i vart motionärerna syfta. Han avslöjar därmed fortfarande, att han inte läst utskottsutlåtandet. Där står nämligen klart ifrånsagt att utskottet vill framhålla, »att undersökningar av denna art icke få tillmätas sådan betydelse, att de läggas till grund för statliga ingripanden eller ågärder av mera avsevärd räckvidd». Det heter vidare: »Folkmeningen bör i en demokratisk stat komma till uttryck på grundlagsenligt sätt.» Det är klart att man med ett sådant forskningsinstitut kan ha sådana syften som motionären framhöll. Man kan också intaga den ståndpunkt som herr Håstad har gjort. Men jag ber kammaren observera, att med den skrivning, som här föreligger ifrån utskottets sida, ha vi lyckats förena båda dessa synpunkter,

Motion om institut för opinionsundersökningar. (Forts.)

och det hela mynnar nu ut i en begäran om en utredning om ett ytterst lojalt och enligt vad alla universitetssektioner intyga ytterst angeläget organ för vetenskaplig forskning. Att kommunisterna under sådana förhållanden yrka avslag på det hela må vara en sak för sig. Det kan hända att de inte ha samma intresse för objektiv forskning som vi andra ha. Att utskottets hemställan går ut på en komplettering på en väsentlig punkt av den vetenskapliga forskningsapparaten här i landet tycker jag bör vara ett skäl för att man bifaller detta önskemål, särskilt därför att det gäller en samhällsvetenskaplig forskningsuppgift, som sannerligen förut inte är alltför väl tillgodosedd. Just därför att det med det skrivsätt som nu begagnats föreligger enighet på denna punkt, ber jag, herr talman, att få vidhålla mitt yrkande.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på avslag å såväl utskottets berörda hemställan som den i ämnet väckta motionen; och fann herr talmannen den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Ståhl begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren avslår såväl första tillfälliga utskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 9 som den i ämnet väckta motionen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets berörda hemställan.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning; och befanns därvid att flertalet av kammarens ledamöter röstat för ja-propositionen, vadan kammaren avslagit såväl utskottets förevarande hemställan som den i ämnet väckta motionen.

§ 23.

Föredrogos i ett sammanhang andra kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande, nr 7, över motion om utredning rörande rationellt ordnande av textil- och beklädnadsindustriens organisation m. m. och till kammaren överlämnat utdrag, nr 420, av första kammarens protokoll, innefattande delgivning av sistnämnda kammares beslut över dess andra tillfälliga utskotts utlåtande, nr 9, i anledning av väckt motion i samma ämne.

*Utredning om
textil- och be-
klädnadsindu-
striens organi-
sation m. m.*

I motionen II: 125 hade herr *Johanson* i Norrköping *m. fl.* hemställt, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte begära utredning om den ur samhällets synpunkt mest rationella ordningen av textil- och beklädnadsindustriens organisation, struktur och lokalisering liksom också av distributionsapparaten för dessa varor, varvid jämväl sysselsättnings-, löne- och prisfrågorna inom branschen komme att undersökas.

Utskottet hemställde, att andra kammaren för sin del måtte besluta, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställde om en utredning angående fortsatt rationalisering av textil- och beklädnadsindustrien vid tidpunkt och på sätt Kungl. Maj:t funne lämpligt.

Enligt förenämnda protokollsutdrag hade enahanda yrkande bifallits av första kammaren.

Utredning om textil- och beklädnadsindustriens organisation m. m. (Forts.)

Reservation hade avgivits av herrar *Antby*, *Ljungqvist* och *Skantze*, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att motionen icke måtte till någon kammarens åtgärd föranleda.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr *Antby*: Herr talman! Eftersom jag varit med om att avgiva en reservation till detta utskottsutlåtande, skall jag be att med några få ord få motivera min ställning till den fråga, som däri behandlas.

I motionen säges bland annat, att den för närvarande kännbara bristen på arbetskraft skulle vara särskilt märkbar inom textilindustrien. Det är visserligen riktigt, att detta problem är mycket svårlöst, men svårigheterna torde vara av ungefär samma art inom hela näringslivet. De bli dock givetvis mycket kännbara inom branscher, där vi tidigare ha tillgodosett en del av våra behov genom import. Textilmarknaden torde dock vara ett av de områden inom näringslivet, där verksamheten först kan komma i gång i de krigshärjade länderna. Vi böra därför kunna räkna med att textilimporten inom en icke allför avlägsen framtid skall kunna återupptagas i någorlunda tillfredsställande omfattning. De stora variationerna i sysselsättningen, särskilt den markanta nedgången i mitten av året och vid jultiden, föras också på tal av motionärerna. Denna företeelse beror på att den kvinnliga personalen ofta kräver extra ledighet vid julhelgen och i samband med semestrarna. Eftersom arbetsgången mestadels nödvändiggör kontinuerlig drift, blir det vid stor framvaroprocen nödvändigt att avbryta arbetet inom industrien i fråga.

Vad lönefrågan beträffar har ju textilindustriens folk sedan gammalt haft dåligt betalt jämfört med de industrianställda i övrigt. En avsevärd utjämnning har dock ägt rum under senare år. Sålunda har reallönen sedan 1939 ökat med 22 procent för den manliga och med 32 procent för den kvinnliga arbetskraften, vilket innebär att den kvinnliga personalens löner numera i det närmaste ligga på samma nivå som gäller för kvinnlig personal vid industrien i övrigt. Det finns synes det mig all anledning att hoppas att denna tendens skall hålla i sig i fortsättningen och att de anställda vid textilindustrien skola kunna beredas likvärdiga lönevillkor med övriga industrianställda. Här till bör bland annat den nyss nämnda knappheten på arbetskraft bidraga.

En del av de frågor, som vidröras i motionen, äro redan föremål för utredning, och det måste därför enligt min mening anses lämpligt att man avvaktar resultatet av dessa utredningar innan man igångsätter en ny sådan. Vi kunna i detta sammanhang erinra oss 1946 års utredning angående kvalitetsforskning och konsumentupplysning. Vi kunna vidare tänka på textilforskningsinstitutet, som under samverkan mellan stat och industri nyligen har trätt i verksamhet. Och slutligen ha vi arbetsmarknadskommissionens rådgivande verksamhet angående industriens lokalisering.

Herr talman! Det synes mig som om de till utskottet ingåagna remissyttrandena, i den mån de inte äro klart avstyrkande, inte ge tillräcklig anledning att kräva en utredning i denna fråga. I anledning därav ber jag, herr talman, att få yrka bifall till reservanternas förslag och avslag på motionen.

Herr *Johanson* i Norrköping: Herr talman! Det hade måhända inte varit nödvändigt att från motionärernas sida begära ordet i denna fråga och därmed förlänga sammanträdet, då utskottet tagit positiv ställning till vår motion. Då emellertid de borgerliga reservanternas, som yrka avslag på motionen utifrån bolagens profitintressen, ha tagit till orda för att försvara sin ståndpunkt, finnes det anledning att från vår sida göra några kommentarer. Jag konstaterar med största tillfredsställelse, att utskottet intagit en positiv ställ-

Utredning om textil- och beklädnadsindustriens organisation m. m. (Forts.)
ning till denna fråga och tillstyrkt motionen, vari en utredning begäres om ett rationellt ordnande av textil- och beklädnadsindustriens organisation, om de höga distributionskostnaderna samt om sysselsättnings- och lönefrågor inom densamma.

De borgerliga reservanternas ståndpunkt är inte ny. Man har ju tidigare i varje liknande fråga vänt sig mot att samhället skulle få insyn i en liten minoritets privilegier och ockrande på andra medborgares bekostnad. De motiv, som reservanterna anföra för ett avslag, såsom att det redan förekommit utredningar på området, att utredningar av liknande slag pågå och att bolagen planera nya utredningar, utgöra i detta sammanhang intet argument för oss motionärer, som äro förespråkare för de fattiga textilarbetarnas intressen. Man får säkerligen inte uppfatta reservanternas formuleringar i reservationen, att »företagarna själva hava sin uppmärksamhet riktad på förevarande problem» och »äro villiga söka finna en lösning av densamma, som kan motsvara skäliga samhälleliga krav» som några löften, som syfta till någon lösning av textil- och beklädnadsarbetarnas försörjningsfrågor. Det gäller säkerligen inga andra »samhälleliga krav» än dem som säkerställa ännu större utsvettning av arbetarna för att skapa ännu större förtjänster för bolagen.

Att textilarbetarna ha så dåliga löner i förhållande till övriga arbetargrupper — trots bolagens stora förtjänster — är ett klart bevis för att samhället måste gripa in om det skall bli någon förändring till det bättre. Textilbolagen tänka säkerligen inte utreda frågan om en bättre fördelning av inkomsterna mellan arbetare och företagare eller möjligheten att upprätta statliga industrier i konkurrenssyfte.

Av de remissinstanser, som yrkat avslag på motionen, finnes ingen som inte tvingats konstatera det dåliga förtjänstläget inom textilindustrien. När en manlig textilarbetares årliga genomsnittsförtjänst uppgår till cirka 3 500 kronor och de kvinnliga arbetarnas ligger omkring 20 procent lägre, måste man förstå att det här måste göras någonting. Trots de förbättringar som uppstått under krigsåren understiga de manliga textilarbetarnas löner med 13 procent genomsnittslönen för arbetarna inom andra industrier. Redan 1939, före kriget och då det fanns utländsk konkurrens, voro vinsterna för bolagen av sådan storleksordning, att man kunnat betala betydligt mera. 1939 hade textilbolagen sedan alla avskrivningar gjorts en nettobehållning på 18,5 miljoner kronor. 1945 hade denna summa ökat till 31,6 miljoner. Det kan i detta sammanhang erinras om att man inom textilindustrierna i Danmark och Norge, vilka i tekniskt avseende äro betydligt mindre välrustade och mindre rationaliserade, betalar sina arbetare mera än vad man gör i Sverige. Det borde ju vara tvärtom, när man tar hänsyn till respektive industriers utveckling och kapacitet.

Den inom textilindustrien rådande stora fluktuationen i fråga om arbetskraft, vilken vi fäst uppmärksamheten på i motionen och vars betydelse man såväl i en del remissyttranden som i utskottets motivering velat förringa, beror till största delen på de låga lönerna och är till allvarlig skada såväl för arbetarna som för landets försörjning med textilier. I textilarbetareförbundets remissyttrande meddelas, att under åren 1944—46 årligen mellan 8 000 och 11 000 arbetare in- och utträtt ur förbundet. Detta betyder, att det stora textilarbetareförbundet helt förnyas under en fyraårsperiod. Den rådande kampen om arbetskraften har bl. a. gjort, att de mindre företagen för att få behålla sin arbetskraft i allmänhet ha ökat lönerna över de fastställda. En ledande industriman i Norrköping kommenterade vid ett tillfälle detta förtrytsamt med att våra större företag, som ha bättre möjligheter till utbildning och skolning av folk, få skola och utbilda och sedan ta småföretagen hand om arbetarna.

Utredning om textil- och beklädnadsindustriens organisation m. m. (Forts.)
 Detta ger ytterligare belägg för textilindustriens möjligheter att betala sina anställda bättre löner. Kunna de mindre företagen med små resurser och mindre produktion betala högre löner, torde de större bolagen även kunna göra detta.

Att en genomgripande förändring av distributionen och dess kostnader är av nöden för att förbilliga produkterna visar det exempel, som min partikolle-ga Gunnar Öhman anförde i första kammaren i lördags, då denna motion där behandlades och bifölls. Distributionskostnaderna äro nämligen enligt gjorda undersökningar lika stora som själva tillverkningskostnaderna. En person, som exempelvis köper bomullstyger för 100 kronor, får härvid betala 45 kronor för distributionen till grossister och detaljhandlare. Tillverkningskostnaderna, textilfabrikantens vinst inberäknad, uppgå alltså till 55 kronor. Enligt en upp-gift från en av landets större konfektionsfabriker stannar arbetskostnaden för en med bandsystem tillverkad kostym vid 14 kronor, under det att kostymen i minutaffären säljes för 150 kronor. De återstående 136 kronor utgöra alltså en mer än tillräckligt tilltagen marginal för arbetsmaterial, d. v. s. närmast de tre meter tyg som gå åt, kontorskostnader jämte företag- och distributörs-vinst. Enligt en från Borås lämnad uppgift kostar ett helt dussin cottonsticka-de damstrumpor i arbetslön kronor 3,28, medan butikspriset varierar mellan 4 till 5 kronor och 8 till 9 kronor per par.

Att de frågor, som behandlas i motionen, och de krav, som där ställas, inte endast haft sin upprinnelse i motionärernas iver att lämna en motion till riks-dagen utan helt enkelt härröra från folket självt, från dem som tvingas att dag och natt genom ett påfrestande skiftarbete skapa fram textilier i vårt land, ger det faktum belägg för att redan under textilarbetsreforbundets kongress i augusti i fjol behandlades och tillstyrktes en motion från detta för-bunds näst största avdelning i Borås på 4 500 medlemmar om förslag till för-statligande av de här berörda industrierna. Vi motionärer ha därför endast fyllt den uppgift, som åligger oss såsom småfolkets förespråkare.

De av kammarens ledamöter, som inte endast hysa bekymmer för att de själva och deras anhöriga skola ha en dräglig försörjning i det här landet utan även i någon mån kunna tänka på de tusentals uselt avlönade familjeförsör-jande och ensamförsörjande männen och kvinnorna inom textil- och beklädnadsindustrien i vårt land, rösta för utskottets förslag liksom första kamma-rens majoritet gjorde i lördags. Jag vill sluta, herr talman, med att uttala den förhoppningen, att Kungl. Maj:t inte skall vänta alltför länge med att sätta i gång den föreslagna utredningen utan låter företaga denna fortast möjligt för att därigenom skapa bättre förutsättningar för nämnda arbetargrupperns försörjning samt lägre priser på textilindustriens produkter till fördel för konsumenterna i allmänhet i hela vårt land.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Ljungqvist: Herr talman! Jag skulle först vilja säga ett par ord till den föregående ärade talaren. Han påpekade i sitt anförande — liksom även sker i motionen — en hel del svårigheter som denna industri har att dragas med. Dessa svårigheter äro emellertid inte bara karaktäristiska för denna industri utan man möter dem också på många andra avsnitt inom vårt näringsliv. Han uppehöll sig vid bristen på arbetskraft, de säsongmässiga växlingarna i arbetskraftstillgången och den starka omsättningen på arbets-kraft. Om jag ej tog fel sade motionären att det med hänsyn till de brister, som på detta område förefinnas, är nödvändigt att samhället griper in. Här lyser återigen den övertro på samhällets förmåga igenom, som man så ofta

Utredning om textil- och beklädnadsindustriens organisation m. m. (Forts.)

nu för tiden får höra uttryck för. Det är väl ändå anledning att stanna undrande inför detta ständiga påpekande av att så fort den mänskliga verksamheten ikläder sig statskollektivets skepelse så antages allting göras så bra och så utmärkt. Och ändå — något annat kan icke vara möjligt än att ett opåkallat statsingripande på ett område måste leda till reflexer på andra områden av näringslivet med risk för åtföljande konsekvenser av skadlig art.

Motionärerna ha vidare kommit in på lönefrågan. Den har redan tidigare i debatten berörts av herr Antby. Löneutvecklingen inom denna industri har emellertid — såsom även motionärerna antyda — varit ganska lovande under den senaste tiden och alla hoppas ju att reallöneförbättringen här liksom på andra områden skall kunna fortsätta. Men det är väl ändå litet svårt att ta den omständigheten att lönerna i och för sig ligga under lönedeltalet för den svenska industrien i dess helhet till intäkt för ett krav på utredning, i allsynnerhet som lönefixeringen är ett spörsmål, som berör parterna på arbetsmarknaden och i vilket statsmakterna hittills så långt möjligt ha undvikit att inblanda sig. Man kan ju ändå svårligen tänka sig — vad som dock tydligen föresvävar motionärerna — nämligen att alla Sveriges industriarbetares löner skulle läggas i en enda stor pott och att man därefter skulle dela ut lika stora löner till alla. Man måste nog säga, att förverkligandet av ett sådant förslag skulle leda till en stelbenthet, som säkert skulle vara skadlig för näringslivet, eftersom ju skilda industrigrenar måste anpassa sig efter olika produktionsförhållanden och olika förutsättningar. Vad sedan utskottet beträffar så göras från dess sida ungefär samma påpekanden gentemot motionärerna som jag nu gjort. Sålunda framhåller utskottet att den rådande bristen på arbetskraft icke torde te sig mer ofördelaktig för textil- och beklädnadsindustrien än för industrien i allmänhet, att de säsongmässiga variationerna i sysselsättningen äro av ringa omfattning, att omsättningen av arbetskraft icke är större inom denna industri än inom många andra industrier samt att löneläget utvecklats sig ganska gynnsamt. När utskottet sedan säger att motionärernas redogörelse för förhållandena inom textil- och beklädnadsindustrien »i vissa delar ej äro fullt riktiga», så innebär detta visserligen en kritik och ett klander gentemot motionärerna för att de icke lämnat riktiga uppgifter. Jag anser emellertid att utskottet kunnat gå ett stycke längre och säga att motionärernas uppgifter *i väsentliga delar* äro oriktiga. Utskottet säger vidare att utskottet inte kan godtaga motionärernas argumentation i allt. Det hade varit riktigare att säga att argumentationen *i viktiga och väsentliga avseenden* icke kunnat godtagas. Utskottsmajoriteten har väl emellertid velat vara så hygglig som möjligt mot motionärerna.

Man är tydligen från utskottsmajoritetens sida fullt medveten om att underlaget för ett yrkande om utredning är synnerligen svagt. Åtminstone användas i motiveringen sådana ordalag, att man måste få det intrycket. Såvitt jag förstår hör den utredning som här begäres till det onödiga i sitt slag.

När utskottet nu i viktiga delar underkänt motionärernas motivering och argumentation, är det ganska spännande att efterforska vad det är man vill hänga upp ett utredningsyrkande på. Utskottet irrar omkring och söker efter något skäl som kan leda fram till ett yrkande om utredning och ett bifall i viss mån till motionärernas krav. Det skäl man slutligen råkat på är att man befarar en skärpt internationell konkurrens. Det påpekas att utvecklingen under krigsåren varit ganska gynnsam och att nyetablering ägt rum i ganska stor skala. Nu väntar man sig en skärpt internationell konkurrens, och då hyser man stora bekymmer för hur svensk produktion skall kunna hävda sig. Man anser det vara ett intresse både för industrien med dess anställda och för samhället i dess helhet att tillse att utvecklingen inte går in i galna fåror.

Utredning om textil- och beklädnadsindustriens organisation m. m. (Forts.)

Vad har man då för medel att komma med när det gäller att göra svensk industri på detta område så stark som möjligt i konkurrens gentemot utlandet? Jo, man föreslår en undersökning huruvida icke genom »fortsatt rationalisering» den svenska textilindustriens konkurrensförmåga kan ökas. Man har sålunda högst väsentligt modifierat motionärernas yrkande. I motionen begäres nämligen »utredning om den ur samhällets synpunkt mest rationella ordningen av textil- och beklädnadsindustriens organisation, struktur och lokalisering liksom också av distributionsapparaten för dessa varor, varvid jämväl sysselsättnings-, löne- och prisfrågorna inom branschen undersökas». Utskottet har konstaterat att en rationaliseringsprocess fortgår och begär en utredning om en fortsatt rationaliseringsprocess! Detta hör till det mera egendomliga och överraskande i fråga om utskottsyrkanden. Ja, jag hoppas att inte fru utskottsordförande tar illa upp! Hon vet säkert att jag hyser stort förtroende för henne, och några misshälligheter mellan oss behöva nog inte uppkomma för att jag säger detta. — Det är ganska intressant att konstatera att när det gäller textilindustrien är det den hotande utländska konkurrensen som får tjäna såsom motiv för ett krav på utredning och statsingripande. Beträffande en annan industrigen, nämligen den elektriska industrien, har det också väckts motioner, där det ifrågasättes åtgärder som tanger socialiseringsområdet, men där är motivet det rakt motsatta, nämligen frånvaron av utländsk konkurrens. Vi ha här åter detta fenomen, att kravet alltid är detsamma, nämligen samhällets ingripande, medan motiveringen är precis den som för ögonblicket passar.

Utskottets utlåtande slutar med en ursäkt, åtminstone en halv ursäkt, för att utskottet trots allt begär en utredning. Utskottet säger sig icke ha förbisett att likartade problem kunna finnas även på andra områden inom näringslivet, utskottet vill inte göra gällande att den begärda utredningen skall ha prioritetsrätt framför andra liknande utredningar, utan att tidpunkten för utredningens igångsättande bör bestämmas av Kungl. Maj:t. Vidare framhåller utskottet att flera utredningar syssla med liknande spörsmål och att företagarna själva redan ha uppmärksamheten på dessa problem och äro villiga att söka en lösning av desamma, som kan motsvara skäliga samhälleliga krav. Allt detta radas upp av utskottet, som på det sättet tydligen begär överseende för att utskottet ändå till sist hamnar i ett utredningskrav. Man kan inför detta inte värja sig för det intrycket att vad som är bakgrunden till att man ändå till sist beslutar sig för utredningskravet är det heliga dokument, som bär namnet efterkrigsprogrammet. Jag måste säga att det är sällan man ser ett utskottsutlåtande som så klart ådagalägger utskottets motvilja mot det yrkande varit det utmynnar. Med hänsyn till motiveringen borde yrkandet enligt min uppfattning snarare ha gått ut på ett avstyrkande av motionen. Och, som sagt, sällan har man sett ett så ändamålslost yrkande som detta. Man vill ha en utredning om »fortsatt rationalisering» inom textil- och beklädnadsindustrien, ehuru man erkänner att dylik rationalisering redan pågår med såväl offentlig som enskild medverkan. Man har emellertid tydligen funnit det svårt att frångå kommunistmotionens krav på utredning.

Man frågar sig då om det är någon som tror att denna tydligen livliga rationaliseringsprocess inom textilindustrien kommer att påskyndas genom att staten plötsligt lägger sig i den och måhända vållar irritation och undran hos instanser, som redan äro sysselsatta därmed. Sveriges grossistförbund framhåller i sitt yttrande att förhållandena inom textilbranschen efter kriget äro på väg att förändra sig mycket snabbt. Och Sveriges köpmannaförbund säger att det ter sig naturligt att man nu när industrien själv håller på och undersöker olika möjligheter till rationalisering avvaktar resultatet härav.

Utredning om textil- och beklädnadsindustriens organisation m. m. (Forts.)

Om statsmakterna vilja åstadkomma något verkligt positivt och produktivt i fråga om dessa industrier, tror jag att man snarast bör hålla sig på det handelspolitiska området. Jag tänker på valutaförhållandena och importregleringen. Och jag skulle i detta sammanhang vilja understryka angelägenheten av att statsmakterna vid handhavandet av importregleringen tillse att importen av färdiga varor icke får erhålla så stor omfattning att importen av råvaror för den svenska fabrikationen inom denna industri nedskäres, vilket skulle kunna göra det svårare för den svenska textilindustrien att producera varor till billigare pris och av bättre kvalitet än de utländska importerade produkterna.

Jag vill alltså göra det slutkonstaterandet att utskottets kritiska motivering borde ha resulterat i ett yrkande om avslag på detta för närvarande uppenbart onödiga utredningskrav. Utskottet har i stället hamnat i ett yrkande, som innebär att man svarar »jaså». Ett sådant yrkande skulle man måhända tycka att även minoriteten kunde instämma i, eftersom det är betydelselöst och ger uttryck för likgiltighet inför det framställda kravet. Men här har ju för en stund sedan herr Olovson i Västerås påpekat att man skall vara på sin vakt mot onödiga utredningar, och det förefaller mig som om kammaren i dag i synnerligen hög grad har beaktat den synpunkten. Jag har kanske inte några större förhoppningar att kammaren i detta ärende skall följa reservationen. Men jag vill ändock, när jag nu framställer ett avslagsyrkande, beträffande utredningskravet understryka det önskvärda i att kammaren även i denna fråga beaktar synpunkten, att man inte skall ge sig in på utredningar som äro onödiga. Det är icke till gagn att skapa överfull sysselsättning för alla dem som ha med utredningsmaskineriet att göra. Därjämte ha, vilket jag till sist vill framhålla, så gott som alla remissinstanser förklarat denna utredning onödig.

Herr Wiberg: Herr talman! Jag vill till en början framhålla att den bild som herr Johanson i Norrköping försökte framskapa av förhållandena inom textilindustrien i väsentliga delar icke är med verkligheten överensstämmande. Herr Johanson misstär sig sålunda i hög grad beträffande såväl tillverknings- som distributionskostnaderna. När herr Johanson också gör den reflexionen att det tydligen inte blir någon tillfredsställande ordning i fråga om de vid textilindustrien anställas löner förrän samhället ingriper, är detta ett uttalande som strider mot den ståndpunkt som både landsorganisationen och arbetsgivarparten städe har förfäktat. Man har på båda hållen varit synnerligen angelägen om att friheten för parterna att vidtaga åtgärder och att efter förhandlingar söka komma fram till överenskommelser i fråga om lönerna till de anställda skall vara obesuren. Jag tror inte heller att vi ha kommit så långt fram i tiden, om jag så får uttrycka mig, att frågan om ett statligt fastställande av löner inom det fria näringslivet är aktuell.

Vad motionen beträffar har herr Ljungqvist nyss påvisat att det väsentliga i motionärernas motivering inte är hållbart. Jag skall också försöka undvika att uppropa de argument som tidigare framförts och endast knyta några ganska korta reflexioner till vad som anförts av tidigare talare.

Jag vill då i första hand betona att före kriget förekom en mycket hård konkurrens från utlandets sida inom denna näringsgren, vilket även vitsordats i kommerskollegiets yttrande. Den svenska industrien hade att konkurrera med ett flertal länder med en lönenivå, som även i jämförelse med den dåvarande svenska lönenivån var mycket låg, exempelvis Tyskland, Tjeckoslovakien, Japan m. fl. länder. Dessa länder bedrevo också i många fall en ganska systematisk dumping på den svenska marknaden för att kunna avsätta sin

Utredning om textil- och beklädnadsindustriens organisation m. m. (Forts.)
överskottsproduktion, vilket i sin tur naturligtvis verkade tillbakahållande på prisutvecklingen och lönenivån i Sverige. Under kriget har det emellertid varit möjligt att åstadkomma en mycket betydande reallönehöjning, vilket icke torde kunna förnekas av motionärerna. Det har skett en reallönehöjning för såväl manliga som kvinnliga anställda inom textilindustrin. Det ligger i öppen dag att företagen icke ha något intresse av att de anställda ha en inkomst som inte kan anses tillfredsställande. Det är tvärtom alldeles uppenbart att det är och förblir angeläget för företagen att — om man nu vill fränkänna dem andra motiv, om inte för annat så för att överhuvud taget kunna få arbetskraft — vara i stånd att erbjuda goda villkor.

Beträffande arbetskraftsproblemet framhåller som bekant arbetsmarknads-kommissionen att på grund av befolkningsutvecklingen bristen kan förväntas bli bestående under en relativt lång tidsperiod. Textilindustrin importerar normalt en stor del av sitt maskinbehov. Under kriget har det varit oerhört svårt att få nya maskiner i tillräcklig omfattning. Men industrien har trots alla svårigheter och — märk väl — trots frånvaron av den press som en hård konkurrens alltid utövar, strävat efter att rationalisera och modernisera på alla tänkbara sätt. Man har anledning att särskilt lägga märke till det betyg som svenska textilarbetsförbundet ger, då förbundet i ett utlåtande, som beröres i utskottsutlåtandet, förklarar att den svenska textilindustrin i stort sett torde ha »väl följt med den tekniska utvecklingen och ur produktionssynpunkt är mycket effektiv». Förbundet tillägger att vissa små företag utgöra undantag men att de endast bekräfta regeln. Detta är fullkomligt riktigt. Särskilt under kriget har det vuxit upp ett antal mindre fabriker, som inte äro så effektiva och moderna som industrien i stort sett. Men även den saken har två sidor. Å ena sidan kan man naturligtvis ifrågasätta om det ur nationalekonomisk synpunkt är lyckligt med dessa nya mindre företag, som väl antagligen få svårt att stå på egna ben, när det på nytt blir hård konkurrens. Men å andra sidan har arbetsmarknads-kommissionen framhållit att dessa nya mindre företag i regel etablerats på platser med ofullständigt utnyttjade arbetskraftsreserver och att en sådan spridning av industrierna enligt kommissionens mening borde fortsättas och vidareutvecklas, varigenom de av olika anledningar lokalt bundna arbetskraftsreserverna skulle kunna utnyttjas. Hur ställa sig nu priserna i fråga om de svenska produkterna?

Sveriges köpmannaförbund har vitsordat de svenska textilprodukternas prisbilliga och goda kvalitet och tillägger: »Intet tyder på att de svenska textilprodukterna icke skulle behålla sin ställning såsom de med hänsyn till sin kvalitet billigaste i världen.» Jag har, herr talman, i mina citat försökt hålla mig till vad som framgår av utskottsutlåtandet.

Jag antar att våra damer — och i viss utsträckning även herrarna — varit i tillfälle att inte så sällan lägga märke till vilken prisskillnad det är mellan utländska och svenska varor, en prisskillnad som mycket ofta, kanske i regel, uppgår till 30 å 40 procent. Priskontrollnämnden, som utövar en mycket sträng kontroll över textilindustrin — liksom över fabrikationen överhuvud taget — har vitsordat den fortsatta rationaliseringen av driften. Slutligen ha också industriorganisationerna betonat att industriens försök att förbättra, förbilliga och rationalisera naturligtvis icke äro avslutade utan utgöra en ständigt fortgående procedur. Men för närvarande arbetar man inte under normala förhållanden. En utredning vid denna tidpunkt skulle därför komma att fullständigt hänga i luften, eftersom den naturligtvis inte kunde basera sig på en normal produktion och på andra förhållanden av normal karaktär utan i stället på de extraordinära förhållanden som krigsåren skapat och som fortfarande bestå.

Utredning om textil- och beklädnadsindustriens organisation m. m. (Forts.)

Som herr Ljungqvist betonade har utskottet framfört en motivering som borde ha föranlett ett yrkande om bifall till motionen. Så har emellertid som bekant ej skett. Men man får ett starkt intryck av att utskottsmajoriteten varit minst sagt betänksam. Det har bl. a. talats om att det inte är nödvändigt att forcera utredningen. Men av särskilt intresse är att inte endast i utskottets utan även i priskontrollnämndens utlåtande förekomma en hel del uttalanden om hur det i framtiden kan komma att ställa sig för textil- och beklädnadsindustrien. Det är värt att uppmärksamma att dessa institutioner redan på nuvarande stadium tänka på vad framtiden i förevarande fall kan bära i sitt sköte. Utskottet understryker sålunda, att det är ett allmänt intresse att dessa industrier kunna få arbeta under sådana ekonomiska betingelser, att de bli i stånd att bjuda lika förmånliga anställningsvillkor som andra industrier. Priskontrollnämnden låter frågan stå öppen huruvida en framtida konkurrens med andra länder kan komma att bli den inhemska industrien övermäktig, något som ur såväl de anställdas som företagets och samhällets synpunkt vore allt annat än lyckligt.

Skulle en utredning göras, så vore väl dessa påpekanden den enda strängt godtagbara motiveringen härför. Men det kanske bör påpekas som ett kuriosum, att vad utskottet och priskontrollnämnden framhålla inte alls överensstämmer med de uppgifter den kommitté erhållit, som den förre handelsministern herr Myrdal helt nyligen tillsatte. Såvitt jag kan finna är det tvärtom åtskilligt som divergerar. Jag utgår ifrån att vederbörande i denna kommitté under sitt arbete komma att beakta vad riksdagsutskottet nu uttalat, ett uttalande som förmodligen kommer att vinna riksdagens bifall.

Jag vill till sist påpeka att industrien för sin del icke begärt någon utredning. Överhuvud taget förefaller det mig, i likhet med föregående talare, vara alldeles för tidigt att, sådana förhållandena nu äro, sätta i gång en utredning i ena eller andra syftet. Jag tror det är bättre att låta företagen i lugn och ro fortsätta med sina bemödanden. Man är i industrikretsar fullt medveten om att man på allt sätt måste sträva efter att bli i stånd att möta en kraftig konkurrens. Den tidpunkt då en sådan inträder kommer för var dag allt närmare. Enligt min uppfattning är en statlig kommitté åtminstone för närvarande obehövligen.

Herr talman! Jag ber att få instämma i avslagsyrkandet!

Herr **Hagård**: Herr talman! De synpunkter jag hade tänkt framföra äro delvis redan framställda av föregående talare, och jag kan därför inskränka mig till att göra några korta understrykanden av det, som jag anser vara av särskild betydelse.

Vid genomläsningen av den föreliggande motionen finner man att däri förbi-setts en mycket viktig omständighet, nämligen att det under de senaste decennierna faktiskt har förekommit en tydlig strävan till ganska långt gående rationaliseringsåtgärder. Jag gissar, att, då man här citerar den Kristenssonska utredningen, man samtidigt vill rättfärdiga sig. Där finns nämligen något nämnt, som tyder på att en sådan rationalisering kanske ägt rum. Till och med i själva slutyrkandet i motionen, där man talar om att söka sig fram till det *mest* rationella ordnandet av textil- och beklädnadsindustriens organisation, ligger kanske ett visst erkännande av detta.

I själva verket har det inom ifrågavarande industri bedrivits ett systematiskt rationaliseringsarbete av såväl drift som organisation. Det tog sin början redan under 1920-talet och fortgår allttjämt. Till en början var det väl ett uttryck för ren självbevaringsdrift av det slag man tillgriper, när man hotas av en fara, men sedan har det satts i paritet med den allmänna utveck-

Utredning om textil- och beklädnadsindustriens organisation m. m. (Forts.)
lingen och den allmänna rationaliseringen i företagarvärlden. Man kan därför inte säga att motionärerna här ha kommit in på ett alldeles nytt område. Detta är inte jungfrulig mark. Tvärtom har detta spörsmål varit föremål för beaktande i mycket hög grad redan tidigare.

Men det är en annan sak som jag vill säga några ord om, nämligen den att man i motionen till utgångspunkt tagit ett antagande, som jag anser vara fullständigt felaktigt. Motionen utgår från att antalet i dessa industrier sysselsatta är mycket växlande. Det finns två toppar av arbetslöshet och driftsinskränkningar, säger man. Den ena toppen förekommer vid jul- och nyårshelgerna och den andra vid midsommartiden. Det har konstaterats, säger man vidare, att detta förhållande har varit rådande ganska lång tid i beklädnadsfacket, medan det för textilindustriens vidkommande inte varit så starkt markerat.

Sveriges industriförbund har i sitt yttrande över motionen understrukit att textilindustrien praktiskt taget icke visat prov på några mera utpräglade säsongvariationer vare sig tidigare eller under de senaste åren. Den har under hela tiden från 1930 till 1943 varit så gott som fri från sådana säsongvariationer. Beklädnadsindustrien däremot visar efter år 1935 — och då företrädesvis omkring julhelgerna — en viss ökning av antalet arbetslösa, som anmält sig hos arbetslöshetskassorna för att erhålla understöd. Detta förklaras bero på att det övervägande antalet arbetare inom beklädnadsindustrien äro kvinnliga. Inte mindre än 80 procent av arbetarstammen utgöres av kvinnor, vilka just vid helgerna ha ett starkt intresse av att få ledigt någon tid. Det skall dock betonas här, att denna företeelse har ett visst samband med den arbetslöshetshjälp, som utdelas genom de erkända arbetslöshetskassorna. Det är att märka att vi den 1 januari 1935 fingo en erkänd arbetslöshetskassa inom beklädnadsbranschen, och första gången man tydligt märker arbetslöshetstopparna är just omkring jul- och nyårshelgerna årsskiftet 1935—1936. Det har emellertid konstaterats, att denna paus under jul- och nyårshelgerna har kunnat göras i fullt samförstånd mellan anställda och företagarna. Man har genom permitteringar på det sättet skapat en förutsättning för att kunna erhålla hjälp från den erkända arbetslöshetskassan, och detta har givetvis medfört en benägenhet att söka bli ledig under ifrågakvarande helger.

En dylik konstlad ojämnhet i sysselsättningen, som tillkommit efter samråd mellan parterna, bör dock inte användas som ett argument i detta sammanhang. Det är oriktigt, och det ger inte framställningen någon starkare prägel av vederhäftighet. Jag har för min del haft tillfälle att i mitt arbete noggrant iakttaga dessa förhållanden, och jag har funnit att säsongvariationerna t. ex. inte äro alltför utpräglade. De bero i själva verket just på de orsaker som jag här antytt.

Det hade enligt mitt förmenande varit bäst för såväl företagare som anställda inom denna bransch att få vara i fred för sådana åtgärder som här ifrågasättas. Jag frågar mig: hur blir det om man börjar med rationaliseringsåtgärder i den gamla Sjuhäradsbygden i södra Västergötland? Kommer det inte att betyda, att man tar bort möjligheterna för de många småföretagare, som där finnas och vilkas anställda ofta ha sin utkomst där i samarbete med jordbruk och andra näringsgrenar? Det skulle måhända betyda dödsstöten för en hel del av dessa småföretagare. I varje fall är det säkert att det övervägande antalet invånare, både anställda och företagare, inom de samhällen där man har textil- och konfektionsindustrien att tacka för sitt uppsving, är mycket litet betjänt av de experiment som här förordats.

Herr talman! På grund av vad jag här anfört anser jag mig ha starka skäl att yrka bifall till reservanternas förslag.

Utredning om textil- och beklädnadsindustriens organisation m. m. (Forts.)

Herr **Kristensson**: Herr talman! Herr Johanson i Norrköping talade om den dyra distributionen på beklädnadsindustriens område och framhöll särskilt priserna på bomullsvävnader. Jag vill därför påpeka att grossisthandels bruttovinst på dessa varor ligger mellan 7 och 12 procent. Detaljhandels bruttovinst är mellan 19 och 23 procent på samma varor.

På damkappor är såväl detaljhandels som grosshandels vinst 28 1/2 procent. I regel säljas damkappor direkt från fabriken till detaljhandeln utan någon grossist som mellanhand. För övrigt kan det inte stå främmande för herr Johanson i Norrköping att priskontrollnämnden arbetar på detta område och att de flesta varor givetvis äro priskontrollerade. Detta hindrar naturligtvis inte att förbättringar kunna ske inom distributionen, men den saken är givetvis föremål för uppmärksamhet från företagen själva inom handelsorganisationer.

Under långa tider har det pågått ett rationaliseringsarbete inom den svenska textilindustrin. Under normala tider har detta befrämjats genom konkurrensen, inte minst konkurrensen från utlandet. Under nuvarande förhållanden påskyndas rationaliseringen genom bristen på arbetskraft.

Herr **Wiberg** erinrade om Svenska textilarbetareförbundets uttalande att textilindustrin ur produktionssynpunkt är mycket effektiv. Dessutom säger detta förbund att man kan rationalisera ytterligare. Den saken är ju uppenbar. Man är inte framme vid något slutmål utan står tvärtom mitt uppe i arbetet, och det är fortfarande långt mellan ideal och verklighet. Jag är för min del övertygad om att rationaliseringsarbetet kommer att befrämjas genom de utredningar, som på detta område äro igångsatta både inom industrien och handeln.

Jag märker av utskottsutlåtandet att man också inom utskottet har förtroende för de utredningar som företagen själva satt i gång. Jag läser nämligen i senare delen av utskottets utlåtande följande: »Av yttrandena framgår ock, att företagen själva ha uppmärksamheten fäst på de problem, varom nu är fråga, och äro villiga söka en lösning av desamma, som kan motsvara skäliga samhälleliga krav.»

Jag finner här att utskottet också ur samhällets synpunkt har förtroende för de utredningar som pågå. Jag kan då inte låta bli att uttrycka min förvåning över att man inte låter dessa utredningar bli färdiga först, innan man sätter i gång den statliga utredningsapparaten. Varför inte vänta och se vad det enskilda initiativet kan medföra av förbättringar på detta område?

För övrigt måste jag säga att det råder högkonjunktur på de statliga utredningarnas område med ty åtföljande brist på lämplig arbetskraft. Också detta talar för reservanternas avslagslinje.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationen.

Fru **Ekendahl**: Herr talman! Jag skall inte nämnvärt förlänga denna debatt, och jag kunde nöjt mig med att endast yrka bifall till utskottets hemställan, men det är ett par synpunkter som jag tycker att man måste understryka.

Jag skall inte ge mig in på någon diskussion med herr Ljungqvist om vad man kan lägga in i utskottsutlåtandet, utan jag vill endast peka på att utskottet i sitt utlåtande berör en mycket viktig sak, som herr Ljungqvist försiktigtvis gick förbi, nämligen frågan om distributionen. Det är en mycket viktig fråga, som bör göras till föremål för utredningen.

Det är samma förhållande med lönefrågan. Utskottet har i sitt utlåtande alldeles riktigt anmärkt, att lönerna inom textil- och beklädnadsindustrin ökat under senaste avtalsrörelse, men det är ganska förrädiskt att offra allt för

Utredning om textil- och beklädnadsindustriens organisation m. m. (Forts.)
 mycket åt de höga procenttalen. En löneökning på en låg lön blir ju ganska mycket i procent räknat, men om man undersöker vad det betyder i ören, så är det ganska litet. Procenten verkar därför hög, men i sådana fall som detta, när ökningen sker på de kvinnliga textil- och beklädnadsarbetarnas låga löner, är den reella löneökningen inte alls stor, och man bör inte fästa för stort avseende vid den.

Jag har här ett par siffror om reallöneökningen som visa, att jämfört med 1939 ha de kvinnliga textilarbetarnas löner ökat med 26 och de manliga arbetarnas med 16 procent. Siffrorna äro således litet annorlunda än de, som reservanterna framföra i sin reservation.

Sedan skulle jag också vilja fråga vad herr Hagård lade in i sitt yttrande. Skall man slå vakt om småföretagarnas intressen och därför undvika en fortsatt rationalisering inom textilindustrin? Herr Hagård ömmar för småföretagarna. Det hörde vi från debatten om arbetstidslag för hotell, restauranger och kaféer, och vi ha hört det i dag också. Jag vet inte om man kan lägga in den tolkningen i herr Hagårds ord att man skall underlåta att rationalisera för småföretagarnas skull.

Beklädnads- och textilindustrin är en så stor och viktig industri, att det inte bör vara så förvånansvärt om man önskar en utredning för att om möjligt komma fram till en ännu bättre tingens ordning än den som råder för närvarande. Jag tycker det är ganska betecknande när reservanterna i lönefrågan säga: »Med hänsyn till, bland annat, knappheten på arbetskraft, som torde komma att bli rådande under en lång följd av år, är det sannolikt, att den pågående löneutjämningen kommer att ytterligare fortgå.»

Man kan naturligtvis lägga in den tolkningen att endast under sådan förutsättning kommer löneökningen att pågå, i annat fall kommer man att göra så som åtminstone vi från det fackliga arbetsområdet väl känna till, nämligen med alla till buds stående medel söka hålla lönerna nere. Jag antecknade därför med förtjusning vad herr Wiberg sade, att det väl inte finns någon arbetsgivare som vill hålla lönerna nere. Tvärtom se de alla gärna att de anställda komma upp till en — jag vet inte om han använde ordet — dräglig lönenivå. Som facklig ombudsman har jag dock en helt annan erfarenhet av arbetsgivarna, men det är en fråga som inte hör hit. Det kan ju dock ha sin betydelse i sammanhanget att man har erfarenheter från det fackliga avtalsområdet.

När jag nu nämner skoindustrin, är det inte för att koppla in något nytt brännbart ämne i debatten, men nog tycker jag mig kunna konstatera, att enbart det faktum att en statlig utredning satts i gång på det området väsentligt bidragit till förbättrade förhållanden där. Det korttidsarbete som förr var allmänt inom skoindustrin och som var orsaken till att en motion väcktes — en motion som i sin tur gav anledning till en statlig utredning av frågan — förekommer nu inte längre. Man kan genmäla att detta sammanhänger med arbetskraftsbristen överhuvud taget. Det är kanske riktigt, men den statliga utredningen har också haft stor betydelse.

Herr Ljungqvist sade att utskottet här har krystat fram ett bifall, men att utskottsutlåtandet egentligen är skrivet så, att ett avslagsyrkande borde ha varit det riktiga. Jag vill i detta sammanhang hänvisa till en landsorganisationens skrivelse till regeringen. Landsorganisationen har också omnämnt den i sitt remissvar till andra tillfälliga utskottet. Jag skall be att få citera några rader ur detta remissvar. Landsorganisationen skriver:

»Landsorganisationen har vid många tillfällen understrukt sambandet mellan reallöneutvecklingen och rationaliseringssträvandena inom näringslivet. I skrivelse till regeringen den 10 mars 1947 har landsorganisationen sålunda yrkat

Utredning om textil- och beklädnadsindustriens organisation m. m. (Forts.)
på en intensifiering av den industrivis bedrivna statliga utredningsverksamheten och föreslagit inrättandet av en kommission för samordning av det växande utredningsarbetet på detta område. För landsorganisationen är det sålunda närmast en fråga om i vilken ordning olika industrigrenars strukturförhållanden böra utredas. En rangordning efter anlägenhetsgraden är ju nödvändig inte minst med tanke på den begränsade och hårt ansträngda utredningsapparat som står till samhällets disposition.»

Det är sålunda inte alls någon önskan att tillmötesgå kommunistmotionen i det här fallet som gjort att utskottet, som herr Ljungqvist uttrycker det, fått fram ett bifallsyrkande, utan det är helt i linje med efterkrigsprogrammet och med den skrivelse, som den fackliga ledningen har tillställt regeringen.

Herr talman! Jag ber att med det sagda få yrka bifall till utskottets hemställan, och jag gör det naturligtvis också med anledning av det meddelande som vi fått om att första kammaren redan fattat beslut om en utredning.

Herr **Wiberg** erhöll på begäran ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! Fru Ekendahl uttalade den förmodan att det är beslut om statliga utredningar som föranlett rationaliseringar. Jag ber henne vara övertygad om att detta absolut inte är fallet beträffande textilindustrin. Vi äro inom denna mycket betydelsefulla industri fullständigt medvetna om att den är så invecklad och svårskött, att det aldrig borde falla statsmakterna in att försöka sig på att låta staten övertaga den för att driva den. Det finns helt andra motiv för vår oavslätliga strävan att rationalisera, icke minst den mycket hårda konkurrens såväl utifrån som inom landet, som vi i alla tider varit vana vid. Vi behöva icke några statliga påfösningar på det ena eller andra området. Jag skall tillåta mig att lämna ett bevis härpå. Det var den enskilda och icke statliga företagsamheten, som under kriget startade en utomordentligt betydelsefull fabrikation genom Aktiebolaget Cellul. Tack vare denna fabrikation var det möjligt att tillgodose landets behov av ersättning för det ylle som vi tidigare, när det fanns möjligheter därtill, hade importerat. Det behövdes inga statliga ingripanden för att förmå den svenska industrien att slå sig ihop och att i samarbete med Kooperativa förbundet igångsätta denna icke så alldeles oväsentliga verksamhet.

Jämväl herr **Ljungqvist** erhöll ordet för kort genmäle och anförde: Herr talman! Vad beträffar frågan om distributionen ber jag få påpeka, att det finns olika sorters organ för distributionskonkurrens på detta område. Vi ha både producent- och konsumentkooperativa organ samt efterkravs- och andra metoder. Den uppfattning, som utskottsordföranden i andra sammanhang gör sig till tolk för, nämligen att konkurrensen är det effektivaste medlet när det gäller att bringa ner kostnader och priser, tror jag därför hon kan få belägg för även på distributionsområdet. Dessutom pågå också vissa utredningar om dessa saker.

Jag är tacksam mot utskottsordföranden för att hon läste upp vad landsorganisationen skrivit i sitt remissvar, men hon slutade försiktigtvis på en punkt som var ganska förmånlig för henne. Jag skall därför be att få fortsätta uppläsningen. Landsorganisationen skriver i det följande:

»Enligt Svenska textilarbetareförbundets yttrande kan textilindustrin i Sverige anses i stort sett som tämligen högt rationaliserad. De monopolistiska tendenserna äro vidare inte lika framträdande som i ett flertal andra näringsgrenar.»

Här föreligger alldeles tydligt en ljumhet även från landsorganisationens

Utredning om textil- och beklädnadsindustriens organisation m. m. (Forts.)
sida, och det är uteslutande själva lönefrågan som landsorganisationen, egen-
domligt nog, gör till motiv för sin tillstyrkan. Landsorganisationen borde ju
annars som arbetsmarknadspart avhålla sig från att hänga upp utredningskra-
vet på lönefrågan.

Vad skoindustrien beträffar skall jag inte närmare ingå på den frågan,
men även där pågick rationaliseringsprocessen när den här omnämnda utred-
ningen igångsattes. Jag vill icke bestrida att det kan hända att statliga ut-
redningsinitiativ kunna göra nytta i det enskilda näringslivet, men då skola
de komma vid lämpligt valda tidpunkter. För övrigt kan fru Ekendahl mäta
hur stor den irritation och skada är, som vållas genom att olika statliga initia-
tiv tagas — det må gälla socialiseringsåtgärder, omorganisation eller struk-
tureförändringar — utan hänsyn till om det sker vid olämpliga tidpunkter? Och
detta är en, olämplig tidpunkt!

Fru **Ekendahl**, som likaledes erhöi ordet för kort genmäle, yttrade: Det
var inte meningen att denna debatt skulle bli en högläsning mellan herr Ljung-
qvist och mig, men eftersom också herr Ljungqvist bara citerade en del av
landsorganisationens yttrande vill jag läsa upp fortsättningen:

»Landsorganisationen förordar sålunda, att den av motionärerna föreslagna
utredningen kommer till stånd, och vill särskilt understryka vikten av att ut-
redningen beaktar förhållandena i distributionsledet.»

Härpå anförde

Herr **Johanson** i Norköping: Herr talman! Det var ju väntat att de borger-
liga reservanterna skulle visa så stort intresse för denna fråga som herr Ljung-
qvist gjorde i sitt första anförande. Han beskrev det föreliggande utskotts-
utlåtandet som bleklagt och meningslöst. Därav skulle man kunna dra den
slutsatsen, att de borgerliga inte ville diskutera detta spörsmål. Samtliga bor-
gerliga ledamöter uttala att man inte skall ha någon övertro på statens möjlig-
heter. Det är klart att textilarbetarna i vårt land, vilka under decennier levat
under otillfredsställande förhållanden, till följd av de låga lönerna inte se
saken på samma sätt som de borgerliga när det privata näringslivet misslyckats
med att ge dem en dräglig utkomst efter ett slitsamt arbete och därför måste
söka sig andra vägar. Säkerligen har staten större intresse av en annan regle-
ring av dessa frågor än textilbolagens intressenter.

Det har anmärkts på vissa argument som anförts i motionen, och man har
i en del remissyttrandet — och även i utskottet — polemiserat mot dem. Det
som i första hand kritiserats är vad vi i motionen sagt om arbetslösheten och
fluktuationen på berörda industrier. Jag vill då erinra om att i remissyttrandet
från Svenska textilarbetareförbundet konstaterar man, att man beträffande
arbetslöshetens uppkomst icke har samma uppfattning som vi motionärer ge
uttryck åt, men detta är inte detsamma som att motionen skulle vara sakligt
felaktig.

Vad fluktuationerna på arbetsmarknaden i sin helhet beträffar, så äro de
en behaglig företeelse för de borgerliga reservanterna just nu som ett motargu-
ment mot vad vi anført speciellt om textil. Under tider av såväl arbetslöshet
som god arbetstillgång före kriget var textilbranschen en genomgångsindustri.
Den var vida överlägsen alla andra i fråga om fluktuationer. Att detta för-
hållande nu även sträcker sig till andra industrier i lika stor omfattning har
sina speciella orsaker och kan inte utgöra något argument mot vad vi sagt i
motionen.

Krigsåren ha medfört en brist på arbetskraft, som drabbat även andra indu-
strier. Människorna söka sig till allt bättre avlönade yrken och områden. Det

Utredning om textil- och beklädnadsindustriens organisation m. m. (Forts.)

är därför riktigt vad som sägs i motionen att textilindustrien är en genomgångsindustri framför alla andra. Den drabbas under såväl arbetslöshetsperiod som högkonjunktur hårdare än någon annan industri av fluktuation på arbetskraft, framför allt på grund av det dåliga löneläget. Det föreligger alltså inte något sakligt fel i motionen härvidlag, vilket man velat göra gällande. Vissa nyanser i formuleringarna kan man möjligen diskutera, ingenting annat.

Herr Ljungqvist slutade sitt anförande med påståendet att utskottet visat ljumhet mot motionärerna och att remissvaren varit ogynnsamma. Jag måste då påpeka, att de för arbetarna och för oss motionärer viktigaste remissinstanserna — landsorganisationen, Svenska textilarbetareförbundet och beklädnadsarbetareförbundet — ha tillstyrkt motionen. Priskontrollnämnden och arbetsmarknadskommissionen ha gjort detsamma. Man kan inte som herr Ljungqvist bara bagatellisera dessa viktiga organisationers och institutioners yttranden. Tillstyrkandena från dessa instanser anser jag väga tungt till motionens fördel.

Det har här förklarats att man skall akta sig för utredningar och akta sig för att irritera textilbolagen, d. v. s. kupongklipparna. Jag vill då fråga herrar reservanter: vad tro ni att textilarbetarna säga i vårt land? Äro inte de tillräckligt irriterade sedan flera decennier? Tro ni inte att det var irritation som gjorde att en textilarbetaravdelning i Borås i fjol krävde, att denna utredning skulle komma till stånd? Jag upprepar vad jag framhöll i mitt huvudanförande, nämligen att textilbolagen inte ha något sinne för textilarbetarnas levnadsomständigheter, och det är därför man intar en så kallsinnig ståndpunkt som man gör och därmed tvingar textil- och beklädnadsindustriens arbetare samt oss motionärer att söka andra vägar.

I övrigt vill jag säga till dem som här talat i prisfrågan, att under förstakammardebatten i lördags kom en talare — jag tror det var herr Uhlén — med ett utomordentligt bra exempel på vilka priser som tillämpas. Han berättade, att en firma i Stockholm blivit anmäld för priskontrollnämnden för att den tagit för höga priser på de damkappor, som man här har talat om. Vi hörde nyss att affärerna inte ha rätt att ta ut mer än 28½ procent, men om jag inte misstänker mig så meddelade herr Uhlén att det finns domstolsutslag på att man ansett det skäligt att ta ut 105 procent vid distribution av dessa damkappor. Det är ett faktum, och det går an att kontrollera saken! Det finns därför all anledning till att staten gives insyn på såväl löne- som distributionsområdet. Och är det så att man på denna punkt har några tungt vägande erinringar att göra, så kan man väl göra dem här i diskussionen. Men inte ens herr Wiberg, som ändå lär vara initierad och sakkunnig på detta område i frågan, har kunnat komma med några erinringar mot de exempel som jag bl. a. anförde i mitt huvudanförande.

Herr talman! Jag vill sluta med att understryka vad jag tidigare sagt och yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr Ljungqvist erhöll på begäran ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! Jag är inte fackman på detta område, men när man talar om distributionen av damkappor och vissa andra varor får man väl tänka på att förhållanden äro litet olika för olika produkter. Den vara vi nu tala om är säsongbetonad, modebetonad och lagerkrävande. Den kräver också en omständlig service på grund av att kunden fordrar att få ändringar utförda o. s. v. När säsongen är förbi kan man kanske inte heller längre få ut samma pris som tidigare. Både motionären och jag förstå säkert att kostnaderna härigenom bli avsevärda och att vinstmarginalen därför kan te sig ganska stor för en oinitierad.

Sedan vill jag säga några ord till fru Ekendahl. Jag har nämligen i trycket

Utredning om textil- och beklädnadsindustriens organisation m. m. (Forts.)
 funnit, att en utredning pågår även på distributionens område. Det står i remissvaret från Sveriges köpmannaförbund bl. a. följande:

»För ernående av en klar bild av kostnadernas fördelning och kostnadernas storlek inom textildetaljhandeln ha såväl Affärsekonomiska forskningsinstitutet som Detaljhandelns utredningsinstitut tillsammans med statens pris-kontrollnämnd gjort undersökningar. Dessa resultat ha i sin tur lett till undersökningar av de mera speciella kostnadsgrupperna, varigenom man väntar sig erhålla anvisningar på huruledes de totala kostnaderna skola kunna nedbringas.»

När jag läser allt detta material har jag mycket svårt att förstå varför man just nu vill bifalla ett så svagt grundat utredningskrav som det föreliggande — även om det finns vissa remissinstanser som i och för sig tycka att en utredning inte vore ur vägen. Även hos dem lyser som sagt dock ljumheten igenom. Här i kammaren borde vi inte vara så bundna av de organisationer som anse en utredning lämplig, att vi icke själva skola bedöma om och vid vilken tidpunkt ett visst utredningskrav bör bifallas.

Vidare anförde:

Herr Karlsson i Stuvsta: Herr talman! Jag skall endast göra några korta reflexioner.

Herr Ljungqvist menade, att man från de mest skilda och motsatta utgångspunkter kan komma fram till olika utredningskrav beträffande industrien, och det föreliggande utredningskravet var, sade han, ett exempel på detta. Gemensamt för samtliga utredningskrav skulle dock vara, att man bekände sig till arbetarrörelsens heliga efterkrigsprogram. Det är denna bekännelse som alltid ligger bakom de olika utredningskraven, sade han. Men hur är det med herr Ljungqvist själv? Han är ju lika konsekvent. Han kommer alltid fram till ett avslagsyrkande på alla utredningar om industrien. Vad är det för helig princip som leder honom? Det måste väl vara den principen — som nog är mycket helig för honom — att ett litet antal företagare skola fritt och obehindrat och utan någon inblandning få sköta det ekonomiska livet. Den stora massan av arbetare som äro sysselsatta inom industrien skola däremot icke få någon insyn i hur företagen skötas, lika litet som allmänheten i övrigt.

Man kan kanske förutsätta att anhängare av arbetarrörelsens efterkrigsprogram äro av den mening, att det nog inte skadar med en allmän insyn litet varstans i det ekonomiska livet. Det kan i varje fall jag för min del erkänna. Men den väsentliga frågan här är väl vad det är som gör denna sak så känslig. Vad är det som gör, att ett stort antal ledamöter i denna kammare försöka dra fram alla möjliga argument för att allmänheten inte skall få närmare insyn i textilindustrien? Om allt är så bra beställt där som herr Ljungqvist förmenar, så kan det ju inte vara farligt med en utredning, som ger insyn på textilindustriens område. Det har ju inte yrkats på förstatligande, utan här är endast fråga om en undersökning.

Man säger att en utredning är onödig och att den innebär ett slöseri med pengar. Men ingen tror väl att det är omsorgen om statens pengar som härvidlag är det starkaste motivet från de borgerligas sida. Visserligen hänvisar man här samtidigt till att utredningen skulle vara onödig också av det skälet, att de som ha hand om textilindustrien själva hålla på med utredningar om dessa saker. Men det är väl ändå klart att medborgarna här i landet, främst då textilarbetarna, icke kunna ha fullt förtroende för den rationaliseringsverksamhet, som textilindustriens ägare själva tänka genomföra. Ty den blir givetvis genomförd på samma sätt som den hittillsvarande, och den har ju ingalunda

Utredning om textil- och beklädnadsindustriens organisation m. m. (Forts.)
bringat ur världen det specifika med textilindustrin: låga löner, dyra varor och stora bolagsvinster.

Vad sedan gäller frågan om de oriktiga påståendena i motionen har jag inte kunnat finna annat än att statistiken över den låga sysselsättningen vid jul och midsommar kan förklaras genom det stora antal permissioner som då förekomma. Här har dragits en förhastad slutsats ur statistiken, men detta är dock inte det väsentliga i denna fråga.

När herr Ljungqvist talar om att motionen är i väsentliga stycken felaktig, så kan han inte på något sätt bevisa sitt påstående.

Det är intressant att se att bondeförbundets representanter icke anslutit sig till reservationen. Det kan man dock mycket väl förstå, ty jordbruket har ju fått finna sig i att man övar insyn i dess verksamhet. Där har man lagt upp ett rationaliseringsprogram av mycket genomgripande natur, och det kommer att djupt gripa in i denna näringsgrens hela verksamhet. Överhuvud taget har jordbruket fått finna sig i statsingripanden av olika slag. Vad som här föreslås — att man tittar litet grand på en näringsgren — är ju inte mycket att tala om jämfört med de statsingripanden, som ha förekommit inom jordbruket. Jag finner det därför ganska konsekvent, att jordbrukets representanter tagit denna ståndpunkt, allra helst som ju även jordbrukarna såsom konsumenter fått vara med och vidkännas bl. a. de orimligt höga priser på textilvaror, som råda i vårt land och som inte motiveras av gällande löner och produktionskostnader.

Herr **Johanson** i Norrköping: Herr talman! Jag skulle vilja ställa en fråga. Det står här i reservanternas yttrande, att »företagarna själva hava sin uppmärksamhet riktad på förevarande problem inom såväl textilindustrin som konfektionsindustrin och äro villiga söka finna en lösning av desamma, som kan motsvara skäliga samhälleliga krav». Vidare ha herrar reservanter muntligen här i kammaren intygat sin villighet att medverka till en lönehöjning åt textilarbetarna, så att dessa få en tillfredsställande försörjning. När man nu vet, att genomsnittslönerna för våra industriarbetare i dag ligga på en nivå, som måste betecknas som den allra lägsta, vill man gärna fråga: äro ni, som här ha talat mot förslaget om en utredning, men intyga arbetsgivarnas villighet att medverka till en lösning av dessa problem, av den uppfattningen att man från arbetarhåll vid nästa avtalsrörelse icke kommer att behöva göra några större ansträngningar för att erhålla t. ex. den lönehöjning med 13 procent, som krävs för att textilarbetarna skola komma upp till samma lönenivå som andra arbetargrupper?

Äro ni, som delvis äro industriägare själva, villiga att medverka och ge löfte till detta, så kanske även jag kan yrka bifall till reservationen.

Fru **Johansson** i Norrköping: Herr talman! Det kanske kan vara tillräckligt ordat i denna sak redan, men när man sitter och lyssnar till debatten kan det ju inte hjälpas att man gör en del reflexioner. Herr Ljungqvist vände sig mot utskottsutlåtandet så som det var skrivet. Det kanske tillåtes mig att säga, att detta utskottsutlåtande enligt mitt sätt att se tvärtom är alldeles utmärkt skrivet. Man har pekat på en del saker i motionen, som voro oväsentliga, och på vissa saker, som redan äro föremål för utredning, men man har också pekat på väsentliga saker, som skulle behöva tas upp vid en eventuell utredning.

Det gäller i all synnerhet, när man talar om att textilindustrin kanske inom den närmaste framtiden får räkna med den utländska konkurrensen, vilket kan komma att inverka på textilarbetarnas löner. Vi veta hur det i alla

Utredning om textil- och beklädnadsindustriens organisation m. m. (Forts.)
tider har varit väldigt svårt att uppnå en högre lönenivå inom denna näringsgren, därför att man alltid pekat på den utländska konkurrensen. Om man utredde möjligheterna till åtgärder för att förebygga denna effekt av den utländska konkurrensen, tror jag man skulle handla i enlighet med efterkrigsprogrammet, där det talas om att man genom förberedande åtgärder skall motverka depression inom arbetslivet.

Det är också en annan punkt i utskottsutlåtandet, som det kanske inte har talats så mycket om, men som jag tycker borde utgöra en väsentlig del i ett eventuell utredningsarbete, och det är frågan om distributionskostnaderna. Man har från olika håll talat om att man håller på att utreda distributionskostnaderna, och herr Kristensson talade visst också om vilken liten procent som lades till för minuthandelspriset. Då jag emellertid besåg olika fabriker i Norrköping och besökte en utställning av olika tygsorter, talade man också om vad priset var på varorna vid fabriken och vad priset var, då varorna kommo på handelsdisken, och det var en väsentlig skillnad. Det fanns tygsorter, som betingade ända upp till 100 procent högre pris, när de utbjödos till konsumenterna, än då de lämnade fabriken som färdiga varor. Jag tror, att detta egentligen är det största problemet här. Kunde man komma distributionen in på livet och bringa ned distributionskostnaderna avsevärt, skulle man ju därigenom också öka textilarbetarnas reallöner, genom att de kunde få köpa den färdiga varan billigare än vad som nu är fallet.

Att utskottet i klämman bara talat om rationalisering inom textil- och beklädnadsindustrien kanske är litet missvisande. Man borde kanske också ha talat om distributionen, men när man nu nämnt frågan i utlåtandet, så antar jag att den också kommer att behandlas i den slutliga utredningen, och jag vill, herr talman, yrka bifall till utskottets hemställan.

Fru Rönn-Christiansson: Herr talman! Herr Ljungqvist talade i sitt första anförande om att motionärerna hade övertro på det samhälleliga ingripandet. Ja, herr Ljungqvist, vi kunna väl inte gärna nu år 1947 ha någon övertro på det privata initiativet. De avigsidor i samhället, som vi diskutera, äro ju ett resultat av det privata initiativets åtgärder.

Herr Johanson i Norrköping anförde här som ett exempel priserna på kostymer och strumpor. När man hör dem, förstår man att det finns miljonärer inom textilbranschen — vi ha för övrigt en stor sådan i Göteborg.

Herr Ljungqvist tyckte, att utskottsutlåtandet bar efterkrigsprogrammets stämpel, och i samma andedrag ville han, om inte skrämman med — det är kanske fel att säga — så dock framhäva, att det här vore fråga om en kommunistmotion. Ja, herr Ljungqvist är ju en ärlig kommunistfiende — varför skulle han då inte säga det?

Herr Ljungqvist tog också upp exemplet med damkapporna och talade om de svårigheter, som uppkommo genom att denna vara är säsongbetonad. Men om staten kunde ingripa och göra damkapporna billiga, kan det ju tänkas, herr Ljungqvist, att massor av kvinnor kunde få köpa en kappa medan den är modern.

Herr Wiberg uppehöll sig vid frågan om strumporna och talade också om felaktigheter i vår motion. Men för att t. ex. ta barnstrumporna så skulle jag också ha varit med om att sprida felaktigheter då jag i den interpellation angående priset på strumpor, som jag förra året framställde, anförde att arbetslönen för ett dussin strumpor uppgår, såsom herr Johanson i Norrköping här sagt, till kr. 3:28.

Herr Wiberg framhöll att de privata företagen voro så förutseende, att de ordnat med cellul, när det inte fanns ylle eller annan råvara. Den enkle

Utredning om textil- och beklädnadsindustriens organisation m. m. (Forts.)

lekmannen frågar sig emellertid: skulle inte varorna ha blivit billigare, om man använt den cellull, som man kunnat få inom landet, i stället för att ordna med en import? Vi ha inte märkt att strumporna under krigsåren blivit vare sig bättre eller billigare, utan tvärtom.

Vidare talade herr Wiberg om hur bra och billiga textilvaror vi ha här i landet. Ja, det kanske hägrade för herr Wiberg att man kunde ytterligare höja priserna på våra textilvaror. Jag måste säga, att äro våra textilvaror billiga när det gäller priset, så äro de det också, när det gäller kvaliteten. Flertalet människor här i landet, t. ex. textilarbeterskorna, kunna ju inte köpa textilvaror av någon högre kvalitet, utan de få nöja sig med de varor som finnas hos Epa och Tempo. De lyxkunder, som gå till N. K. och dylika affärer, rekryteras säkerligen inte bland textilarbetarna.

Jag skulle inte ha haft någonting att invända mot vad herr Hagård här sagt, om han inte talat om att ett statligt ingripande skulle kunna leda till förfång för den verksamhet, som bedrivs i Sjuhäradsbygden därnere i Väst-sverige. I arbetet i Sjuhäradsbygden har man just exempel på den verkliga utsvettningen. Herr Hagård anförde själv, att textilarbetarna där icke kunna leva på sitt arbete åt textilindustrin, utan också måste ha jordbruksarbete. Det bevisar väl hur uruselt betalt textilarbetet är. Under krigsåren sydde kvinnorna i Sjuhäradsbygden officersskjortor. På detta blevo de sannerligen inte förmögna — de tjänade 55 kronor i veckan — medan däremot bolagsherrarna gjorde sig stora förmögenheter just under denna tid.

Jag var för något år sedan i tillfälle att i en offentlig debatt möta en representant för textilindustrin. Han kom då med den enkla motiveringen för den nuvarande ordningen, att textilföretagarna genom sitt intresse för sina företags framgång befrämjade inte bara teknikens utveckling, utan samhällslivet som sådant o. s. v., medan textilarbeterskorna — det gällde de gifta arbeterskorna — arbetade på textilfabriken bara för att skaffa sig ett bättre privatliv. Jag är naturligtvis tacksam för att inte herrarna ha anført det argumentet här i dag.

Jag vill, herr talman, instämma i det yrkande, som framställt av herr Johanson i Norrköping.

Herr Ljungqvist: Herr talman! Det har här frågats, varifrån reservanterna fått underlaget till sitt uttalande om att »företagarna själva hava sin uppmärksamhet riktad på förevarande problem inom såväl textilindustrin som konfektionsindustrin och äro villiga söka finna en lösning av desamma, som kan motsvara skäliga samhälleliga krav». Jag vill svara, att vi reservanter ha tagit för givet, att kommerskollegium, som gjort efterforskningar och förfrågningar hos textiltrådet och en rad handelskamrar, så pass noga har inhämtat kännedom om förhållandena, att vi ha kunnat bygga vårt uttalande på dess utlåtande. Något mer auktoritativt underlag för ett uttalande får man väl leta efter, om nu remissvaren överhuvud taget skola tillmätas något värde.

Fru Rönn-Christiansson uttryckte här sin förtjusning över tanken att staten skulle uppträda som fabrikant och försäljare av damkappor. Jag skall inte närmare gå in på den saken, men jag vill säga, att enligt min uppfattning har staten för närvarande angelägnare uppgifter att syssla med och att fru Rönn-Christiansson nog inte bör tala alltför högt om statens förträfflighet i alla avseenden — jag tänker på exempelvis den ekonomiska politiken.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmaunen framställde propositioner dels på bifall till utskottets förevarande hemställan dels ock på bifall

Utredning om textil- och beklädnadsindustriens organisation m. m. (Forts.)
till den vid utlåtandet fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Ljungqvist begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller andra tillfälliga utskottets hemställen i utskottets förevarande utlåtande nr 7, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav att han funne flertalet hava röstat för ja-propositionen. Rösträkning begärdes likväl av herr Ljungqvist, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 83 ja och 57 nej, varjämte 11 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan och sålunda biträtt första kammarens i ämnet fattade beslut.

§ 24.

Avlämnades följande motioner, nämligen av:

herr *Hagberg* i Luleå *m. fl.*, nr 464, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 260, med förslag till lag angående ändring i lagen den 28 maj 1937 (nr 249) om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar m. m.;

herrar *Fagerholm* och *Allard*, nr 465, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 239, angående inrättande av en arbetsmarknadsstyrelse samt förstatligande av den offentliga arbetsförmedlingen m. m.;

herr *Jansson* i Örebro *m. fl.*, nr 466, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 250, angående fortsatt subventionering av införseln av vissa varor m. m.;

herr *Skoglund* i Doverstorp *m. fl.*, nr 467, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 250, angående fortsatt subventionering av införseln av vissa varor m. m.;

herr *Fagerholm m. fl.*, nr 468, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 253, angående anslag till utbildning av tandläkare m. m.;

herr *Ståhl*, nr 469, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 259, med förslag till lag om kommunala åtgärder till bostadsförsörjningens främjande; och

herr *Nolin m. fl.*, nr 470, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 259, med förslag till lag om kommunala åtgärder till bostadsförsörjningens främjande.

Dessa motioner bordlades.

§ 25.

Anmäldes och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från statsutskottet:

nr 242, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till aktie-teckning i aktiebolaget Aerotransport jämte i ämnet väckta motioner;

nr 243, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda fram-ställning angående anslag för budgetåret 1947/48 till luftfartslånefonden;

nr 244, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag å tilläggs-stat II till riksstaten för budgetåret 1946/47 till luftfartslånefonden; och

nr 245, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående omorganisation av medicinalstyrelsen;

från bankoutskottet:

nr 228, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förord-ning om ändring i förordningen den 17 maj 1935 (nr 176) angående konunga-riket Sveriges stadshypotekskassa, m. m.;

nr 229, i anledning av väckt motion om ersättning till arbetaren K. E. F. Eriksson för sjukdom, ådragen under militärtjänstgöring; och

nr 230, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tjänstepensions-underlag för vissa befattningshavare vid polisväsendet; samt

från jordbruksutskottet nr 211, i anledning av väckt motion om statsbidrag till gäldande av vissa kostnader för en laga skiftesförrättning å fastigheten Kuivakangas 26⁴ i Övertorneå socken.

§ 26.

Justerades protokollsutdrag.

§ 27.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades herr Hægglom under 11 dagar från och med den 28 innevarande månad.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 5.22 em.

In fidem
Gunnar Britth.